

83, 35Kca3) 722 + 84(5Kca3)
114 96

ШҮКІР БАТЫР

Бркинову Юрий Ивановичу

г-н Бркинова И.И.

г. Архангельск.

20 марта 1947 г.

И. Бркинов

1941

1945

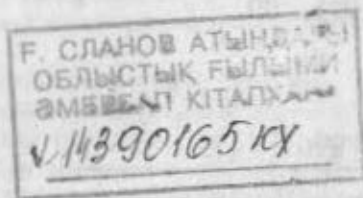

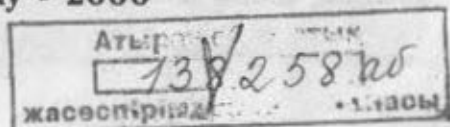
*Жауынгерлік “Даң” ордендерінің толық иегері
Шүкір Еркінов*

ШҮКІР БАТЫР

Құрастырған, оқырмандарға
арнау мен түсініктерді жазған
Төлеген ЖАҢАБАЙҰЛЫ

Атырау - 2000

ББК 84(5 Қаз)
Ж 28

Ж 28 ШҮКІР БАТЫР (Құрастырған, оқырмандарға
арнау мен түсініктерді жазған Т.Жаңабайұлы) - Атырау:
2000 ж. 114 бет (суреттерімен 122 бет)

ISBN 9965 - 475 - 88 - 1

Пікір жазғандар - Әнуарбек Қосанұлы,
Өтепберген Әлімгерейұлы.

Кешегі ел басына күн туған сұрапыл кезең - Ұлы Отан соғысында неміс басқыншыларына қарсы қиян-кескі ұрыстарда ерен ерлігімен ерекшеленген бірегей батырлардың бірі - жауынгерлік "Даңқ" ордендерінің толық иегері Шүкір Еркінов еді. Бұл кітапқа Атыраудың сол қаһарман ұлының, қыршын ғұмырдың ерліктері, өмір өткелдері мен өшпес іздері жайлы әр кезеңде жазылған зерттеу еңбектер, әдеби дүниелер, естеліктер мен жәдігерлер топтастырылып отыр.

Ж 4702750201
00(05) - 00

ББК 84(5 Қаз)

ISBN 9965 - 475 - 88 - 1

© Т. Жаңабайұлы
2000.

Қазақстан Республикасының
мәдениет, ақпарат және
қоғамдық келісім министрлігі

Күсекен ШӘУКЕНҰЛЫ,
Халел Досмұхамедов атындағы
Атырау университетінің профес-
соры, филология ғылымдарының
докторы

Ұмытпау – парызымыз

(Алғысөз орнына)

Ежелден бермен қарай келе жатқан ізгі дәстүр - қазақ халқы қашан да ел қорғаған ерін ұмытпаған, есімдерін ардақ тұтып, қастерлеген. Осы тұрғыдан алғанда журналист-әдебиетші Төлеген Жаңабайұлы құрастырған "Шүкір батыр" атты кітап жақсы әсер қалдырып қойған жоқ, ол ең әуелі халқымыздың басынан кешкен сұрапыл күндердің бұлдыраған сағымында Атырау өңірінен аттанған қаршадай қазақ жігітінің, бұрын қолына қамшы мен құрықтан басқаны ұстамаған Шүкір Еркіновтың ерлігі мен тапқырлығын, төніп келе жатқан қатерден өз халқын құтқаруға қосқан ерен үлесін көз алдымызға жанды бейнедей елестетуі сол уақыттың барлық зардабын басынан кешкен мендей оқушысын тебіреніске түсірді.

Оқыған сәтте кітаптағы қамтылған оқиғалардың қоғамдық-әлеуметтік жағы, тарихи деректемелері көркемдік-әдеби тұрғыда шешімін тапқан ғой деп ойладым. Кітаптың тақырыбы мен оның идеясы да нақтылығымен ерекшеленеді. Авторлар оқиғалар желісін үзбей сол қалпында жүйелі дамыта отырып баяндағанда олардың көпшілігі Шүкір батыр ескен Қызылқоға топырағында туып, сол араның барлық болмыс-бітімін жақсы білуімен де кітапқа берік арқау жүгірткені көрініп тұр. Негізінен кітап жай ғана көркем шығарма жиынтығы бола қоймас, ол – эссеге қатты ұқсайды.

Ақырында, Шүкірлер кешкен қан майдан жөнінде, оның батырлары туралы қазақ жазушыларының қаламдарынан туған дүниелер санаулы екенін ескерсек, онда еш уақытта ескермейтін де ұмытылмайтын адамзат тарихындағы 1941-1945 жылдардың қасіретінен сабақ алып, сақтандырудың қай заман ұрпағына да түсірер салмағы болары күмәнсіз. Кітап осынысымен де құнды болмақ.

Кітап мұрағат құжаттарына, батырдың туған-туысқандарының, замандастарының естеліктеріне, зерттеуші ғалым, қаламгерлердің жазбаларына, түрлі бейне суреттерге

сүйеніліп құрастырылуы да, көркем хикаяттан үзінділер де Шүкір батырдың жеке ерліктерін көрсететін тұстардың нанымды да тартымды етіліп берілуі де үйлесімді.

Көзімен көріп, қасында бірге болған адамдардың айтуына қарағанда Шүкеңнің тұла бойында оқтан сау жер жоқ екен. Бірақ соның өзінде әйтеуір, сүйегі аман көрінеді. Талай қиын-қыстау сәттер болған ғой. Әйтсе де, ағамыздың өзінің айтуынша, түтеген оқтың арасынан аман шыға берген. Бұл не сонда? От ішінде мақтаны сақтағандық па, өлде қырық жыл қырғын келсе де ажалды өледі дегендік пе, не бір сыртқы күш – аруақ па? Ойлап қараңызшы, бір қазақ жігітінің немістің взводын түгелдей бағындыруы ғажап қой. Ерлік деп осыны айтар болар! Мұның арғы жағында жаудың жүздеген жендеттеріне қырғын таптыруын қайда қоямыз?! Жоғарғы Бас қолбасшының өз атынан, ірі өскери лауазым иелерінің аттарынан марапатталуы, қайта-қайта дәріптелуі тегін бе еді...

Тегі мұндай ерліктер ұмытылмауы парыз. Оны уақыт оздырмай хаттап, оқырмандарына ұсыну көңілге қатты қонады.

Дело твоей чести, воин, иметь такой орден

СТАТУТ ОРДЕНА СЛАВЫ

1. Орденом Славы награждаются лица рядового и сержантского состава Красной Армии, а в авиации и лица, имеющие звание младшего лейтенанта, проявившие в бою за Советскую Родину славыми подвиги храбрости, мужества и бесстрашия.

2. Орден Славы состоит из трех степеней:

Орден Славы I степени

Орден Славы II степени

Орден Славы III степени.

Высшей степенью является I степень, награждение же производится последовательно: второй степенью, второй степенью и первой степенью.

3. Орденом Славы награждаются за то, что:

Вернувшись первым в расположение противника, личной храбростью содействовал успеху общего дела;

Находясь в загоревшемся танке, продолжал выполнять боевую задачу;

В минуту опасности спас знамя своей части от захвата противником;

ӨШПЕС ІЗ

(Оқырмандарға арнау)

Халықта "Таға тұяқты, тұяқ тұлпарды, тұлпар ерді, ер елді сақтайды" деген мәтел бар. Осынау қанатты сөздің бойына қанша мәнді мағына сыйып тұр десеңші! Әділ айтылған, ел қорғаны-ер. Өткен Ұлы Отан соғысындағы Жеңістің салтанат құруы кеуделерін отқа тосып, жанпидалық танытқан атпал азаматтардың арқасы, олардың ерөн ерліктерінің түпкі нәтижесі. Сол өрендердің арасынан даралана кезге түсіп, өсімдері алтын өріппен жазылып, тарихта мәңгілікке қалған баһадүр батырлар қатарында атыраулық Шүкір Еркіновтің де сап түзеуі жерлестері үшін зор мақтаныш, үлкен мерей. Ол бейбіт алқап Бүйрек құмынан зымиян жау ордасы Берлин шаһарына дейін ұзақ жол шегіп, елге жауынгерлік "Даңқ" ордендерінің қола, күміс және алтын дәрежелерін қатарластыра тағып оралды. Байыптап қарасақ, Шүкір өр ерлігі үшін Батыр атын иеленуге лайық. Жаңбырдай жауған оқтан, қиямет-қайым қауіп-қатерден қаймықпай құжынаған жау ортасына жападан жалғыз кіре берген! Не деген жүрек жүткандық?!

Асылы "Тақыр жерге шөп шықпайды" дегендей Шүкірдің қанында бабалардан бері қарай өрім болып жалғасқан тектілік, қаһармандық жатыр. Ол шыққан Шеркеш руы қол бастаған батырлары мен қара қылды қақ жарған билерімен өйгілі. Өрідегі Жамантай шешен, Байсал, Тұрмамбет, Тұманшы, Қазыбек билер, өрі батыр, өрі би Асау Тұрлан, қысыр тілді Қыздарбай, Сақал ата, Байбақты өулие, Мақаш өкім, Алақай батыр және басқа да халық ұлығылаған біртуарлардан өрбіген өнеге берідегі Еркіннің Шүкірінің бойынан да табылуы табиғи заңдылық. Шығыстың қос шынары атанған қазақтың батыр қыздарының бірі Маншүк те Шеркештің төл перзенті. Демек, ұласқан ұрпақтар сабақтастығы деген осы болса керек.

Үзілмеген желінің жалғасы, ерлік даңқы жалпақ жайылған батыр барлаушы Шүкір Еркіновтің атын мәңгі есте қалдыруда елеулі шаралар жүзеге асып келеді. Солардың бірі-қолдарыңыздағы "Шүкір батыр" атты кітап. Онда Атыраудың қаһарман ұлының ерліктерін, өмір өткелдері мен өшпес іздерін жинақтап, хаттау, қалың оқырман жадына ұсынып, бүгінгі және кейінгі ұрпаққа үлгі, өнеге ету мақсат етілді. Ол үшін қолға түскен зерттеу еңбектерді, қаламгерлердің очерк, мақалаларын, тұрғыластары мен тума-туыстарының естеліктерін, сарғайып жеткен жөдігерлерді тырнақтап жинап, осы кітапқа топтастырдық. Бір ескеретін жәйт-жасалған ерліктер туралы деректерді қайталаушылық ұшырасуы

ықтимал. Өр кезеңдегі қаламға іліккен дүниелердегі оқиғалар белгілі бір құжаттардан алынғандықтан, әрі бір адам хақында болғандықтан одан қашып құтылу мүмкін емес еді. Сондықтан олардың бірен-саранынан басқаларын ыңғайға қарай түгел жариялауға тырыстық. Оған оқырман өзі сарапшы болар деген үміттеміз. Батырдың туған жері өртүрлі аталып, әкесінің атының Таңатар болуы және басқа да бірқатар мәселелер "бұл қалай" дегізуі сөзсіз. Бәрінің ара жігі кітап аяғындағы берілген түсініктерде әдейі ашып көрсетілді.

Соғыс жылдарында есіл ердің ерліктері жайлы майдандық басылымдарда 28 дүркін мақала жарық көріпті. Өкініштісі, солар уақыт парағымен бірге жыртылып, жоғалып бүгінге жетпеген. Таяу шетелдердің мұрағаттарынан тауып, осы кітапқа енгізуге қолымыз жетпеді. Оны күлбілтелеп жасырмай оқырманға ашығын айтқанды орынды санадық. Ендігі түгендеу келер жылдар еншісінде.

Кітаптағы көлемді туындылардың бірі-батырдың тетелес інісі, ақынжанды азамат Ескендір Еркіннов жазған "Аруақ пен ақиқат" атты дастан. Ол-бірге туған інінің бауырға деген шынайы сезімі, сырбаз сағынышы. Сонымен бірге, онда аруақ атқан дұшпанға деген лагнет атойлайды. Өзіндік жүрекжарды сөзге, өзіндік толғанысқа, өзіндік өрнекке құрылған дастанды поэтикалық деңгейінің өрқилылығына қарамастан мұртын бұзбай жариялау ұйғарылды.

Шүкір батырдың соғыстан кейінгі бейбіт өмірі тым қысқа болды. Оқып, білім алуға, қанатын жазып, қызмет жасауға, жар сүйеге майданда алған жарақат пен жабыстырған сырқат мұрша бермеді. Небәрі жиырма бес жыл ғұмыр кешіп, қыршын шағында дүниеден озды. Кітапта осы бір үміт пен үрей қабаттасқан жылдар көрінісі де барынша қамтылды.

Иә, батыр барлаушы ғұмырбаянының беттерін уақыт әлі толықтыра түсетін болады. Атағы қияндарға тараған айбынды сардар Бауыржан Момышұлы айтқандай "Ерлік елеусіз қалмайды". Артына өшпес із тастаған Шүкір-ғұмыр жалғаса береді. Соның бір айқын айғағы осы кітап болады деп ойлаймыз, оқырман!

ҚҰРАСТЫРУШЫ.

АТА ТЕГІ

Шеркеш, одан Жаугашты, одан Батырқожа, одан Саназар, одан Тоқтабай, одан Қалдыбай, одан Байжігіт, одан Сансызбай, одан Наурызбай, одан Таңатар, одан Еркін (1894-1945), Еркіннен - Шүкір (1924-1949), Ескендір (1928), Орынбасар (1933), Бұлжан (1940), Ескендірден – Гүлмира, Орынбасардан – Ирина, Тимур, Бұлжаннан - Қазим, Дәреже, Айгүл, Бибігүл, Әлия.

АНА ТЕГІ

Алаша, одан Ақберлі, одан Барамық, одан Тоқбас, одан Көктеубай, одан Нүрпейіс, одан Рахима (1894-1951), Рамазан. Рахимадан – Шүкір, Ескендір, Орынбасар, Бұлжан. Рамазаннан – Ермек – Батыс Қазақстан облысы Қаратөбе ауданы Мұхит (бұрынғы Саралжын) ауылында тұрады.

Ұраны - ШАҒЫРАЙ.

Таңбасы -

Актюбинская

И. Еркинов Шукр. Талант аралык рудчыс
1924-2004 е. Мидянекам а/к Чилек
районы Актюбинской обл, в семье
Кривошанина.

Личный листок по учету кадров

1. Фамилия Еркинов
имя Шукр отчество Талантарович
2. Пол М Год и м-я рождения 1924 4. Место рождения:
а) по существовавшей в то время адм. делению Актюбин-
ская обл. Чилекский и Мидянский а/к
б) по существующему в настоящее время адм. делению Ту-
ркестанская обл. Рым-Калинский р-н Мидяны

Место для
фотокарточек
(размер 3x3 см)

34. Какие награды и поощрения имеет после Октябрьской революции

Когда награжден (число, м-я, год)	Кем награжден	За что награжден	Чем награжден
1-44			Славь III
1-44			Славь II
1-44			Славь I
1-44			За освобождение Ву
1-44			За участие в Берлин
1-44			За освобождение

35. Привлекался ли к судебной ответственности (кем, когда, за что) и решение суда

Нет

36. Имеет ли парткавказание

Нет

Дата (м-я, год)	Кем назначено парткавказание	За что (статья закона)	Какие имеются парткавказания

37. Семейное положение в момент заполнения личного листа

Мать и 1 ребенок,
 (детей нет)

38. Домашний адрес:

Туркестанская обл. Рым-Калинский р-н Мидяны
а/к №19

13. Июня 1947г.

Личная подпись

Искать работавший

Ш.Еркиновтың 1947 жылғы маусымның 13-інде өз қолымен жазылған
өмірбаяны және кадрларды есепке алудың жеке іс парағы

Бркинову Уранбасару

от Бркинова ИИ.

г. Архангельск.

20 марта 1947г.

Шүкүрдүн

Шүкүрдүн соғыстан кейін
Архангельск қаласында өскери қызмет
атқарып жүрген кезінде түскен суреті
және сыртына інісі Орынбасарға жазып
жіберген қолтаңбасы.

Батырдың ағайын-туыстары Шүкір Ерісін
атындағы орта мектептің мұғалімдері ортасында

Жау мазасыз – масадай ызыңдаған,
Бұзды ұйқымды
жай күнде бұзылмаған.
Айналайын, ата су – Ақ Жайығым,
Аман болшы, Атырау, Қызылқоғам!
Аманқос ЕРШУОВ.

БҮЙРЕКТЕН БЕРЛИНГЕ ДЕЙІН

(Зерттеу мақалалар, очерктер және
деректі хикаяттан үзінділер)

Қожақмет ІЗІМБЕРГЕНОВ,
КСРО Журналистер одағының
мүшесі.

Ержүрек барлаушы

Халқымыздың ар-намысы мен болашақ бақыты үшін жан аямай күрескен, Ұлы Отан соғысында зұлым жаумен шайқастасқан ерлік көрсеткен атыраулық ардагерлер көп. Солардың бірі, өмірден ерте кеткен абзал азамат – Шүкір Таңатарұлы Еркінов. Ол 1924 жылы Қызылқоға ауданының Миялы ауылында дүниеге келген. 1942 жылы Ойыл орта мектебін бітіреді де, сол жылы Советтік Отанды фашист басқыншылардан қорғауға Совет Армиясы қатарына шақырылады. Қысқа мерзімді сержанттар курсынан өтіп, Шүкір 1942 жылдың ноябрь айында-ақ майданға қатысады. Жас жігіт соғыстың талай қысылтаяң сәттерін бастан өткереді. Ұлы Отан соғысы жеңіспен аяқталған соң 1947 жылы туған жерге оралады. Екі жылдай Гурьевте финанс бөлімінде жұмыс істейді. Бірақ соғыс зардабынан болған ауыр науқасы меңдеп, ақырында жиырма бес жасында қайтыс болды. Ол майдандағы қаһармандық ерлігі үшін “Даңқ” орденінің үш дәрежесіне түгелдей, “Варшаваны азат еткені үшін”, “Берлинді алғаны үшін”, “Германияны жеңгені үшін” медальдарына ие болды.

Даңқты жерлесіміздің Отанның осындай жоғары наградасын қандай ерлігі үшін алғаны осы уақытқа дейін белгісіз болып келген-тін. Баспасөзде бұрын жарияланған материалдарда тек оның “Даңқ” орденінің толық кавалері екендігі ғана айтылған. Біз ұзақ уақыт іздестіру нәтижесінде әжептәуір деректер жинастырдық. Бұл жерде СССР Қорғаныс министрлігі архивынан Гурьев қалалық әскери комиссариатына түскен материалдардың мазмұнын баяндап өтпекпіз.

...Ұрыс алаңының немістер орныққан тұсына өнген Ш.Еркінов жасырынып жатқан үш фашисті байқап қалады. Батыл барлаушы әлгі үшеуімен қиын да қатерлі шайқасқа түседі. Ақырында екеуін найзамен түйреп сұлатады да, үшіншісін тұтқынға алып қайтады. Бұл ерлігі үшін оған үшінші дәрежелі “Даңқ” орденін беруді ұсынған награда қағазына бөлімше командирі майор Чернокозов 1944 жылы 24 июньде қол қойған. Ал 1944 жылғы 5 июльде ол осы орденмен наградталған.

“Еркінов жолдас,- делінген тағы бір документте,- дивизиядағы таңдаулы барлаушылардың бірі. Шабуыл ұрыстарында ол бойлай алдыңғы шепте жүріп, жау жағынан көп мәлімет жинады, дұшпанның қозғалыс бағытын мұқият барлап, нақты жағдайды командованиеге дер кезінде хабарлап

отырды. 1945 жылы 19 январьда Тамышув қаласы маңында Ш.Еркінов бір топ барлаушылармен кезекті бір сапарда жолды миналап жатқан неміс засадасының үстінен шығып, жаумен кескілескен шайқасқа түсті. Фашист жөндеттерінің бес адамы түгелдей құртылып жіберілді. Жол минадан тазартылды. Сөйтіп, хауіпсіздендірілген жолмен фашистерді өкшелей дивизияның ілгері жүруі қамтамасыз етіледі. Жерлесіміздің бұл еңбегі "Даңқ" орденінің екінші дәрежесімен наградтауға лайық болды. Сөйтіп 1945 жылы 19 февральда екінші дәрежелі "Даңқ" орденін алды.

Батыл барлаушының ерлік жолы жалғаса берді. Шабуыл ұрыстарында Еркінов жіті барлау жасап, күн сайын жау жөнінде құнды мәлімет өкелумен болды. Орасан сергектік, тапқырлық қабілетінің арқасында ол өзінің алдына қойылған жауынгерлік міндетті ойдағыдай орындап отырды.

1945 жылдың 28 апрель күні Кушков деревнясы үшін болған ұрыста жау тобының орныққан ауданына ешбір сездірместен өтіп кетеді де, жау жөндеттері орналасқан үйге тосыннан дабыл қағып, бас салып, үрей туғызады. Сол бойда дұшпанның 24 солдаты мен офицерін табанда тұтқындап, командованиеге өкел табыс етеді. Бұл оның тапқыр да ержүрек барлаушы екендігін көрсетеді. Осы жолы жау жағын барлап, сезген деректерді де хабарлайды. Дивизионды деревня аймағындағы жау ұясына бастайды. Тұтқиылдан тиіскен дивизион қарсы жақтың күшін тас-талқан етіп, деревняны азат етеді.

Бөлім командирі 1945 жылы 30 апрельде ержүрек барлаушының аңыз ғып айтарлық ерлік істері жайлы баяндай келіп, оның бірінші дәрежелі "Даңқ" орденімен наградталуға лайық екендігі жайлы ұсыныс енгізеді.

СССР Жоғарғы Советі Президиумының 1946 жылғы 15 майдағы Указы бойынша Шүкір Таңатарұлы Еркінов Бірінші дәрежелі "Даңқ" орденімен наградталды. Сөйтіп "Даңқ" орденінің үш дәрежесіне бірдей ие болды.

Аты аңызға айналған қаһарман жерлесіміздің мәңгі өшпес ерлігі – бүгінгі ұрпаққа зор өнеге. Шүкірдің денесі Гурьев қаласының күнгей бетіндегі бейітке қойылған. Бірақ, осы уақытқа дейін батырдың зираты елеусіз қалып келеді. Қаланың комсомол, пионер ұйымдары, мектеп оқушылары бұған назар аударып, қамқорлыққа алса, оған ескерткіш белгі қою мәселесі ойластырылса дейміз. Абзал азаматтың оқыған мектебі немесе сондағы пионер дружиналарының бірі Шүкір Еркіновтың есімімен аталса артық болмас еді. Гурьев қаласындағы көшелердің біріне де оның атын беруді ойластырған жөн.

Ұлы Отан соғысының осы бір ардагері жайлы өлі де іздестіріп, қосымша мәліметтер жинау керек-ақ. Шүкірмен бала жастан бірге өскен, бір мекемеде қызметтес болған, соғыстың отты күндерінде бірге болған достары да көптеген жайды айта алар еді деп ойлаймын. Біздіңше облыстық музейде қаһарман жерлесімізге арнайы бұрыш ұйымдастырған дұрыс.

Үркінбай ҚЫДЫРАЛИН,
 тарих ғылымдарының докторы,
 Халел Досмұхамедов атындағы
 Атырау университетінің
 профессоры.

Кешегі сұрапыл соғыста Кеңес Одағы халықтарымен біртұтас қазақ халқы, соның ішінде, Атырау еңбекшілері де Жеңіске еселі үлес қосты. Гурьевтіктер майданда батырлықтың небір үлгілерін көрсетті. Олардың ішінде Кеңес Одағының Батырлары Боран Нысанбаевты, Муса Баймұхановты, Александр Афанасьевты, Георгий Канцевты, Қайырғали Смағұловты, Иван Махоринді, Филипп Мазуровты, Мұхат Мусаевты, Иван Березинді, “Даңқ” ордендерінің толық иегерлері Шүкір Еркінұты, Физат Әліповты, Евгений Польшинді, Габрил Шаминді жерлестеріміз зор мақтанышпен атайды. Бұлардың үстіне тағы бір “Даңқ” орденінің толық иегері, жерлесіміз Алқар Оңғарбаевтың ерлігі көпке аян болды. Ол жеті рет ерлік жасап, жауды жайратып, өзі де мерт болған. Қайсар қазақтың жарты ғасырдан бері туған еліне аты беймәлім болып келгеніне өкінеміз.

Осы ержүрек қас батырларымыздың ішінен Шүкір Таңатарұлы Еркінұтың ерлігін жеке алып көрсетіп, бүгінгі жастарға үлгі ету қажет-ақ. Ол үшін батырдың өмірі мен ерлігі туралы кітап жазылған жағдайда оған менің мына “Даңқты ұл” деп аталатын “Коммунистік еңбек” газетінің 1985 жылғы қаңтардың 23-індегі басылған мақаламды енгізсе артық болмайтын болар. Ол материал Ұлы Жеңістің 40 жылдығына арналған. “Ерлік” конкурсында бірінші бөйгеге ие болған еді. Сондықтан Шүкір Еркінұтың ерлігі туралы бұл материалды тарихи дерек ретінде өзгертусіз сол күйінде кітапқа енгізілуін қалаймын.

Даңқты ұл

Соғыс қазақ халқының да сарқылмас творчестволық жігерін, ерлігін, қаһармандығын көрсетті. Бұл орталық баспасөз беттерінде үнемі жазылып та тұрды. Мысалы, “Правда” газетінде “Қазақ халқының майдангер қазақтарға хаты”

басылды.

Сол нөмірде "Дақты қазақ халқы Советтік Отан үшін күресте" деген бас мақала берілді. Онда майдандағы қазақтардың және тылдағы қазақ еңбекшілерінің қаһармандығы жоғары бағаланған: "Қазақтар майданда жақсы соғысады, майдан үшін олардың әкелері, шешелері, әйелдері тылда жақсы еңбек етеді. Қазақстан майданға өз жерінің барлық байлығымен, тауларының барлық қазынасымен алып тірек болуда. Қазақстан совет адамдарына жақын және қымбатты. Бізде қазақтың тура, ашық, батыл жанын, оның кішіпейілділігі мен сенімділігін ұнатады, сүйеді", делінген бұл басмақалада.

"Қызыл Армияның табанды қайсар солдаттарының бірқатары қазақтар еді, - деп жазады ағылшын тарихшысы Александр Верт.

- Қазақстанға, қазақстандықтардың тыл мен майдандағы ерліктеріне мұндай ыстық ілтипат Қазақстан даңқын дүние жүзіне паш етті". (А.Верт. "Россия 1941 – 1945 жылдардағы соғыс кезінде". Москва, 1967 жыл, 415-бет).

Біздің бүгінгі өңгімеміз майданда қаһармандық пен ерліктің ғажайып үлгілерін көрсеткен жерлестеріміздің бірі – "Дақ" орденінің толық кавалері Еркінов Шүкір туралы. Ол еліміздің шежіресіне алтын әріптермен жазылған ұлы ерліктің бір авторы.

Біз осы материалды дайындау барысында батыр жерлесіміздің інісі Еркінов Орынбасар Таңатарұлымен кездесіп, оның ағасы жайлы естеліктерін тыңдап, жинаған материалдарымен таныстық. Сол сияқты облыстық тарихи-өлкетану музейінің экспозициясы мен қорындағы, қаладағы №3 орта мектептің Шүкір Еркінов атындағы пионерлер дружинасының пионер бөлмесіндегі жиналған материалдар мен документтердің куәсі болдық.

Шүкір Таңатарұлы Еркінов 1924 жылы қазіргі Қызылқоға ауданы Миялы ауылдық Советінде туған. Ол он алты жасында Ленин комсомолы қатарына алынады.

1942 жылдың көктемінде орта мектепті үздік бітіреді. Сол жылдың август айында майданға шақырылып, 222-ші Смоленск атқыштар дивизиясының 43-ші өзі жүретін артиллериялық танкаға қарсы истребитель дивизионының барлаушысы қызметін атқарды.

Батыс, 1, 2 және 3-ші Белорусс майдандарындағы ұрыстарға қатысты. Сол мезгілде (1945 жылы 23 февраль күні) Шүкір Еркінов Коммунистік партияға кандидаттыққа алынды. Ол Днепр, Неман өзендерінен өтіп, Берлинді қоршауға және оны шабуылмен алуға қатысты.

Осындай соғыстардың қиын-қыстау кезеңдерінде Ш. Еркінов майдандастарын таңдандырған тапқыр да ержүрек

барлаушы ретінде даңққа бөленеді.

Жерлесіміздің сондай ерліктерін баяндайтын командованиенің жазған наградалық беттерінен төмендегідей үзінділер келтірейік:

"Еркінов неміс траншеясындағы оқ ататын позицияға еніп алып, жан-жағын барлаған кезде жабықта жасырынып жатқан үш немісті байқайды. Гитлершілдер Еркіновтың тұтқынға берілу туралы бұйрығына қарсылық білдіреді. Содан кейін Еркінов жолдас күші басым жаумен жалғыз өзі айқасқа түсіп найзамен түйреп өлтіреді де, қалған біреуін тұтқынға алады.

Үкімет наградасы - үшінші дәрежелі Даңқ орденіне лайықты..."

"Еркінов жолдас дивизиондағы ең жақсы барлаушылардың бірі, қарсыластар жайындағы барлық мәліметтерді жинады. Шабуыл соғысында ол әр уақытта дивизионның алдында жүреді де жол бойын барлайды, дер кезінде командованиеге мәлімет жеткізіп тұрды. 1945 жылы 19 январьда Тамышев қаласының түбінде Еркінов жолдас барлаушылар тобымен жол бойына бақылау жүргізген кезде, жолда миналап жатқан неміс торуылын байқайды да, олармен айқасқа түседі. Құрамында бес адамы бар неміс торуылы құртылады, жол минадан тазартылып, дивизионның ілгері жүруіне жол ашылады.

Үкімет наградасы - Даңқ орденінің екінші дәрежесіне лайықты..."

"Шабуыл соғысында Еркінов жолдас бір сәтте мүлт жібермей, қарсыластарды барлаумен болды. Күн сайын ол қарсыластар жайында маңызды мәліметтер алып тұрды да оларды командованиеге жеткізіп отырды. Еркінов жолдастың осындай іскерлік, тапқырлық жұмысының арқасында дивизион командованиесі әр уақытта дұрыс шешім қабылдап, алға қойған міндетін орындап тұрды. 1945 жылдың 2 апрелінде Еркінов сездірмей жау орналасқан жерге өнеді де, гитлершілдер үймелеген үйге шапшаңдықпен атып кіріп, немістің 24 солдатын және бір офицерін тұтқындайды. Оларды біздің орналасқан жерімізге жеткізгеннен кейін қарсыластар жағы туралы бізге хабарлады да дивизияны немістердің орналасқан деревнясын айнала орап алуға бастап барды. Деревняға дивизион тұтқиылдан лап беріп, ондағы жауды талқандады. Бұл сәтте жаудың 2 пулеметін, 150-ге тарта солдаттары мен офицерлерін жойды. Бұларға қоса 81 тұтқынды олжалап, деревняны өздеріне қаратты.

Үкімет наградасы - Даңқ орденінің бірінші дәрежесіне лайықты..."

Даңқ орденінің толық кавалері болған 35 қазақстандық барлаушы болыпты. Солардың бірі - біздің ержүрек жерлесіміз Шүкір Еркінов. Ол Ұлы Отан соғысының қиын-

қыстау кезеңдерін бастан кешіп, ерліктің талай тамаша көріністерінің авторы болған. Оның майдандық өмірбаяны ерлікке, елдікке толы. Ешкімнің анадан батыр болып тумайтындығын, батырлық та мінез секілді өскен орта мен көрген тәрбиеге байланысты қалыптасатындығын даңқты қолбасшы Бауыржан Момышұлы да талай айтқан-ды. Кез-келген адамның кенеттен, ешбір дайындықсыз батыр болып шыға келуі мүмкін емес. Ерлік басқа түскен қауіп-қатерді жеңу дел түсінген дұрыс. Ол тек қасарысқан жаумен бетпе-бет күресте ғана туады. Міне біздің жерлесіміз де осы сияқты табандылық, өзін-өзі билеп, қайыспай тың қайсарлық пен ерліктің үлгісін көрсеткен.

Мұндай ерлік тек ел басына күн туғанда ғана, өз елінің жалынды патриоты болғанда ғана сыналатын сияқты. Осындай сын сағаттардан біздің жерлестеріміз мүдірмей өткен. Оның ерлікке, ерік-қайратқа толы күш-жігеріне майдандас жолдастары да, әскери құрама басшылары да қалтқысыз сенген. Жерлесіміздің батылдығына, батырлығына сенгендік сондай, ол бүкіл соғысты барлаушылықпен өткізген. Барлаушы болу оңай болмайтын-ды. Барлаушыларды қарулас достары ержүрек, ерекше батыл, айлакер де ақылды адамдар деп бағалаған ғой.

1947 жылы гвардия старшинасы, үздік барлаушы Шүкір Еркінов әскери міндетін ойдағыдай өтеп болғаннан кейін елге оралды. Шүкір өзінің туған-туысқандарын, бүкіл жерлестерін көптеген наградаларымен қуантты. Олар – “Даңқ” орденінің қола, күміс, алтыннан құйылған үш бірдей дәрежесі, Варшаваны, Кенигсбергті, Берлинді алғаны үшін, Ұлы Отан соғысына қатысқаны үшін, тағы басқа медальдар, үздік барлаушы белгісі. Бұларға қоса соғыс кезіндегі Шүкірдің ерліктерін ашып жазған майдандық газеттердегі отызға тарта материалдар, командованиенің батырдың анасына жіберген алғыс хаттары бар еді.

Шүкір Еркінов Отан алдындағы борышын үлкен абыроймен ақтап келгеннен кейін жоғары білімді маман, заң қызметкері болуды армандайды. 1947 жылы Қазақтың мемлекеттік университетінің заң факультетіне түседі. Бірақ соғыстағы жарақат әсерінен кеміген денсаулық оқуды аяқтауға мүмкіндік бермеді.

1949 жылы аяулы азамат, жалынды жауынгер 25 жасында дүние салды.

Ер есімі - ел есінде. Ол бұл дүниеден кетсе де, оның есімі ұмытылған жоқ. Ардақты ағаның туғанына 1984 жылы 60 жыл толды. Бұл юбилей Ұлы Жеңістің 40 жылдығына қызу өзіндік қарсаңына сай келді. Сондықтан асыл ердің есімін жерлестері бұрынғыдан бетер қастерлей түсуде.

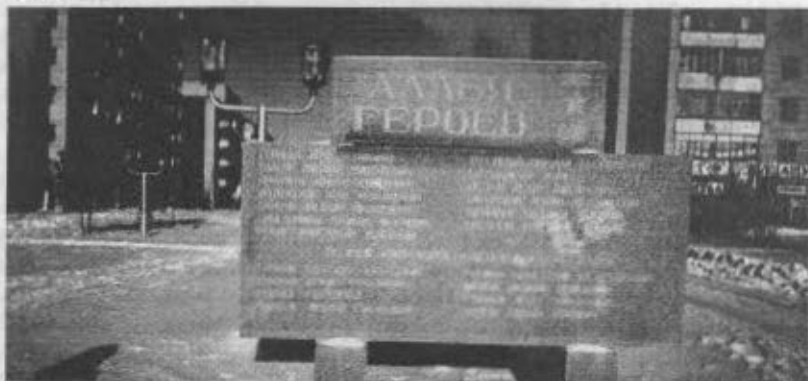
Қазақ ССР Министрлер Советінің 1977 жылғы 8 июльдегі

қаулысы бойынша Қызылқоға ауданының Орлыкөл орта мектебі Ш. Т. Еркінов атындағы орта мектеп болып аталатын болды. Гурьев қаласындағы N3 жалпы білім беретін орта мектептің пионер дружинасы 1983 жылдан бері Ш.Т. Еркінов атымен аталады, қала, облыс мектептерінің музейлерінде "Даңқ" орденінің толық кавалерінің суреттері ілінген. Облыстық тарихи-өлкетану музейінде батырдың бюстісі және басқа документтері сақтаулы.

Қызылқоға ауданында Ш.Еркінов атындағы жүлде үшін спорт жарыстары өткізіліп тұрады.

Атыраудың ержүрек ұлы Ш.Еркіновтың атақ-даңқын бұдан әрі өсіре түссе артық емес. Қаламыздағы бір көшені Шүкір Еркіновтың есімімен атауға болмас па?

Жас ұрпақтарды өкелердің революциялық, жауынгерлік, ерлік даңқына тәрбиелеуде Ш.Еркіновтың есімі мәңгі үлгі бола бермек.

Ақтөбе қаласындағы батырлар аллеясында Шүкір Еркіновтың есімі жазылған мемориалдық тақта.

Дорогами ветров

Еркинов Шукир Танатарович. Родился в 1924 году в Уильском районе Актюбинской области. Шестнадцатилетним вступил в Ленинской комсомол.

Весной 1942 года окончил среднюю школу, а в августе Хобдинском райвоенкоматом призван в армию. Служил разведчиком 43-го отдельного самоходного артиллерийского противотанкового истребительного дивизиона 222-й Смоленской стрелковой дивизии. Участвовал в боях на западном, 1, 2 и 3-м Белорусских фронтах. В 1947 году демобилизовался и работал старшим ревизором Гурьевского облфинотдела. Однако рана и контузии рано, 1949 году, оборвали его жизнь.

Сотни километров прошел Шукир Еркинов по дорогам войны в составе истребительного противотанкового дивизиона. В наступлении разведчикам чаще всего приходилось идти в цепи пехотинцев или уходить в тыл врага. Без точных данных о противнике нельзя правильно расположить батареи.

Однажды, отбив очередную контратаку врага, бойцы приводили себя в порядок, дообрудовали основные и запасные огневые позиции. В это время в первую батарею пришел командир дивизиона майор Чернокозов. Присел к бойцам, спросил:

- Как дела, артиллерист?

- Отлично, товарищ майор! - улыбнулся Еркинов, - День, правда, был жаркий, но задачу свою мы выполнили. Братья-пехотинцы довольны нашей работой. Вон сколько дымится вражеских танков.

- Это хорошо, - согласился майор. - Но завтра предстоит еще более жаркий день. Мы должны выбить врага из села и погнать на запад.

- Мы готовы и к этому, - за всех ответил Шукир.

- Снарядов нам подвезли с избытком. И разных. Своим огоньком, да и колесами поддержим царицу полей.

Командир ушел. А воины вновь занялись своими делами. Еркинов накануне получил письмо из дома. Старушка мать беспокоится. Надо написать ей. Присев на ящик из-под снарядов, Шукир аккуратно вывел на тетрадном листе: "Жив, здоров. Бьем фашистского гада. От нашего огонька ему жарко бывает". Свернул лист треугольником, отдал ротному писарю: отправь при первой возможности. Разведчики в это время

уже спали. Прилег и Еркинов.

А на рассвете загрохотало. Вслед за залпами наших катюш открыли огонь артиллеристы, минометчики. Потом поднялась в атаку пехота. В ее боевых порядках, корректируя огонь батарей, шли и разведчики дивизиона. Атака была успешной. Бойцы ворвались в первую траншею врага. Еркинов встретил трех гитлеровцев.

- Хенде хох! Руки вверх! - скомандовал Шуқир.

Фашисты не подчинились. Еркинов, не раздумывая, открыл огонь из автомата. Двух фрицев убил, третий сдался.

За этот подвиг комсомолец Еркинов получил орден Славы третьей степени.

Шли дни. Советские войска уже изгоняли фашистских оккупантов с многострадальной польской земли. Разведчики-артеллиристы в наступательных боях находились впереди дивизиона, уточняли размещение огневых средств, скопления войск и боевой техники врага. Командование было довольно их работой.

В январе 1945 года разгорелись ожесточенные бои за город Томашув. Командир дивизиона майор Сытник приказал трем разведчикам во главе с сержантом Еркиновым выдвинуться вперед, устоять расположение врага и разведать пути движений дивизиона. Уяснив задачу, воины двинулись в заданном направлении. Вдруг впереди послышались автоматные очереди. Разведчики остановились. Сержант Еркинов приказал рассредоточиться и оцепить место, откуда прозвучали выстрелы. На опушке леса были обнаружены пять фашистов. Разведчики стремительно атаковали и в короткой схватке уничтожили их.

Подошли к убитым, собрали их оружие. Все немцы оказались саперами. Двинулись дальше по дороге и вскоре обнаружили заминированный участок. Стало все ясно. Немецкие саперы только что заминировали участок дороги, но уйти не успели.

Время позволяло, и Еркинов принял решение своими силами разминировать дорогу. Первым он взялся за незнакомое и опасное дело. Справились с работой не хуже саперов. Путь дивизиону был открыт. 23 февраля 1945 года наш земляк был награжден орденом Славы второй степени. Так случилось, что в тот же день коммунисты дивизиона единогласно приняли Шуқира Еркинова кандидатом в члены ленинской партии.

Свой последний подвиг наш земляк совершил весной сорок пятого. Во время боя за деревню Кушков 28 апреля сержант Еркинов незаметно проник в расположение противника. В деревне было еще относительно тихо. Осторожно передвигаясь от дома к дому, Шуқир подобрался, наконец, к

крупному зданию в центре деревни. Изнутри глухо доносились голоса немцев. Все окна дома были замурованы, вход оставался один - через дверь. Шукир решил рискнуть. Взвел автомат, в левую руку взял гранату и, открыв дверь, встал на пороге.

Двадцать пять языков дали хорошие сведения. Советские бойцы обошли укрепления, ворвались в деревню и взяли ее. При этом было уничтожено до 150 гитлеровцев и захвачено в плен 80.

Командир дивизиона майор Сытник представил разведчика к высшей солдатской награде.

Указом Президиума Верховного Совета СССР от 15 мая 1946 года сержант Еркинов Шукир Танатарович был удостоен ордена Славы первой степени.

Атырау қаласындағы мұнайшылар саябағында Ұлы Отан соғысынан оралғаннан кейін қайтыс болғандарға арналған мемориалдық тақта бар. Ондағы майдангерлер қатарында Шүкір Еркиновтің де есімі жазулы.

Сатимжан САНБАЕВ,

писатель

ПОТОМОК СТЕПНЫХ БАТЫРОВ

Июньская жара спала, по осени медленно растекалась вечерняя прохлада. Жаворонки, уже давно выпустившие птенцов, повисли в безоблачном синем небе и начали выпрядать свои долгие серебристые трели. В бескрайней полой степи, расцвеченной темными островами дузгена и отвердевшего молочая, по древней караванной дороге катила легкая повозка; рослый вороной мерин, чуя скорее приближение реки, прибавил шаг; колеса мягко подпрыгивали на песчаных выбоинах.

Отец и сын были в пути уже два дня, а ехать до родного аула Даулетиман предстояло еще дня три, не меньше. Еркин подергал вожжами, подгоняя вороного, выпрямил спину, но через несколько минут его широкое в костях, худое тело снова согнулось, приняв привычную позу. Одиннадцатилетний Шукур таким и знал отца, работавшего сперва колодезником, а потом табунщиком в колхозе со дня его образования в двадцать девятом году. Мальчику казалось, что отец выглядит намного старше сорока лет; лучший колхозный табунщик был неразговорчивым, и улыбка редко появлялась на его загорелом до черноты лице.

На дворе стоял 1935 год, Шукур знал, что дела в колхозе не ладятся, и отец конечно же, редко бывает дома. Но видно, он трудился на славу, если председатель колхоза-вершитель судеб жителей аула - отпустил его на целых десять дней, чтобы он привез сына домой. Шукур все четыре года учился вдалеке - в приуральном ауле Саралжине, живя у бездетного дяди по матери Рамазана: в родном Даулетимане пока не было даже начальной школы.

Опустилась ночь, когда путники по броду переправились через Урал. Шукур вместе с отцом пожевали копченой конины, запили речной водой и двинулись дальше. Пospали они днем, пережидая жару в полуразвалившейся заброшенной зимовке, каких в степи осталось много после недавних голодных лет. Вороной вдоволь напился воды и шел, екая селезенкой. В ночной дороге, где детям нечем занять себя, они обычно засыпают, но Шукуру не хотелось спать. Он уютно пристроился рядом с отцом на охапке зеленого тростника;

нарванного на берегу, и притих. Над головой сияли крупные гроздьи звезд, из болотистой низины доносился редкий отрывистый крик коростеля. Монотонно стучали копыта вороного, почти сливающегося с ночной темнотой. "Вороной ночью не виден глазу, - подумал вдруг Шукур, глядя на круп коня. - Наверное, в былые времена джигиты выходили в набеги на вороных. И мои деды тоже... В ауле рассказывали, что они были прославленными воинами".

Отец, как всегда, молчал, потом неожиданно запел. И Шукур встрепенулся, впервые видя, как поет его молчаливый отец. Еркин даже не пел, а говорил нараспев слова на мотив народной песни. Шукур теперь подивился тому, что отец, словно догадавшись, подобрал песню, слова которой были удивительно созвучными его недавним мыслям о дедах.

Уместен вороному черный потник,

К лицу джигиту разумная смелость.

Уныние, джигиты, удел слабовольных,

Раздумья свои доверьте вы песне....

Какая-то неземная печаль, сродни незбывшейся мечте, прорывалась в негромком глуховатом голосе отца. Шукур вспомнил рассказы земляков о том, что его отец Еркин в молодости слыл лихим и отважным парнем. Что же случилось в его жизни такого, что он сник, согнулся и стал молчаливым? Может, его сломали жестокие голодные годы, когда в степи люди вымирали целыми аулами? А может, все из-за того, что власти продолжают арестовывать степняков, которые хоть чем-то выражают недовольство своей жизнью? Или это отец посредством песни обращается к нему - Шукуру, окончившему начальную школу, и напутствует его на дела, достойные джигита? Ведь их деды были непревзойденными батырами. Шукур гордо выпрямился.

А отец громко пел:

Готовят скакуна быть первым на байгах,

Джигита исподволь - отстаивать правду.

Добро от зла отстоит на волосок лишь,

Искусство расслоить его поровну...

Песнь-говор отца о смелости и справедливости, которые человек обязан утверждать на земле, продолжалась до самой предрасветной зари, когда в небо снова взлетели жаворонки.

Странно, но по окончании неполной средней школы-интерната в ауле Орликоль, отец приехал за сыном опять на вороном коне, ведя на поводу трехлетку такой же масти. И снова они ехали домой ночью. Правда, на этот раз ехать верхом им предстояло всего одну ночь, каких-то полсотни верст. И снова пел отец, но в голосе его на этот раз звучала тревога. Шла война на Халхин-Голе, и отец словно предчувствовал надвигающуюся на страну грозу.

Узнаешь скакуна лишь в долгом беге,
Познаешь джигита на поле битвы.
Того в народе славят, кто бесстрашен,
Вдвойне того, кто вернулся невредимым...

А вот забрать сына домой из далекого поселка Уил, где Шукур с отличием закончил среднюю школу, отцу не довелось. Не было у отца и сына последнего, после окончания школы, общения, песенной ночи, о которой Шукур мечтал, и не ведал он о том, что больше никогда не увидит отца. Шел второй год войны с фашистской Германией, и Шукура сразу же после получения аттестата зрелости призвали на военную службу. В августе сорок второго года он был уже в городе Бузулуке Оренбургской области, где его определили в артиллерийскую школу сержантов. Через два месяца опытные офицеры выделили из нескольких сотен курсантов сорок человек, которым отныне предстояло постигать трудное искусство фронтовых разведчиков. Среди них оказался и Еркинов Шукур: плотный, немногословный крепыш, черные, словно без зрачков, глаза в упор собеседнику, всегда оживающий к вечеру, а ночью скорый и безошибочный в действиях.

Шукур был рад такому неожиданному повороту своей судьбы, счастливо улыбнулся, когда в учебном классе среди избранных назвали и его фамилию. Командир части, тоже немногословный и сумрачный, весь в шрамах, прошедший Испанию, коротко кивнул ему:

- Иногда можно и улыбнуться, паренек.

И, встретив пронзительный, немигающий взгляд Шукура, счел нужным добавить:

-А я, паренек, улыбнусь через месяц, если пройдешь испытание, как положено мужчине.

Полевые испытания, максимально приближенные к боевой обстановке, были проведены, как и обещал командир, ровно через месяц. За это время Шукур раздался в плечах, возмужал. Дали свои плоды стремительные марш-броски от сорока до ста верст в день, долгие занятия по ориентированию на местности и маскировке, ежедневная боевая подготовка, которая включая в себя стрельбу из разных видов оружия, метание гранат, работу со штыком и ножами. Из всех курсантов лишь Еркинов Шукур сдал двухдневные испытания на "отлично", при этом он оказался неуловимым даже для группы опытных инструкторов-разведчиков, составивших "противную сторону". Суровый командир довольно улыбнулся, когда узнал, что Еркинов прошел последнюю засаду ночью под брюхом вороного коня, невесть где им найденного. Любовь к вороним у него жила с раннего детства, была привита легендами о славных делах отважных дедов.

Первое боевое крещение гвардии сержант Еркинов принял под Сталинградом в составе 43-го Отдельного истребительного противотанкового дивизиона 10-й Гвардейской орденов Суворова и Красного Знамени Черниговской стрелковой бригады. Стояло жаркое лето сорок третьего года, бои под Сталинградом шли изнуряющие, дивизион нес большие потери, а ремонтники не успевали поставлять коней. Шукур взялся и за это дело. Конечно же, кони, которых он каким-то чудом доставал в окрестных селах, были все вороной масти, но самое удивительное, они оказывались сильными и послушными. Маневры теперь проводились лихо и не однажды быстрая и умелая смена огневых позиций спасала орудийные расчеты от прямых попаданий вражеских снарядов. В бригаде даже стали поговаривать, что гвардии сержант Еркинов обладает даром предвидения, на самом же деле Шукур был удивительно наблюдательным и расчетливым человеком, старался упреждать врага. На разведку же он уходил ночью, успевал изучить маршрут следования дивизиона, разминировал дорогу, засекал цели, которые с ходу требовалось подавить, чтобы уцелеть самим.

- Еркинов не просто воюет, он живет на войне, - рассказывал новобранцам командир дивизиона майор Чернокосов. - Учитесь у него и сражаться, и жить на войне.

Летом сорок четвертого года бригада спешно готовилась к прорыву важного вражеского укрепления в районе реки Проня - правого притока Оки. Командир дивизиона вызвал к себе Еркинова и приказал ему обеспечить безопасное и быстрое продвижение части.

- Сам знаешь, наш дивизион идет в передовых частях стрелковой бригады, - сообщил он. - Командование предупредило, что фашисты держат здесь хорошо укомплектованный танковый полк. Мы должны незаметно приблизиться к нему и занять удобные огневые позиции. Задача состоит в том, чтобы сковать силы полка и нанести максимальный урон. - Сколько человек возьмешь с собой на разведку?

- Как всегда, пойду один, - ответил ему Шукур, внимательно изучая карту при свете коптилки.

- Ты не шути! - сердито осадил его Чернокосов. - Дело серьезное, Еркинов. Идем на прорыв!

- Поэтому и пойду один, - неторопливо ответил Шукур. - Зачем же зря терять людей?

- Идти надо немедленно, гвардии сержант!

- Слушаюсь!

Через два дня майор Чернокосов представлял кавалера воинских знаков "Отличный артиллерист" и "Отличный

разведчик" гвардии сержанта Еркинова Шукура к высшей солдатской награде - ордену Славы 3-й степени, учрежденного всего лишь несколько месяцев назад.

"Товарищ Еркинов - один из лучших разведчиков дивизиона. В наступательных боях - впереди дивизиона, - указывалось в представлении, - собирает все сведения о противнике, разведывает пути движения и своевременно информирует командование о расчищении пути. В районе реки Проня, заняв огневую позицию в немецкой траншее, товарищ Еркинов обнаружил немцев. Двух заколол штыком, третьего взял в плен...."

Командир 222-ой стрелковой дивизии подписал приказ 5 июля, орден Еркинов Шукур получил 4 августа 1944 года. Но за месяц, который прошел от представления до получения награды, Еркинов стал обладателем уже трех из всех восьми им полученных благодарностей Верховного Главнокомандующего, Маршал Советского Союза Сталина И.В. Слова в них были почти одинаковыми: "...за отличные действия при форсировании реки Проня и прорыве обороны противника; за отличные действия при форсировании Днепра и за освобождение городов Могилев, Шклов и Быков; за отличные действия при форсировании реки Неман и прорыве обороны противника..."

Двадцатилетний Еркинов был известен своей неуступчивостью. Раза два его пытались перевести в другую часть с повышением, хотели, чтобы он возглавил взвод разведчиков, но он наотрез отказался покинуть родной дивизион. Шукур знал, что долгое пребывание в госпитале чревато потерей родной части и однажды на третий день после ранения пришел обратно в дивизион. Бывалые солдаты только покачивали, глядя как он сдирает повязки и прижигает раны кошмой от валенка. Молодые солдаты выбегали из блиндажа, не в силах видеть это жестокое самолечение.

К началу зимы сорок пятого года родная часть Еркинова Шукура изменила свой статус: она стала называться 43-им Отдельным самоходным артиллерийским дивизионом. Конная тяга ушла в небытие, и это обстоятельство внесло серьезные изменения в стиль жизни разведчика; он должен был теперь работать быстрее. Пришел новый командир: место тяжело раненного Черноковского занял молодой майор Сытник. Уже через месяц майор Сытник, довольный и немало удивленный бесстрашными действиями своего разведчика, представлял Еркинова к ордену Славы 2-й степени.

"В районе г. Тамышув 19 января 1945 года обнаружил немецкую засаду, вступил в схватку. Засада из 5-ти человек была уничтожена, дорога разминирована. Безопасный путь дивизиону обеспечен..."

-Ведь до победы рукой подать! - счастливо смеялся Сытник.- Было бы глупо терять ребят!

-Об этом и речь,-немногословно согласился с ним Еркинов.

-Молодец! Один расправился с фашистами! И как это тебе удается, Еркинов?

-Думал о своих однополчанах.

-Да... из тебя слова не вытянешь, - заметил Сытник, расположенный к беседе. -Ну, иди, отдыхай.

Шукур молча повернулся и вышел из блиндажа. Новый командир казался ему разговорчивым.

Последний год он все больше и больше переживал за родных. Из редких писем, находивших его сперва на Западном, потом на 2-м Белорусском и 1-м Белорусском фронтах, Шукур знал, что отца Танатара и двух его родных братьев призвали на военную службу тоже в сорок втором году. И от них всех троих не было вестей. Шукур часто думал, что если бы его родные сражались в одной с ним части, то наверняка остались бы невредимыми. Он, Шукур, постарался бы сберечь их. Отцу сегодня за пятьдесят лет, размышлял он, солдаты такого возраста обладают немалым житейским опытом, зазря не подставляют голову под пулю. Но на войне всякое бывает. И впервые за три года войны Шукур вдруг почувствовал на сердце такую щемящую тоску, что к удивлению своих однополчан запел песню. Это была отцовская песня.

Узнаешь скакуна лишь в долгом беге,

Познаешь джигита на поле битвы.

Того внароде славят, кто бестрашен,

Вдвойне того, кто вернулся невредимым...

Видно, сказалось ощущение скорого исхода войны, и любовь к родной земле пробудилась в его сердце как то по особенному, накатила еще одной особенной теплой волной, которая не всегда посещает человека.

А бои на территории Польши и Германии становились все ожесточенней. Шукур сражался, как у него повелось, молча, в одиночку. К своим наградам Сын Ночи, как прозвали его в дивизии, Шукур добавил медаль "За освобождение Варшавы".

Вскоре в Москву было направлено еще одно представление на высокую награду-орден Славы 1-й степени.

"В наступительных боях товарищ Еркинов Шукур неустанно вел разведку противника. Благодаря его умелой работе, командование дивизиона всегда принимало правильное решение, и дивизион выполнял поставленные перед ним задачи. В боях за деревню Кушков 28 апреля 1945 года товарищ Еркинов незамеченным проник в расположение врага, ворвался в дом, где находились гитлеровцы, и захватил в плен 24 немецких солдата и одного офицера. Доставил

пленных в наше расположение, после чего сообщил данные о противнике и повел дивизион в обход деревни. Ворвавшись в деревню, дивизион разгромил врага, занял ее, уничтожив 2 пулемета, до 150 солдат и офицеров противника и захватил 81 пленного..."

Можно только подивится тому, что Шукур в односилу взял в плен фашистов, число которых составило одну четверть от захваченных всем дивизионом. К трем орденам "Слава" добавилась медаль "За взятие Кенигсберга", затем последовала очередная благодарность Сталина И.В., начинавшаяся словами: "Вам, участнику боев при вторжение в пределы Бранденбургской провинции... "Огласил эту благодарность, которой Еркинов особо дорожил, новый командир части, Герой Советского Союза полковник Савчук.

Разведчику не положено указывать в письмах домой о своих подвигах, да и не сохранились его редкие солдатские "треугольники" в маленьком степном ауле, в котором к концу войны остались лишь женщины и старики. Но награды героя говорят сами за себя: рядом с ранее полученными воинскими отличиями на груди гвардии сержанта засияли медали "За взятие Берлина" и "За Победу в Великой Отечественной войне 1941-1945 г.г."

Потом была знаменитая встреча на Эльбе, полная безудержной радости советских и американских солдат.

Война закончилась, но, оказалось не для двадцатидвухлетнего Еркинова Шукура. Обладатель трех орденов "Слава", пяти боевых медалей и восьми благодарностей Верховного Главнокомандующего, Маршала Советского Союза Сталина И.В., он еще два года служил в Архангельской области. Архивные материалы об этой поре военной службы знаменитого дивизионного разведчика не выдавались для ознакомления казахстанским исследователям Великой Отечественной Войны. Сам он редко рассказывал о боевых буднях, но по глазам, сверкавшим как звезды в летней ночи, и по коротким точным фразам, было видно, что этот человек прошел огонь, воду и медные трубы.

Я знаю о Шукуре по рассказам аульных табунщиков, к которым он благоволил, немало интересного о своем старшем брате поведал мне Еркинов Орынбасар -бывший партийный и советский работник, человек вдохновенной поэтической природы и книголюб.

Так вот - вернулся Шукур домой в 1947 году, оказывается, основательно подорвав здоровье, но живым, и радовался бесконечно тому, что выполнил завет отца. Рассказывают, что земляков он удивлял тем, что точно предсказывал изменение погоды, видно, разведчик должен знать и это. Иногда он брал у знакомых табунщиков вороного иноходца

и надолго уезжал в ночную степь. Возвращался на заре, когда в небо взлетали жаворонки, похоже, тосковал по отцу. Ночами он стонал: болела грудь, ныли суставы. Конечно же, не могли не сказаться многочасовые засады под проливными дождями и зимней стужей, долгое изматывающее напряжение боевых будней разведчика, раны, которые он лечил сам.

Умер Еркинов Шукур в 1949 году в Гурьевском госпитале, когда ему исполнилось двадцать пять лет. Получилось, прожил в родных местах всего два года, намного меньше, чем на войне. Ушел он из жизни неженатым. Говорили, одноклассница на далеком Уиле не дождалась Шукура: слишком долго он воевал. Не знаю, верить этим рассказам или нет. Сам он не отвечал на вопросы, которые считал неуместными, неспроста ведь на фронте его прозвали Сыном Ночи. Не стоит, полагаю, объяснять, что люди подобного склада не прощают измены никому.

В Москве на Поклонной горе золотом высечено имя Еркинова Шукура; в родном городе Атырау, бывшем Гурьеве, его именем названа улица. А в селе Орликоль недалеко от реки Уил дети чабанов учатся в школе-интернате им. Еркинова Шукура Танатарулы - полного кавалера орденов "Слава". Они знают немало легенд и любят подолгу рассказывать о своем знаменитом земляке. А легенды, как известно, появляются тогда, когда в настоящей жизни люди не находят человека, равного своему герою.

К слову сказать, Сыном Ночи в давние времена звали одного из дедов Шукура - батыра Маката, именем которого в Атырауской области назван известный поселок нефтяников.

Не думаю, чтобы в дивизии, в которой служил в годы войны Еркинов Шукур, его однополчане могли знать об этом. Просто он происходил из древнего казахского рода черкешей, который прославился своими батырами. А добрыми традициями казахи умеют дорожить.

Төлеген **ЖАҢАБАЙҰЛЫ**,
Қазақстан Журналистер одағы
сыйлығының лауреаты

ЖҮРЕК ЖҰТҚАН (Деректі хикаяттан үзінділер)

Жаудың кешегі шабуылы тым жойқын еді. Алдымен андыздай қалпаған ұшақтары кеңес армиясының қытығына тиейік деді ме, әлде бас көтертпей тәсілін қайтарып тастауды мұрат етті ме, әуеден үсті-үстіне бомбаларын екілене төкті. Төбеден төлеген тажалдары саябырлай бергенде қарақұрымдай құжынаған танктерін өңмендетті. Артынан ілескен жаяу әскерлері тағы жыртылып айырылады. Бірақ та қарсы төтеп беруге қапысыз қамданған екінші Белорус майданының сапындағы 222-ші Смоленск атқыштар дивизиясы қаскөй фашистердің құтырынған желігін көпке ұзатпай басты. Қым-қуыт ұрыстың соңы екпіндеп келген жауға тойтарыс тұмылдырығын кигізумен аяқталды. Құрамына барлаушы Шүкір Еркінов кіретін 43-ші жеке өздігінен жүретін танкіге қарсы артиллериялық жойғыш дивизионның жауынгерлері сол бір алапат шайқастан соң тыным алып, үстеріндегі киімдерінің жыртықтарын жамап, үзілген ілгектерін қайта қадап, автомат, винтовкаларының ұңғыларын сұрткілеп, өздерін ретке келтіріп жатқан. Күн сәскеге иек артқан мезгілде қасына өзінің саяси жұмыстар жөніндегі орынбасары Коноваловты ертіп дивизон командирі Чернокозов келе қалды. Майор бүгін аса көңілді, екі қолын сермеп, өңгіме айтып, жанындағы серігін күлдіріп қояды. Ара-тұра аялдап, жауынгерлердің жөй-жапсарларын сұрап, оларды өзге майдандағылардың соғыс қимылдары жайлы қысқаша деректермен хабардар етеді. Оқта-текте бастығының сөзін капитан Коновалов жаңа мәліметтермен толықтырып жібереді. Орынбасарының өзімен жағаласа білік таластырғанына Чернокозов әлде кімдердей шамданған түр байқатпады. Қайта басын изеп, күптағандық нышан танытты.

Майор аққұба өңіне теп-тегіс жазира даладай жазық маңдайы, мойылдай қара көзі, тымпиған әдеміше мұрыны үйлесім тапқан қазақ жігітінің тұсына келгенде тағы іркілді. Шүкір гимнастеркасының иық белгісін бекітіп, тігіп жатқан. Оның инені епті ұстасына, шапшаңдығына төнті болып, басын шайқап, жанарын тоқтатып тұрды да:

-Қалайсың, сержант! Қолың қолыңа жұқпай зып-зып етеді ғой, өзіңнің,- деп екі туып, бір қалғанындай жұмсақ сөйлеп -

Чернокосов қасына жақындағанда Шүкір отырған жерінен ырғып тұрып, әскери төртіппен тік тартыла қалып еді, дивизион командирі жылы шыраймен:

-Еркін тұр! Қай жақтан едің?- деп сұрады.

-Қазақстандықпын, жолдас майор. Гурьев облысында Қызылқоға дейтін аудан бар. Сол жерде Тайсойған, Бүйрек дейтін егіз құмның аралығында туып-өскенмін,- деп сержант нақ па нақ жауап қайтарды. Ашық дауысы саңқ-саңқ еткенде тау қыранының заңғар көктен жеткен айбарлы үні сияқтанып кетті.

-Аты-жөнің кім болады, сонда?

-Сержант Шүкір Еркінөвпін, жолдас майор.

-Алдыңғы күні жау әскерінің құрамы, қару-жарағы жөнінде құнды мәліметтер жеткізген осы сержант басқарған топ,- деп қосты рота командирі Мойсеев.

-Барлаушы Еркінөв сенбісің?! Түсінікті...- деп командир алдындағы өжет өреннің сымдай тартылған сұңғақ бойлы сұлу денесін жанарымен түгел жанап өтті, -Жарадың! Ерліктерің туралы естігенмін. Қазақ қыздарының сүйген жарларына сыйлаған қол орамалдарына өрнектеген кестелерін көріп, шеберліктеріне қайран қалатынмын. Ұландары да осал болмай шықты!- бл Шүкірдің иығына қолын салып, жанарынан шуақ есіп, жымың қақты,- Ісіңді жалғастыра бер.

Чернокосов жанына шоғырланып қалған офицерлерге кешегі ұрыс даласын нұсқап:

-Сірә, мынаның дені артиллеристердің қолтаңбалары болар,- деп қыр арқасынан алақандағыдай көрініп жатқан ойпаңды алқапта көк түтінге оранып, өлі бықсып жанып жатқан неміс танкілерінің қаңқаларын тамашалады.

Бір-екі офицер Чернокосовтың артиллеристерді бөлектеп алып мақтағанын ұнатпай бірдеме дегісі келгендей қипаңдады. Бірақ батылдары жетпей тұрғанда:

-Жаяу әскер қатарындағы туыстардың да үлесі шаш-өтекпен ғой, жолдас майор, -деп бөлімше командирі, лейтенант Олейник қызараң қақты.

Дивизион командирінің жүзіне күлкі үйірілді.

-Әрине, әрине! – деп лейтенантты қолтықтай ілгері жүрді – Жеңіс барлық саланың сүттей ұйыған бір үйдің жандарындай бірлесе қимылдауларының нәтижесінде келгендігіне куәміз. Жаяу әскерлердің ролін төмендетіп тұрған кім бар? Дегенмен, шындығын айтсақ қайтеді, кеше артиллеристердің нысанаға алғандары мүлт кетпеді-ау, осы?!

Шүкірдің құлағына майордың сәмпылдаған сөздері жағымды құйылып жатты. Өзіне өзгеден бөтен ықылас қойып, өңгімелескеннің қайтарымы ма, әйтеуір, күнде көріп жүрген дивизион командирін қазір кәдімгі туысындай жақын тартып қалғанын ұқты.

Сөз жоқ, құрсанып келген құзғын фашистермен айқаста кеше ірі жеңіске жеттік. Тықсырып, кері шөгіндірдік. Бәріңді осы тамаша жеңістеріңмен құттықтаймын. Түні бойы оқоп қазып, бекініс жасап жөнді тынықпаған болар, барлығын сапқа тұрғызып дүрліктірмейін. Осы құттықтауымды бөлімшелеріңнің әр жауынгері еститін болсын,- деп мүдіріп қалды да кішкенедең соң қозы көш қашықтықта кесіліп жатқан елді мекенге көгілдір көзін тікті,- Алда жаумен кешегіден де бетер беттесу күтіп тұр. Іргеміздегі мына кентті немістерден атой сала тартып алып, сол екпінмен Проня өзенінен көктей өтіп, оларды келген жағына қарай алды-артына қаратпай қуып тастауға тиістіміз. Түсінікті ме?

Чернокосовтың қабағындағы жаңағы жадыраңқылықтан жұхана да қалмаған, қатулы жүзбен қасындағыларға қарап еді, олар:

-Дәл солай, жолдас майор. Бәрі түсінікті,- деп жамырасты.

Дивизион командирі ұзап кеткеннен кейін манадан бері өз-өздерінен қыстығып, қысылып отырғандар бойларын жазып, темекілерін тартып, үзілген анекдоттарын жалғастырып, қарқылдаса күлісті. Бір бөлек жауынгерлер қайтадан негізгі және қосымша ату позицияларын жабдықтауға кірісті.

Жан беріп, жан алысқан ұрыстан соң осындай тыныс алар күн туғандағы жігіттердің тағы бір машығы - елге, үй-іштеріне, қыз-қырқынға хат жазу үшін қағаз, қаламға жармасуы. Бүгін Шүкір төс қалтасындағы ауылдан келген сәлем хаттарды қайтара оқып, қиял-құсын туған жер төсіне ұшырып алды. Анасы Рахиманың жайнаң қаққан жүзі тұрды көз алдында, көмейден сыңғыр қаға ақтарылатын өсем өндері келді құлаққа. Інілері Ескендір мен Орынбасардың ерке қылықтарын, Ресей топырағында жұмысшылар батальонында қызмет өтіп жүрген әкесі Еркіннің қайсар мінезін сағынышпен ой елегінен өткізіп шықты. Қойын дәптерінен тауып алып соғыстың бастапқы тұсында Сисеннің Күсжаны жазған хаттағы елең жолдарына тағы зер тастады. Неткен рух! Отанға деген неткен сүйіспеншілік! Еңіреген ер екен-ау, өзі!

Сұлу бар қынап бөлін бұған қатты,

Бал тамған тілдерінен сондай тәтті.

Зат болса базардағы сататұғын,

Дейтұғын маған сатшы, маған сатшы.

Бәріне қарамастан көзім жұмдым,

Төуекел бұл шыным деп белді будым.

Не үшін, Отан үшін келдім мұнда,

Несіне іркілейін ондай "сұмның", - деп бір қайырып алады Күсекең. Шіркін, атпал азамат-ай, сұлу қызды, құмары қанып үлгермеген қызықты бір ұрып, өзі сұранып ел қорғауға аттаныпты ғой. Өлеңнің ілкі екі шумағында осыны өрнектепті-

ау, есіл ер. Өрі қарай:

Шын сертім қолға мықты қару алу,

Дұшпанның қарсы тұрған басын шабу.

Тілегін ел-халықтың шын орындап,

Құрбымен қош-сау десіп елге бару, - деп ақынжанды жүрегі түпкі арман-мүддесін ақтарыла жеткізген емес пе? Сөйткен қайран Қүсекең Одер өзені жиегінде неміс мергендерінің қарауылына ілігіп, опат болған деседі. Шүкірдің ағаға деген аяныш сезімі кеудесінен терең күрсініс болып сыртқа тепті.

Соғыстың үшінші жылындағы жаздың бірінші айының табиғаты жауынгерлерді демеп, қолдағандай жанға жайлы тиді. Маусым түні мақпалдай мамыражай күйге енді. Самал желі қойны-қонышыңды кезе өбіп, рахатқа батырды. Шүкір бұл түні жайлау жатқанмен, ертесіне елгезектеніп елең-алаңда тұрды. Беті-қолын шала-шарпы жуып азар үлгерді, командирдің өктем бұйрығымен ұйқыдан дүркірей оянған көптің маңдай алдында шабуылға көтерілді. Арттан "Катюша" безіл қақты. Артиллеристер мен минометшілер атқан оқтар сар даланы күңіrentіп барып, кент қапталындағы дұшпан шебіне бүрк-бүрк түсіп жатыр. Немістер де қырды еңдей иемденген қарсыластарынан жақсылық күтіп жатпай, тас түйін отырған тәрізді, қарыздар болып қалыспай снарядтарын деп бағыттап, бірден жауап қайтарып кетті. Шүкір құйындай ұшып-ақ келеді. Қолқаны қапқан көк түтінге тап болғаны сол еді, жанында автоматтарынан оқты қардай жаудырып, дедектей алға ұмтылған екі бірдей қаруласы жер құшты. Жаудың бекініс орнына таяқ тастам жер қалғанда сол жағында келе жатқан көңіл тату жолдасы, татар жігіті Міртемір Жәлеловтың екпеттей құлағанын аңғарды. Оны атқан немісті де көзі шалып үлгерді. Міртемірге бұрыларға мұрша қайдан болсын, Шүкір кіжініп:

-Ох, фриц! Оңбаған ит! Қап, бөлем!- деп үстіне жолбарысша қарғыды. Қарсыласы автоматын бұрып үлгере алмады, Шүкір көз ілеспес шапшаңдықпен мылтығының найзасын әлгінің өкпе тұсынан қорқ еткізіп сұқты. Қылжия бастаған өлі дененің ар жақ қатарындағы екі неміс ашық айқасқа ұмтылды. Жетел қысқан тапалтақ байғұс састы ма, қарсы әрекет етуге шамасы жетпей, ілезде Еркінөттің қуатты қолының қармағына ілігіп қалды да тоңқалаң асты.

-Мә, саған, мынау Міртемір үшін! - деп оны жауырынынан кірш түйреді де бұзау тұмсық етікпен кіндіктен төмен арадан төпкенде есөңгірей жығылған еңгезердей үшінші немістің кеудесіне қоянға түскен бүркітше шүйліге бүре қонғанда неткен қайратты малғұн еді, ес жиып үлгеріп Шүкірді қос қолымен кері серпе лақтырды. Айналымға келмейтін тар окоптың іші опыр-топыр жағаластан көк ала шаң. Екеуінің де қарулары қолдарынан түсіп қалған. Жарға сүйеніп орнынан ырғи тұрған Шүкірдің миына "Мынаны "тіл" үшін қалай да

тірілей ұстауым керек. Мүмкін берер құнды мәліметі бар шығар" деген барлаушыға төн ой ұялады. Өгіздөй өңкііп қайта тарпа бас салған неміс қапелімде берілер пенде емес, жемтігін көрген құзғындай ыс-пыс етеді. Шүкір өзінен күші басым оны білек қуатымен тойтара алмайтынын білді. Не де болса айла-шарғыны салып бағар, нағыз қас қақпай ширақ қимыл көрсетер жан алқымға тақалған мезет туды. Сәл босбелбеулік танытып, аянсаң болды, бұ фәнимен қош айтыстым дей бергейсің. Бала кезінде Саралжын, Сулыкөл, Қамыскөл мектептерінде оқып жүргенінде сусылдаған ақ құмның үстінде өз қатарларымен ертеңнен қара кешке дейін белдесіп, талайының жауырынын жер иіскетіп "палуан бала" атанған еді-ау. Сол күрес өнерін есейгенде де тастай қоймапты. Сәтін салса қазір оның пайдасын көріп, әдіс-тәсілдерін мына көззапқа қарсы қолданып көрмекші. Шаппа-шап ұстасқан екеу тағы да окоп ішінің ала топалаңын шығарды. Неміс жауынгері реті келсе Шүкірді жарға жапсыра ұрғысы, болмаса өңештен алып тұншықтырғысы келеді-ақ. Тек Еркінөвтің ұршықша үйірілген шаппаңдығы діңкесін құртып жүр. Оңтайы келді-ау дегенде оң жамбасқа салып жіберіп, қазақша шот шалып қалғанда мықтымсынған фашист тыраң етіп, омақаса құлады. Желкесін қатты бірдеңеге соққандай алақанымен ұстап ауырсынды. Шүкір қол қырымен оның сорайған мойнының білеуленген күре тамырынан талдыра ұрды да есінен танып жатқан тұтқынның шалбарының белбеуін суырып алып, екі қолын артына қайырып, күрмеп байлап тастады.

Алқынған жүректі басып, қабанның жатағындай қорыс болып жатқан арадан автоматын өрең тауып алған сержант штабқа немісті винтовкасымен қоса апарайын деп қаруын іздеп еді, онысын бас жағынан тапты. Жаңа бетпе-беттің ақтығында көк желкесіне тиіп, фрицті қан-қақсатқан сол жастана құлаған мылтығы болды. Сержанттың жұлқылай көтергенінен соң сандырықтай тұрған немістен әлгі адуын мінез жойылған. Жуасып тырп етерге күйі жоқ, дивизионның басқару нүктесіне жеткенше Шүкірдің алдында құрдай жорғалады.

Чернокосов сержант апарған "тілден" суыртпақтап мәлімет алып отырып:

-Мынау бір алапат дүлей ғой. Қалай қолға түсірген?- деп таңданды. Мән-жайға қаныққан дивизион командирі төңірегіндегілермен ақылдаса келіп, сержант Шүкір Еркінөвтің ерен ерлігі үшінші дәрежелі жауынгерлік "Даңқ" орденіне ұсынуға лайықты деген ұйғарымға келді. Бұл батыр барлаушы наградаларының басы ғана еді...

* * *

...Алыстан оқтын-оқтын атылған зеңбіректің талмаусырап жеткен дыбысынан, жақын маңдағы құрбақаның дамылсыз құрқылдауынан бөтен ештеңе құлаққа шалынбайды. Орман ішін бүгін мүлгіген үнсіздік тұмшалап алған. Түндігі өлі түрілмеген түнгі өлем тынысты кеңейтіп, кешегі өлердей шаршатқан сабылыстың ізін кеудеден аластап, өшіріп жібергендей. Таң атуы қашық емес. Шүкір отқа оранған қара жердің күйқасы шыққан күлді иісін, өксіп жатқан жабырқау кейпін бір мезет естен шығарып, таласа өскен қарағайлар мен қайыңдардан аңқыған жұпарды құшырлана жұтты. "Ай-хай, шіркін, дүние-ай!,- деп ойқанды ол сол жақ бүйіріне аударылып түсіп,- Рахат емес пе? Осынау ғажайып бұйығы тіршіліктің шырқы сонша неге бұзылды? Осыған кімдер кінәлі? Басқаны былай қойғанда екі аяқты пенделердің бір-біріне жау болып тиісуі неліктен? Қарғыс атқан қу соғыс қашан аяқталады?! Санада тізбектелген сауалдар үсті-үстіне бастырмалатып, шіліңгір шілдедегі жұлдыздардай самсап кетті. Жауап іздеп, теңбекши бастағанда аяқ дыбысы білінді. Рота командирі Виталий Воронов еппен басып, жауынгерлерді аралап, іріктеп оятып келеді. Үсті-бастарын түзеп, қағынып-сілкініп жатқандар ер тұстан андыздай қараңдады.

-Ө, сержант Шүкір Еркінов даланың ұйқысыз көкжалысың-ау! Көз шырымын алдың ба өзің? -деп ол Шүкірді сыбырлай арқасынан қақты.

-Дәл солай, жолдас капитан! Мынадай мөлдір ауалы жерде жатқан кісінің ұйқысы қанбайтын ба еді?!- деп жайдарлана күліп, атып тұрған Шүкір тік тартылып, қолын шекесіне апарып, ізет көрсетті.

-Сен өзің өзеннің, судың сырын білетін жігіт пе едің? -деп сұрады командир. Білдірмейін десе де дауысынан әлдеқалай қобалжу табы сезіліп тұр.

-Бесіктен белім шыққалы Ойыл өзеніне шомылып, ала жаздай айдынына жағалық ойнап, үйрекше сұңгіп өскен жанмын,- деп мақтанышпен жауап қатты да, кішкене кідіріп барып, таңданыспен қарсы сұрақ қойды: -Жолдас капитан, айып болмаса, оны неге сұрағаныңызды білсем екен?

-Керегі болып тұр ғой,- деді командирге төн әдеттегі қатқыл үнін жұмсартып,- Ол өзі қандай өзен? Ағысы күшті ме?

-Күшті. Біздің ел оған Ерке Ойыл деген атау берген. Бірақ көктемде тасығанда еркелікті қойып бүкіл Тайсойған, Бүйрек өңірлерін аяқтарынан тік тұрғызады, адуын-ақ.

Айтарын айтып қалғанымен Шүкір "бұл орыс Тайсойған, Бүйректі қайдан білсін" деп ойлап, езу тартты. Қараңғыда оны Воронов байқамағаны анық.

-Жарайды! Түсінікті,- деп алды да, назарын қасына жиналған жауынгерлерге бұрды.- Қазір сіздер таң қараңғысымен

қарсыластарыңа сездірмей Днепрден өтуге тиіссіңдер. Тапсырма аса жауапты, салмақты өрі қатерлі. Өзеннің арғы бетіне шығып, қалай да автоматтан оқ шығаруларың керек. Жаудың зәре-құты қашып, орыстар қайдан келіп қалды деп өре тұра келетіндей өбігерге салыңдар. Одан кейінгі қимылдың жалғасын бергі беттегі қаруластарыңнан күтіңдер, ұғынықты ма? Сержант Шүкір Еркінов өзеннің құпиясын әжептәуір біледі екенсің, суға алғашқы болып сенің қайығың түседі.

Әлгі сұрақтың қойылу мәнісін түсінбей бас қатырған Шүкір оның түп-төркінінің қайдан өрбігенін енді пайымдады. Тұла бойы шымыр өтті. Әйтсе де шапшаң өзіне-өзі келіп:

-Құп болады, жолдас капитан!- деп саңқ өтті.

-Ақырын, сержант,- деп зекіріп қалды Воронов, -Немене, фашистер естісін дегенің бе, абай болмайсың ба?

-Жок, олай емес. Айыптымын,- деді Еркінов дауысын бәсең тартқызып.

-Ал жақсы, іске сәт! Тапсырманы орындауға кірісіңдер!- деп рота командирі өзен жақты қолымен нұсқады.

Жанына бөлімшенің төрт жауынгерін еріткен Шүкір жапырақпен бүркеулі жатқан қайықтың бірін көтеріп, ширақ басып, өзенге қарай беттеді. Жиырма шақты қадам жүргеннен соң ну орманнан бастарын шығарған олар алыстан анда-санда осқылап өтетін прожектордың шақпа жарығының көзіне ілігіп қалмайық деп жықпыл-жықпылмен бұқпақтап, Днепрдің кемеріне жетіп бір кідрді. Көнігі барлаушы атанған Шүкір Еркінов кеше кешкісін келіп, ымырт үйірілгенше өзен арнасына түсер тұстардың жай-жапсарын барынша мұқияттап барлап, өскери бөлімшеге оралған соң сызып қағазға түсіріп, басшыларына тәптіштей баяндап берген еді. Сол жерлерден бұйыртса, бүгін өзінің өтуіне тура келіп тұр. Жел қуалап жеткізген жал-жал толқындар жағаға шылп-шылп ұрады. Тұтасқан қою бұлт өзен аңғарын қошқылдандырып жіберген. Түнеріп тұнжыраған сиқы тым сұсты. Көз қанықтырғанда барып су бетінің бедері болар-болмас жылтырап жанарға шалынды. Өрідегі Днепрдің келесі батыс жақ жиегі жеткізбес қиян сұрылды, қап-қара бір меңіреу тылсым. Бар пәле сол көрдей қараңғы тылсымның қойынында қонақтап жатыр. Сәтін салса кеңестік жігіттер қазір тұртіп оятпақшы.

Шүкірлер қайықты жаңа тік көтеріп, жардан түсуге ыңғайлана бергенде жау прожекторы ойқтастап су бетін тағы бір тінтілеп шықты. Әбүйір болғанда, бұға қалған бесеу шақырайған қырсықтың жүріп өткен жолынан тыс қалды.

-Жігіттер, тездетейік!- деді Шүкір төңкерулі қайықтың алдыңғы ернеуін көтеріп жатып, -Әлгі бір көргіш шайтаны қайта тірілгенше арғы бетке жетіп алайық!

Қысылшаң шақта бірін-бірі ымдарынан ұғынысқан топ қайықтың табаны суға жаққан бойда қарғып мінді де, ескекке

Мүсілім Әлиев ие болып, құтырта есе жөнелді. Каспий теңізінің жағалауында өскен азербайжан жігіті елгезек, сөзшең, ісіне тиянақты, берілген тапсырманы мінсіз орындауымен танылған қатардағы жауынгер. Бір айыбы - ұйқыға дегенде әлсіз, құйрығы жер иіскесе болды есінеп, манаурай бастайды. Қайықтың артындағы екеу - псковтық Андрей Белоглазов пен саратовтық Иван Кузнецов бөлімшеге тыңнан қосылған, әлі сырларына бойлап қанықпаған тұйықтау жігіттер. Бірақ өздері қайсар мінезді ме, қалай? Ал Шүкірдің өз жанында алда отырған қазақстандық орыс Геннадий Карнаухов оңаша қалғанда іш тартып, шатып-бұтып қазақша сөйлеуге құмар нағыз ақ көңіл, қажет десең киіп жүрген жалғыз көйлегін шешіп беруден тайынбайтын бір мың болғыр. Шүкір талай рет барлауға бірге аттанып ептілігіне, батылдылығына сүйсінген. Онымен бірге шыққанда дұшпанның құпияларын ақтаратын тірілей "тіл" әкеліп, маңызды деректер жинап, табысты оралатын, жолы болғыш жан. Міне, бүгін де Геннадиймен қатар иық тұйістіріп жеті түнде жау жатағына қарай қаптаған аждаһаға тура жүзіп келеді. Артта өздеріне жалғас тағы бірнеше қайық суға түсірілген секілді. Өзен үстінде қараң-құраң көбейіп, ескектің шылпылдары молайды.

Алдыңғы сержант Еркінов бастағандар Днепрдің ортасынан асатын кез баяғыда болды. Белгіленген нысана - батыс жағалау шығандап, қайда қашып кеткен? Мүсілім жанұшыра есіп, кішкене қайықпен қарасұр өзенді кесе көлденең қақ айырып, зырлап келе жатқанмен шеті тіпті көрінер емес. Жаңа Шүкір капитанға сонау қиырдағы туған жер төсіндегі Ойыл өзені туралы лепіре мақтанып еді-ау. Ол жарықтық қанша көтермелегенмен мынау Днепрдің енімен салыстырғанда шүлдік өкен ғой. Жо-жоқ, неге шүлдік? Әркімнің кіндік қаны тамған жері өзіне мысыр шаһары! Ойылын он Днепрге айырбастай алар ма, сірә?! Аман-есен елге жетіп, суына оқсатып бір шомылар дәурен туса, шіркін! Шүкірдің көзге түртсе көргісіз түн қойнауын шарықтап кеткен қиялын неміс прожекторының сәулесі кілт үзді. Өзен жағасын көзген қыдырма жарық кеңес әскерлері орналасқан шығыс беттен қарсы жаққа бағытталған қайықтың біріне барып дәл қадала шаншылды. Одан кейін Днепрдің орта тұсына жетіп үлгерген екіншісіне, үшіншісіне шүйілді. Шүкір өз қайығының үстін сипай өткен жарықтың көмегімен он шақты құлаштайтындай қашықтықтағы жағының сұлбасын аңғарды. Немістердің бекінісінен құлақ жаратын ащы дабыл қағылды. Іле-шала снарядтар безілдеді. Өзен бетінің ойран-ботқасы шықты. Соңдарындағы бір қайықтың қопарыла көкке ұшқанын байқаған Шүкір:

-Мүсілім, шалшаң ес! Жағаға жетіп қалдық, тез! - деп бұйыра дігірледі. Автоматты қарына ілді де келіп бір ескекке өрмелей

жармасты.

-Шаршаудан саумын. Өзім-ақ есейін, сендер жағаға секіруге дайындалыңдар,- деп Мүсілім сержанттың құлағына өңештей айқай салды. Ант атқыр, фашистер төңіректерін өбден төпелеуді күшейтті. Жиекке енді тұяқ іліктіреміз бе деп дәмеленіп, мылтықтарын мығымдай ұстап, қарғуға ыңғайлана бергенде қақ тұмсық тұсынан снаряд келіп түсіп, киімдерін малмандай етіп, қайық ішіне лекіте су құйды. Жарылыс толқыны бұларды теңселте кері шегіндіріп тастады. Өттең-ай!

-Қайыққа су толды!

-Котелокпен төгейік!

-Абдырамайық!

Андрей мен Иван бір-біріне қуат беріп қойып, суды ыдыстарымен көсе төгу үстінде. Геннадий қос уыспен кіріскен. Шүкірдің қолы қолына жұқпайды, бұрқытып жатыр. Мүсілім ескекті бар пәрменімен ілгері есті.

-Жігіттер! -деді Еркінов салмақтана,- Үрейге ерік бермейік. Жағаға жетпей тынбаймыз! Міне, таяу...

Ысқыра жеткен снаряд бұл жолы қайықтың алдыңғы тұмсығын суға еңкейте тығып алды да өуелете лақтырды.

-Уа, құдай! Сақтай гөр!

Екі аяғы көкке қарап қалықтай ұшқан Шүкірдің қысылшаңда тіліне үйірілгені осы еді. Мылтығын сығымдай ұстаған қолы қарысып қалған. Жоғарылап барып, қайта құлап, бірдеңеге соғылғанын еміс-еміс біледі. Әр жағы бұлыңғыр. Қанша жатқаны беймәлім, есін жинағанда жағада екенін ұғынды, ойына бірден рота командирінің шегелей айтқан тапсырмасы түсті. Аруақ қолдаған шығар автоматы жоғалмапты. Денесі зілдей, көтертпейді, жорғалап жарға зорға жақындады. Қарысқан қолын жазып оқты тегін-тегін жіберді, төрт-бес домалап барып, бөтен орыннан тағы боратты. Келесі бір тұстан Шүкірге ілесе екінші біреу автоматын сөйлетті. Алақай! Сержанттың қуанышы қойнына сыймады. Жау жақтағылар қауқылдасып, ызы-қиқы болып, өзенге қарай тұс-тұстан өршелене оқ жаудырып жатыр. Бір мезетте сақылдатып пулеметтерін іске қосты. Кеңес әскерлерінің де күткені осы екен, фашистердің бет қаратпай тұрған пулемет ұяларының орналасу нүктелерін біліп алғаннан кейін, зеңбірек, минометтерімен төпелеуді бастап келіп жіберді. Зыңылдаған дауыстарынан құлақ тұнады. Артиллериялық соққыға жалғаса өзен беті қайықтарға қаптап кетті. Днепрден жаппай өтуге жағдай туды. Қиян-кескі ұрыстың ара салмағы кеңес әскерлеріне қарай ауғандай. Жалпақ өзеннен аман өтіп, алға шабуылдаушылардың уралаған үндері, бозарып атып келе жатқан таң шапағы Шүкірдің жүрегіне шаттық ұялатты. Отырған орнынан сүйретіле тұрып, көпке қосылу үшін жарға

өрмелей бергенде Геннадийді көзі шалып қалды. Үсті-басы қан-қан, ақсаңдай басып келеді.

-Достым, Геннадий тірімісің?- деп Шүкір оған құшағын жая қарсы жүгірді.

-Көріп тұрсың ғой, тірімін,- деп ол да ыржалаң қақты,- Өзің қалайсың? Жараланғансың ба? Басқаларымыз қайда?

Сержант иығын қиқаң еткізіп "білмеймін" дегендей төңірегіне қарады. Содан кейін көптен жоғалысып, қайта табысқандай беттерінен сүйісіп, арқаларынан қағысып, мез болысты.

-Жарайсың, достым! Әйтеуір, тапсырманы орындадық-ау! -деп Шүкір қабысқан құшақты жазды.

Өзен аңғары өлі аласапыран...

...Төрт жылға созылған соғыс титықтатқанмен кеңес жауынгерлері жеңістің ауылы жақындағынын сезіп көңілді. Көктемнің екінші айының алғашқы күндері жаймашуақтанып, балбырап тұр. Барлаушы Шүкір Еркінов қасында екі серігі бар Кушков деревнясында табан тіреген неміс әскерлері жайлы мәлімет жинап қайтуға келеді. Төмендегі деревня қырқа үстінен сырттан бақылағанда мүлгіген тыныштық құшағына оранған. Мұнда қалың қолды дұшпан түгіл ел жоқ па деген әсерде қалуға болады. Үрген ит дыбысы да естілмейді. Тек бірен-саран үйлердің терезелерінен білте шамның болмашы сәулелері жылтырайды. Соған қарап деревняда тірлік барына өзіңді иландырасың. Әлде кеңес әскерлері тарапынан болмай қоймайтын шабуылды күткен тұрғындар оқтан бас сауғалап, тығылатын жер іздеп босып кетті ме екен? Әйтеуір, бір түсініксіз тыныштық.

Үш барлаушы деревня іргесіне жетіп, көше-көшені көзбен шола келіп, ортадағы еңселі үйге назар тоқтатты.

-Мынау сірә, бір мекеменің кеңсесі болуы тиіс,- деді аға сержант Шүкір Еркінов қасындағыларға, -Терезелерін көрдіңдер ме? Шамдары жарқырап тұр. Білесіңдер ме, немістердің осы тұста қандай мейрамдары бар еді? Тойлап жатқан болар.

-Ит біле ме оны, -деп Владимир Викулов алдындағы деревняға шұқшия қарауын жалғастырды.

Шүкір ойланып барып:

-Былай істейік. Сендер осы арадан тыпыр етпей күтіп, аңдысын аңдыңдар. Үшеуміз бірдей барсақ көзге түсіп қалармыз. Нар төуекел, жалғыз өзім барып байқайын. Ыңғайы келсе бірен-саранын бөктеріп қайтармын. Реті соқпаса оны да көрермін,- деген тоқтамын айтты. Серіктері бас изесті де қала берді.

Деревняның ортасына қарай бұқпақтап, бірде бауырымен жорғалап келе жатқан Шүкір өлгі белгілеп алған кеңсесіне таянғанда тасадан тығылып тұрып тың тыңдады. Іштегілер немісше дабыр-дұбыр сөйлесіп отыр, қарқылдай күліседі. Ара-

тура өжектесіп қалысады. Ыңылдап өн салады. Біреуінің тілі бұралып кеткен, сүр мас.

"Менің де күткенім осы ғой. Жақсы болды. Сөті түсті" деп түйді Шүкір. Енді ішке қалай бас сұғарын білмей дағдарды. Терезеден бе? Қауіпті. Кіріп-шығып жүргендерінен аңғарғаны есік бекітулі емес. Не де болса есіктен кіруге бекінді. Мысықша басып, оған таман таялды. Сол қолына граната, оң қолына автоматынын кезене ұстаған күйі есікті серпи ашып, ішке арыстанша атылығ кіріп:

-Ханде хок,- деп бұйырды.

Жайбарақат отырған немістердің көздері атыздай болып не істерлерін білмей састы. Бұрылайын десе қарсыласының қолындағы төніп тұрған ажал қаруынан қорқады. Мылтықтарының бәрі кіреберісте жинаулы. Маузері бар офицерге қарай автоматының аузын бұрып еді, ол шіркінде ес қалмады. Басын изеп, тік тартылды. Амалдары құрыған жасақ қолдарын көтерісіп, берілуге көнді.

-Артық қимыл жасасаңдар атып тастаймын. Сыртта серіктерім жетеді,- деп қойды Шүкір көшені саусағымен көрсетіп ымдап.

-Жан керек болса дыбыстарыңды шығармай сыртқа шығыңдар,- деді де олардың қаруларын сыпыра жинап, әрірек ығыстырып тастады да өздерін тізілтіп айдап шықты. Есіктен шығарарда офицердің маузерін суырып алып қалды. Бәрін серіктері жатқан жыраға қарай топтай қуалады. Бұларды көріп алдынан қарсы шыққан екі барлаушы мынаған сенерлерін де, сенбестерін де білмей дағдарды. Қалай сенбесін, алдарында немістің жиырма төрт жауынгері мен бір офицері тірілей тұр.

-Міне, ғажап! Міне, ерлік!

-Мұндай да ғаламат мол олжа болады екен-ау,- деп таңданысты олар.

Бұл күні Шүкір Еркінұлы тобы әкелген жиырма бас "тіл" төптәуір мөліметті алға жайып тастады. Шүкір алынған деректерге, өз барлауында көргендеріне сүйеніп, деревняны айналып өтіп, дивизион жауынгерлерін жаудың қалың жатағының үстінен дәл түсірді. Тұтқиылдан лап берген кеңестіктер басқыншылардың екі пулеметін, бір жүз елудей жауынгері мен офицерлерін жойып, сексен бірін тұтқынға түсірді, деревня фашистерден толықтай азат етілді.

Шабуыл қорытындысын шығарған дивизион командирі, майор Сытник:

-Осы жолғы төтен ерлігі, батылдығы мен тапқырлығы үшін аға сержант Еркінұлы Шүкір Таңатарұлы бірінші дәрежелі "Даңқ" орденіне ұсынылады,- деп хабарлады.

-Кеңес Одағына қызмет етемін!- деген Шүкірдің дауысы саптан асқақ естілді...

Алып ұшқан асау көңілді қойсайшы, қайда жетелемейді?! Асқақтаған албырт арман қандай көп еді?! Қанша құсаң да

жеткізбейді. Соғыс өрті сөнгеннен бергі екі жылда – Архангельск қаласында әскери қызметін жалғастырған кезеңде Шүкір болашақ өмір жолы жайлы сан толғанды. Кім болғысы келмеді десеңші? Ұшқыш, дәрігер, мұғалім... Бірақ солардың бәрін басатын бір безбен бар. Ол – заңгерлік мамандық. Елге оралғаннан соң туған жер төсінде аунап-қунап сағынышын басқаннан кейін ойда қонақтаған мақсат-мүдде жанын түрткілей берді.

Зердеден өткізіп қараса, қазір бір басына көректің бәрі табылатын тәрізді. Астында сылаңдаған ақ боз ат. Жанында дос-құрбы, қыз-қырқын. “Жауынгерлік “Даңқ” ордендерінің толық иегері, батыр барлаушы Шүкір Еркінов келді” деп ауыл-аймақ құрақ ұшып, тік тұрып қарсы алып жатыр. Дегенмен оған соның бәрі күндікше тәрізді болды да тұрды. Жетпейтін нәрсе – білім. Білімсіз - өріс тар. Қандай мықты батыр болсаң да онысыз қадамың тұсаулы. Ол осы ойын досы, туысы Иманқожа Бектенұлына айтып:

- Сенің денең шымыр, спортқа бейімсің. Физкультура институтына оқуға жүр,- деп үгіттеді. Иманқожа көпті көрген жігіттің уәжіне тоқтап, екеуі Гурьев қаласына тартты. Қазақстан Коммунистік (большевиктер) партиясының облыстық комитетіне барып, жағдайларын баяндап еді, мың болғырлар батырдың меселін қайтармады. Көп ұзамай қолына жолдама ұстатты. “Қазақ ССР Әділет министрлігінің заң мектебі директорына

Қазақстан КП(б) Орталық комитетінің кадрлар бөлімінің нұсқауына сәйкес Гурьев облыстық партия комитеті Еркінов Шүкір жолдасты Қазақ ССР Әділет министрлігінің заң мектебіне оқуға жолдайды.

Қазақстан Компартиясы (б) облыстық комитетінің хатшысы А. Клоноз” деп жазылған 1947 жылғы тамыздың 16-сы күні берілген №02/651 жолдама қолға тигенде Шүкірдің төбесі көкке бір елі жетпей тұрды. Жолдаманы тапсырып тұрып обком хатшысы:

- Осы жолдамамен заң институтына да оқуға түсуге өбден жол ашық, батыр жігіт, - деп күлім қақты. Көз нұрында кеудесі орденге толы өренге шынайы риза болған кейіп ойнал тұр. Жүрек өрекипіді. Алматыға жеткенше асық.

Астана арман қуып келген майдангерді жатырқамай құшағына тартты. Шүкір не де болса бағын сынап, заң мектебіне емес жоғары оқу орнына құжаттарын өткізуге бекінген болатын. Заң институтының ректоры, профессорлар жанарынан от ұшқындап тұрған, ой-өрісі кең, әрі кешегі сұрапыл соғыста ерлігімен елге танылған Шүкір Еркіновты жылы қабылдады. Олар көрсеткен сенімді шалғайдағы Тайсойған-Бүйрек өңірінен келген студент те ақтауға тырысып бағып еді. Бірден қоғамдық жұмыстарға құлшына араласып, сабақты беріле оқып, заңгерлік мамандықтың құпияларына қанықсам деген ынтазарлық кеудеге қонақ тапқан. Өттең-ай сол бір

асыл арманның, күштарлықтың адымына аяқ астынан шідер түсті. Өлде қалай қызу көтеріліп басталған дерт күн сайын батпандап кіріп, ақыры Шүкірді төсекке таңып тынды. Ауылдан бірге келген досы Иманқожа шыр-пыр болып дәрігерлерге шапқылады. Бірақ үміт аз болды.

- Майданда жабысқан ауруларың қозып кеткен. Оқуды жалғастыруға мүмкіндік жоқ. Алматының, мынау таулы жердің ауасы саған жақпай тұр. Еліңе барып, шұбат, қымыз, айран іш, өлден. Содан кейін көрерсің. Басың жас, ғұмырың алда, институт қайда қашар дейсің. Абзалы тез жолға шыққаның дұрыс,- деп иманжүзді дәрігер мән-жайды ұқтырды.

Шүкірде қарсыласуға дәрмен қайда? Бұған дейін бір-екі рет лекцияға барып байқаған, отыра алмады. Дүние төңкеріліп барады. Дәрігердің тілін алып, ауылға қайтуға жиналды. Тағы да Иманқожа:

- Сені мына күйіңде ақпанның сақылдаған аязында жалғыз жібере алмаймын. Бірге кетемін. Оқуды бұйырса кейін көрермін,- деп табандап тұрып алды.

Шүкір:

- Жарқыным-ау, Бүйректен қияндағы Берлинге дейін бораған оқтың астымен барып, аман-есен елге қайтқан емес пе едім? Мен не көрмедім, көп болса солардың бірі шығар. Жолға шығып, Қызылқоғаға беттеген соң әлі-ақ құлан-таза жазылып кетемін. Сен әуре болма, оқуыңды қалдырма,- деп жалынып-жалпайып айтып көріп еді. Оған құлақ асып, көнер Иманқожа болмады, дегенінен қайтпады. Ақыры екеуі Гурьевке жүретін поезға келіп мінді. Ұзақ жол сырқат меңдеткен Шүкірді ойға орады. Ол ауруынан айығып, Алматыға, - заң институтына қайта ораламын деген үмітін ұзбей, аяулы арманын келешекке жалғап бара жатты.

Қазақстан Республикасының
Тұңғыш Президентінің

КАЗАҚСТАН КОМУНИСТИК (большевисттік) ПАРТИЯСЫНЫҢ
ГУРЬЕВ ОБЛАСТЫҚ КОМИТЕТІ
КОМУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ (большевистская) КАЗАХСТАНА
ГУРЬЕВСКИЙ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТ

№ 16. 1971 г.
№ 2185
Түркістан об. ЦК

Бұл қағаз қолданысқа асып

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ КОМИТЕТСКАЯ
ПЕЧАТЬ КАЗАХСТАНА

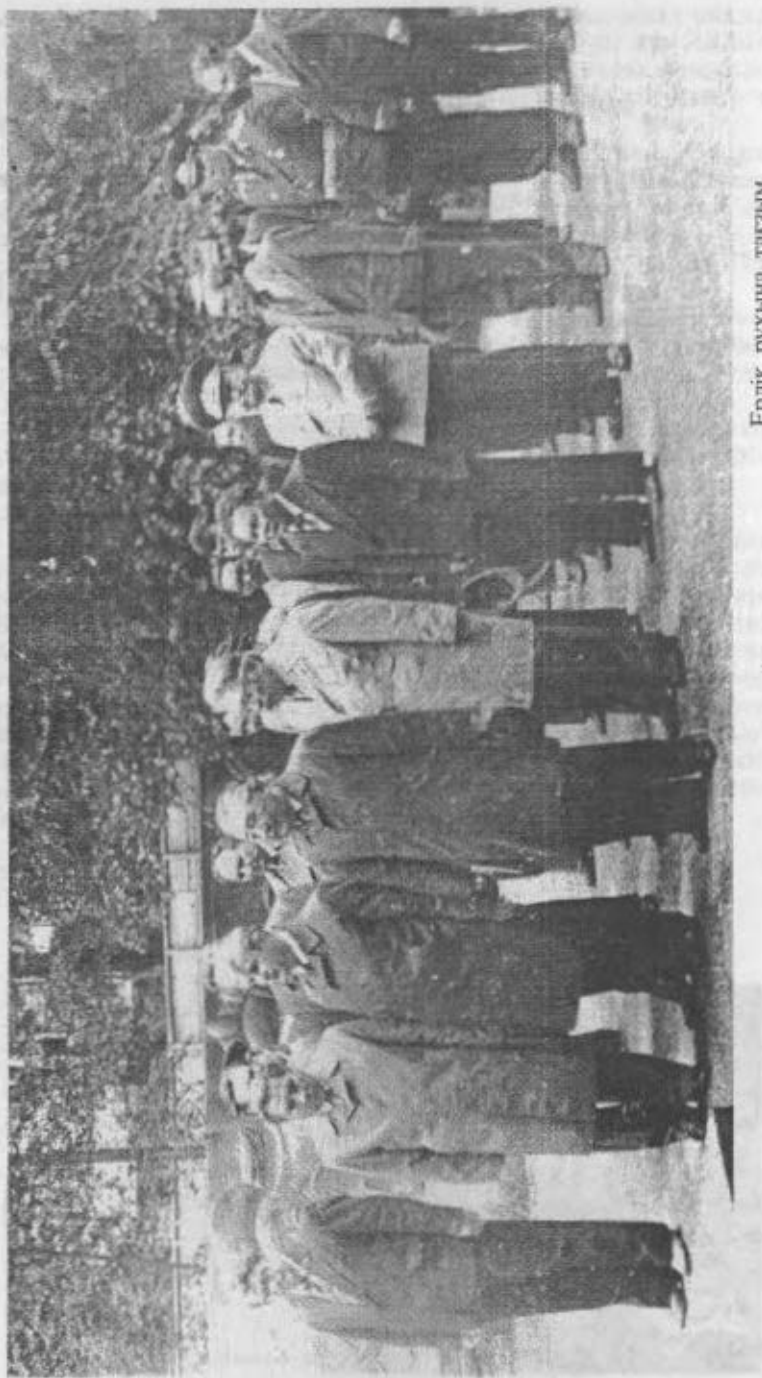
1971-1974

ҚАЗАҚСТАН КОМУНИСТИК ПАРТИЯСЫНЫҢ
ГУРЬЕВ ОБЛАСТЫҚ КОМИТЕТІ
КОМУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ КАЗАХСТАНА
ГУРЬЕВСКИЙ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТ

Секретарь отдела 11/14/74

010 6 014.

Алимов

Ерлік рухына тигізым

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
МӘДЕНИЕТ МИНИСТРЛІГІ

Арпалысып жүріп алған абырой - өмірдің
ең шырын рақаты.

Бауыржан МОМЫШҰЛЫ.

ҚАЙТПАС ҚАЙСАР ҚАҒАРМАН

(Арнау өлеңдер, дастан)
Намыс отын үрлеймін, лапылдатам,

Аманқос ЕРШУОВ,
Қазақстан Жазушылар одағының
мүшесі, республикаға еңбегі сіңген
қызметкер

Отан - Ана, сен үшін отқа түсем

Шүкірдің монологы

Дабыл!
 Отаным дабыл қақты,
 Қара бұлтын қайғының қалыңдатты.
 Қасиетті жеріме келе жатқан,
 Жендеттерден жеркелер жаным қатты.

Адыра қалсын, Отансыз бақ-талабым,
 Аттанамын, еркіммен аттанамын,
 Қызыл шақа сөбиді найзаға іліп,
 Немістердің көшем бе таптағанын?!

Жау тұмсығын ешқашан ендірмеймін,
 Өзің қазған көріңе келдің деймін.
 Отан-ана!
 Сен үшін отқа түсем,
 Одан басқа сөзіңді мен білмеймін.

Қауызындай тарының тарыламын,
 Шытынаймын, шыныдай жарыламын.
 Өңменіңе жабысқан әлексенің,
 Өз алдына келтіремін бар ылаңын.

Қанды майдан тағатсыз асыққаным,
 Ыза-кегім теңіздей тасытқаным.
 Ант беремін, айқасам ата жаумен,
 Тамырымда қалғанша қасық қаным!

Шыр айналды тағдыры қас-қағымда,
 Бүкіл әлем қайғысы бастарында.
 Освенциемо, Бухенвальд түрмелері -
 Қанмен ғана қаланған тас қабырға!

Бұйырамын фашистке батыл, қатаң.
Кешір елім!
Көз жұмып кетсемдағы,
Жеңіс күнін бір табан жақындатам!

Азар болса, арсыз жау жанымды алар,
Судан таза, сүттен ақ арым қалар.
Сұрқиялы сұмдықтың түрін көрген,
Сұрланады мелшиіп қабырғалар.

Төзім мықты шойыннан, теміріңнен,
Адам мықты өлмеген өлімімен.
Крематорий ауызында үңірейген,
Сүйектері сықырлап кемірілген.

Свастика таңбасы - қара таңба,
Бұлшық етте, ойылған алақанда.
Бозторғайдай жүрегім шыр-шыр етер,
Шұбар жылан жылжыса балапанға.

Тау теңселіп, күрсінген аспан-ана,
Қанды құрбан қарттар мен жас бала да.
Екі талай кезеңде еңсем түссе
Тфу! Бетке түкір де, масқарала.

Сенім ғана жаныңа жарақ екен,
Сенімсіз дүниені талақ етем.
О, Туған жер, бір уыс топырағыңды,
Өрт ішіне өзіммен ала кетем.

Жау мазасыз - масадай ызыңдаған,
Бұзды ұйқымды
жай күнде бұзылмаған.
Айналайын, ата су - Ақ Жайығым,
Аман болшы Атырау, Қызылқоғам!

Өн бойымда шарлаған өлең келер,
Топырағың жанымды желеп-жебер.
Өлім деген соншалық қорқыныш па,
Қүдірет жоқ тәнімді сенен бөлер.

Ұл тудым деп қуанған, қайран анам,
Отанымдай ұлы күш қайда маған?!
Қоңыр салқын төске алып Махамбетше,
Қорғау үшін қаруды сайлап алам.

Қаскөй дұшпан қарулы, айлалы да,
Сондадағы буылар байламыма.
Ерлік пенен ездiктің сынға түсер,
Кіріп кеттім ғаламат майданына.

Бағытжан ҚАПАШЕВ,
ақын

Ер Шүкір

Толассыз бір ұрыстан соң қалжырап,
Тұрды дүние сұлық түсіп албырап.
Темір исі дәрі исіне қосылып,
Күннің көзі оттай ыстық жандырады.

Оқ бораны сейілгенде тыныстап,
Жауынгерлер демалмақшы дұрыстап.
Бөлімшеге Чернососов келеді,
Ұрыс жайлы тіл табысып, ұғыспақ.

Амансыңдар, жағдай қалай, қырандар?
Шаршатты ма екі аяқты мына аңдар?
Шабуылдың қорытындысын баяндап,
Тағы қандай сұрақ болса сұрандар?!

"Қайдан болсын жолдас майор тыныштық,
Оған қарсы күн де мына тым ыстық,"
Деді сол кез бас барлаушы Еркінов
Фашистерге мат болмауға тырыстық.

Иә, ыстық болады ыстық ертең де,
Жанымызды оқ пенен өрт өртеуде.
Қиындыққа төзетұғын өзіңдей,
Халқымыздың ұлы болсын өр кеуде.

Басталғанда "Катюшаның" сөлемі,
Алу керек алда тұрған селоны.
Жігіттермен пікірлесіп командир,
Алғы ұрыстың бұйрықтарын береді.

Командирдің сеніміне желпініп,
Көтеріліп қалды біраз Еркінов.
Ал таңдағы тыныштықта үілдеп,
Соғыс күйі жүре берді шертіліп.

Немістердің бекінісін туралап,
Жауынгерлер жүгірді алға "Уралап".
Бір үшеуі қарсы келіп Шүкірге,
Боратады оқ ор ішінде тұра қап.

Екеуінің бітірді де жұмысын,
Үшіншісін жетектеді тіл үшін.
"Даңқ" ордені дәрежелі үшінші,
Награда алған еді бұл үшін.

Талай жерді азат етіп алға асып,
 Ерлік жолы жүрді ерлікке жалғасып.
 Бұл өмірден кетті талай құрбандық,
 Әр сүйем жер қолдан қолға алмасып.

Қырық бестің қысында бір долданған,
 Мина жиі жарылады орманнан,
 Дивизия тұрды аяқ баса алмай,
 Шабуылға қанат қағып қомданған.

Басқа жол жоқ ойланып бір таңдауға,
 Шүкір шықты үш адаммен барлауға.
 Снарядтар жау кеудесін ұрғылап,
 Арттарынан бұл үшеуін қорғауда.

Бес фашист жүрген жолды миналап,
 Адамдарға ажал оғын сыйламақ.
 Автоматтан очередтеп бесеуін,
 Алға басты қаруларын жинап ап.

Шүкір жолға тазартуды қолға алып,
 Дивизия шабуылға қозғалды.
 Осы ерлік қимылы үшін артынан,
 Омырауы екі орденді болған-ды.

Жақын соғыс аяқталар кезеңі,
 Әрбір адам жеңіс күйін сезеді,
 Толған неміс деревня Кушковка,
 Шүкір жалғыз елеусіз боп енеді.

Үлкен бір үй көзге түсіп ортадан,
 Жан-жағы тал, шарбағымен қоршаған.
 Естіледі немістердің дауысы,
 Шамасы көп дабырлаған сонша адам.

Өз қаруын кезегенше ұрланып,
 Күзетшіні қанжарымен бір жарып,
 Автоматын кезей ұстап, бір қолында гранат,
 Жетіп барды ішкі есікке ұрланып.

Немістердің ұзын саны жиырма бес,
 Жиырма бесте бір адамдай қалмады ес.
 Тастатты да барлығының қаруын,
 Айдап кетті дегендей бір жөнге көш.

Бұдан кейін айтсақ ойды жүйелеп,
 Ер ерлігін бөріміз де сүйер ек.
 Соғыс бітіп, Шүкір елге оралды.
 Үш "Даңқтың" орденіне ие боп.

Өтер уақыт, өтер жылдар шұбырған,
 Ерлік жайлы толастамас дүбірлі ән.
 Қыран құстай туған жердің төсінде,
 Шүкір аты түспес қонған тұғырдан.

Ескендір ЕРКІНОВ,
батырдың інісі

Аруақ пен ақиқат

Арнауы бұл жырымның Шүкір батыр
Бір өзі батырлықпен мыңға татыр,
Батырлар туады дейді ел бағына,
Орнатқан қас жауына заман ақыр.
40 жыл толды арада сен кеткелі,
Немере бар Шүкір атты, ержеткелі.
Даңқыңызды дәріптеп ұрпақтарың
Еркінов деп аталды мектептері.
Біз бақытты? Сен соның құрбандығы,
Сияқты мен тәңірдің ұрған құлы.
Сен өшпейтін мәңгілік жарық жұлдыз,
Мен ұмытпым көзімді жұмған күні.
Туған ауыл төрінде жиырма бесте
Өр тұлғаңды ұрпақтар алады еске.
Ойыл – Одер өзенін өткел өткен,
Осы біздің ер Шүкір аға емес пе?
Өрмекшідей өрейін,
Сөз маржаннын төгейін.
Кейінгі ұрпақ, жалпыға,
Қадірменді халқыма,
Шүкір батыр сырларын
Баяндап, жырлап берейін.
Қодан ағай көзінің тірісінде
Жарайын деп батырдың бір ісіне,
Үлкен етіп суретін салып кетті,
Ілулі түр өзіндік мектебінде.
Мен де жазып жатырмын поэманы,
Ойдан қиял сан түрлі оянады.
Қанша, қалай жазсаң да урыс жайын,
Бір шайқастай болмай жүр олар өлі.
Ұл талты Еркіннің Рахимасы,
Отыздың шамасында оның жасы.
Атасы: - "Аты Шүкір болсын" – деді
Бұл өді немеренің алғы басы
Жалғасы бірер жылда тағы болып,
Атанды Рахиманың Рабиғасы.
Аяғы келінінің құтты болып,
Аталды екінші ұл Ескендір деп.
Еркіннің көңіл құсы көкке самғап,

Бағы жанып, өрледі өрге тасы.
 Жат жұртқа дейді қызды жаратылған,
 Таңатардың қос қызы ұзатылған.
 Келіні үшінші ұлды босанғанда,
 Орынбасар деген ат содан туған,
 Ата-ана көп кешікпей марқұм болып,
 Ерекең соңғы қызын Бұлжан койған.
 Нағашылары Тоқлас – Алаша.
 Жыршы – өнші тамаша.
 Өнерің болса сал өрге
 Енбегіңді бер елге,
 Артистікке бірі бармапты,
 Қолқалап қанша сұраса да.
 Әйгілі әнші Ғарифолла
 Бірге өскен туып, бір жерде.
 Айтайын ата тегін Таңатардың
 Наурызбай сезген шығар таң атарын.
 Шеркештің Жауғаштысы Ойылдағы
 Жәй келсе дайын тұрған сойылдары.
 Тайсойған – Бүйрек құмын жарып ағып,
 Жайыққа о баста Ойыл құйылады.
 Болыпты Жауғаштының сегіз ұлы.
 Жерді, елді қорғамаса, ердің сыны.
 Ел үшін өлімге де бас байлаған
 Батырды жырламай ма ақын сонда?
 Махамбет, Исатай мәлім өткен
 Ығылман ақын еді Шөрек ұлы.
 Не жетсін біліп алып оқығанға
 Денің сау, мол байлығың болса қолда.
 Досмұхамбет Халелі үй тіктіріп,
 Ақынға жағдай жасап салған жолға.
 Соғысты көрмей жырлау жанды қинау
 Мінекей боп отырмын зордан молда.
 О заман да бұ заман,
 Батырлар елді қорғаған.
 Жесір дауы, жер дауы
 Жауласпай халық тұрмаған.
 Ғасырлар кетсін жыл өтіп,
 Ел қорғаған ерлерді
 Дәріптеді ақындар
 Ұрпаққа үлгі, жыр етіп.

Таңатардың ұлы Еркін туралы:

Соғыста бірінші жер жүзілік мерге алынған,
 Жүк тасып, окоп қазып, қорған салған.
 Екі жыл майдандағы қара жұмыс

Аткарып, аман-есен елге оралған.
Хан - патша құлап қалды әлдеқашан,
Басталды жаңа тұрмыс, жаңа заман.
"Тоз" деген ұжым құрып барлық жерде
Қаланды социализмнің ірге тасы – ау.
Бірігіп сабан айдап, егін салды.
Бөгелді Жарыпшыққан, екті талды.
Нұрыштың мамандығы су мұрабы
Конторы Қазыбек түбекте бар ғой өлі.
"Тоз" болып көп топтанып кетіппіз деп,
Колхоз боп бөлек-бөлек ыдырады.
Жеті колхоз – бір совет
Өзенов Мұрат басқарған
Ол кезде Ойыл ауданы
Бірнеше ауыл топтанған.
Ол кезде біздер бала едік,
Солардың бәрін білетін.
Тазарды ауыл қарттардан.
Keңестер үкіметі – Одақ басы,
Жол бастап коммунистер партиясы.
Бес жылға жобалаған іс жобасы
Айтқанын құлдық ұрып екі етпеген.
Бұхара еңбекшінің кәрі – жасы.
Сауатсыз болмасын деп ешбір адам,
Оқуға мектеп ашты жаңа заман.
Мінекей сол оқудың арқасында
Өлгенше өлең жаздым құдай тоба...
Білімге Отан жол ашты.
Техниканың тауып тетігін,
Өткізді небір сынақты.
Ел жұмылды еңбекке,
Қуаныш сыйлай жер – көкке.
Бақыт сонда екен ғой
Бейбіт күн мен еңбекте.
Орындауға жоспарды,
Жұмылып халық қолға алды.
Соғыс пенен аштықтан
Ес жиып жаңа тұрғанда
Колхоздасып біріккен
Бар қиындық үріккен,
Екі бес жыл ішінде
Көрмеген ешкім түсінде.
Ғажайып жайлар істелді
Фабрика, завод салынды,
Жиылған халық күшімен,
Совет елі гүлденді,
Алматыдан Мәскеуге

Түркістаннан Сібірге
Темір торап тартылды.
Қимылын көріп халықтың
Болар деп арты тым қиын.
Капиталистер қайткенде
Жою үшін Одақты
Жұмылып бәрі дүрліккен.
Италия, Герман, Жапондар
Азулы елдер атанған.
Жер жүзін жаулап алуға
Қару – күш жинап жасанған.
Гитлер бөлін байлады,
Қару күшін сайлады.
Европа елін жаулап ап,
ССРО-ны алу ойлары.
Европаның бар елдерін
Бірнеше жылдар ішінде
Шыбын құрлы көрместен
Басып алды бар жерін.
Қарамай шартты келісімге
Не айтарсың тасыр есірге.
Есепсіз жинап мол күшті,
Тұтқиылдан тиісті
Москваны басып алуға,
Жарайды деп екі апта.
Жер жүзілік соғыста
Қара шаруа еңбекші
Намысты қолдан бермепті.
Ақтар менен Антанта
Талқаны шығып жеңіліп,
Халықтық Қызыл Армия
Таң қалдырды жер – көкті.
Өздері құрған одағын
Қалай жоймақ о залым?
Қару күшіне сенген Гитлер
Ойламапты о жағын.
Алты ай бойы арпалыс
Москваға жете алмай,
Халық құрған шебінен
Діңкесі құрып өте алмай,
Алдынан да артынан
Соққының көріп не түрін,
Тап болып біздің боранға
Аша алмай үйдін есігін,
Кие алмай шешкен етігін,
Шыққанын сезді өсінің.
Қысарын арты білінді.

Москваның түбінде
 Қырық бірдің біткен аяғы.
 Басқа жасар лаж жоқ
 Жау шегінді, баяғы.
 Қаша жүріп соғысты
 Қаруы мол зор күшті
 Қайткен күнде жаз шыға
 Жанын салып аямай,
 Көрсетем деп жеңісті
 42-жыл басталған
 10-шы тамыз айында
 Он жылдықты бітіріп,
 Соғысқа Шүкір аттанған.

Анасы Рахиманың баласымен қоштасуы:

Тұла бой тұңғыш, Шүкірім,
 Ақыл теңіз, пікірлім.
 Орта мектеп бітіріп,
 Өз еркіңмен сұранып,
 Жасанған жаудан жасымай
 Жүргелі тұрсың ұрысқа.

Ананың берген батасы:

Бағың, балам, ашылсын
 Дұшпанның көңілі басылсын.
 Қыдыр ата болғай жолдасың
 Мөтенқожа, Байбақты, Сұлтануәйс, Бекеттер
 Аталарың аруақты қысылғанда қолдасын.
 Батырда айла басында
 Қиындық талай кездесер
 Жігеріңді қайра жасыма.
 Бір аллаға сыйынып,
 Амандығыңды тілермін
 Ақсарбас қошқар садақа.
 Уайымдап, сыйынып,
 Жолыңды тосып жүрермін.
 Ақ батамды берейін
 Аруағың асып дұшпаннан.
 Үстем болып мерейің
 Елге орал, қарағым.

**Шүкірдің майданға аттануы.
Поезд үстінде туған ауылды ойлап,
көз алдына елестетуі:**

Ойылдан кейін Қобдадан
Поезбенен зулатып,
Соғысқа Шүкір аттанды.
Құлқанақтай жастарды
Ана сүті аузынан
Әлі дәмі кетпеген.
Асыр салған ойыны
О да ойналып бітпеген.
Өлімнен жоқ хабары
Жауды жеңу талабы.
Отанымның ұл – қызы
Майданға кетіп барады.
Тайсойған, Бүйрек - екі құм
Ортасында Ойылым,
Ұлдарын жауға бермейді
Елімнің берген сойылын.
Миялы менен Жамансай
Мал жайлаған арасын.
Сулыкел мен Қамыскөл
Арасында шөбінің
Жүруші едік адасып.
Аяғын дұшпан бастырмай
Өз жерінде өкіртіп
Бос килігіп өкініп
Табатын болар моласын.
Жамансайдың кең жазығы
Тұщықұдық көп жусан,
Ебелек пенен қонырлық
Төрт түліктің азығы.
Түгін тартса май шыққан
Мақтауға тұрар жайылым.
Көл жағалай бал құрақ
Қысылмай қыстан қойымен.
Жапырақты бидайық
Көл-көсір малға теп-тегін
Жер ананың жемісі
Алланың еді берісі.
Жауғаштыға немере
Батырқожа ұлы Қазыбек
Құдаласты хан Сұлтанмен
Мекендікке алапты,
Сатып алмай теп-тегін.
Сол арадан тараған

Біздер де соның ұлы едік,
Бір алланың құлы едік.
Ұлығылар ұлдарын
Жаулар келсе түнеріп,
Жоңғарларды, қалмақты
Талай жауды жайратты.
Тұрып ек май шам жағып, саман үйде.
Ол үйді демеуші едік жаман мүлде.
Қыста да қың демейтін еш аязға
Ал жазда ыстық өтпейді оған жүде.
Қыстауы: Есқали мен Еркін деген
Орынын азар табам өскен жерден,
Бір – екі жүз метрдей үй арасы
Айнала қоныс тепкен Сүлукөлден.
Дөріш шешем, Жұбанғали, Дәулетиман
Үйлері Миялы жақ жолда тұрған.
Құлман, Бизат шешем, Қадырғали
Берірек төбелерді қоныс қылған.
Шеткері құбыла жақта Сөлмен ата
Ауылда молда атанып, еткен бата.
Арқада: Ермұрат, Мырзағали, Жылтырдікі,
Бақтияр, Бақыт, Құрмаш, Шағыртайлар
Іргелес: Сисен, Аман, Сағынжайлар,
Ораз, Қосжан, Сұлғадай.
Ақындар бар-ды бірталай
Арқалы жыршы атанған.
Атанияз ұлы Бақытжан
Ұзақ таңға жырлаған.
Керімдер кетті келмеске
Күнінен бұрын күрт кеткен.
Соғыс еді бұрын болмаған
Ауылым еді Тоқтабай,
Айтушы еді үлкендер
Өдепті өскен ел едік.
Үлкендердің алдынан
Өтпейтін келін аттамай.
Аязбай мәйіті қасында үлкен мектеп
Мектепке білім берген не зат жетпек...
Оқытты Ахмет пен Салық, Мәлік
Төрт жылдай сауат аштық содан ептеп.
Қартбайдың Рахымы мен Ақтөресі
Әбдіғали, Шүйінішқали іргелесі,
Су басып кетпесін деп қыстауларын
Көлдердің ел қонысы әр төбесін.
Көк мешіт көрік берген Саназарға
Малға жайлы жер барда ел азар ма?
Күн шықпай күңіреніп молдалары

Намазын оқыр еді таң азанда.
Қабдолла деген ауыл ұстасы бар
Көп үйлер құлап қалған нұсқасы бар.
Ығылман, Қабдолғали, Бегім, Нұрым, Мұсағали
Жазда ағаш үй, пәтерде қыста тұрар.
Өрірек: Ағаша, Аяған төбесі еді.
Көңілден елді ойласам жел еседі.
Шайғали, Ыхсанғали, Шағып, Шұғай
Таңбайдың Қатиманы – бәрі де
Жалғас үйлер емес пе еді?
Сөнәудің Көптілеуі Ишашқали
Ойымнан шығып барады біраз бар үй.
Дайрабай, Жалмұқан мен Теміржандар
Сиыр бағып, Бәлібек пен Қанапия – бәрі сонда
Япырай, қалған жоқ па ұмыт өлі үй.
Еске алып, жерді ауылымды
Сағынып ақ мамамды, бауырымды.
Ақтөбе, Орынборда поезд тоқтап,
Жетуге Бұзұлыққа тағы жүрді.
Бұзұлықта тұрдық, біздер үш айдай.
Ату, түйреу, гранат лақтыру
Окоп қазу әдістерден өте алмай,
Миннен жолды аршу керек еш жармай.
Бұның бәрін жатқа білдік өлеңдей,
Соғысқанда өте қажет өнердей.
Жас әскерді жаттықтырар жер өкен
Айда бар деп арпалысқа жібермей.
Қарашаның онында, бес қаруым бойымда
Майданға кеттік кірісіп.
Өлем деген қорқыныш болған емес ойымда.
Жауды жеңіп арманым,
Көрерміз кейін қалғанын.
Боласың деді барлаушы
Шешесің өзің ар жағын.
Қай жерде қандай қол жатыр,
Аз ба көп пе мол жатыр.
Келесің дейді тіл алып,
Бұйрықты беріп командир –
Өте сақ бол деді о, Батыр!
Ұраны шеркеш – Шағырай
Жәрдем бер деді о, құдай!
Қазақтан батыр көп еді
Аруақтар бәрін жебеді.
Кеудесіне нан піскен
Қорқа алмаспын немістен,
Қаһарлы халық ұлдарын
Жүр екен жазған танымай.

Окопта отыр үшеуі
Үстінен Шүкір түседі.
"Көтеріңдер?" – деді қолыңды.
"Оңда" – деп, теңір жолымды.
Көнер емес олар балаға
Айтқаны кетті далаға.
Көзді ашып-жұмғанша
Екеуін тастап найзалап,
Ашу қысып батырды
Кетті қаны қайнап-ақ.
Командирге тапсырды
Алдына сап айдап-ақ.
Елеусіз ерлік қалар ма?
Полкты сапқа тұрғызып,
Командирі бағалап,
Үшінші дәрежелі "Данк" орденін,
Төсіне жатты ол қадап.
Бәрің де бол деп осындай,
Түйреңдер жауды шошынбай.
Шашау шыққан иттері
Үйіріне қалсын қосылмай.
Астана Москваға төнді қауіп,
Жаңбырдай снаряд пен бомба жауып,
Қиратты қалаларды, селоларды
Самолет бомба тастап ауық-ауық.
Түйілді барша халық жұдырықтай
Жарық жоқ жайғасуға жауды құртпай.
Жаулар да жанталасты сертке жетпей
Тойтарыс соққы тауып, ұшып мұрттай.
Он сегіз, елу жаспен ел қорғады.
Батырлар болды сонда ел қорғаны
Шетінен шепті бузып, шегіндіріп,
Ел үмітін ақтады сын жолдағы.
Екінші жер жүзілік соғыс еді
Не жеңіліп, не жеңіп, өліспеді.
Гитлер жаулап алса, жердің жүзін
Мақсаты, арманы да тегіс еді.
Екен ғой батырлардың өрісі зор,
Теңеу таппай ерлікке боласың қор.
Ақынның да ақыны керек пе екен,
Бойындағы дарыннан жалыны мол.
Төрт жыл бойы майданда барлаушылық
Аңдысқан ата жаумен алысқан нық.
Сөз жетпейтін ол көзсіз ерлік еді
Теңеу табам деу оған, өй, ақыным,
Өзіңді өзің жұбатып алдаушылық.
Біраз жайын ұрпаққа баяндайын

Жер жүзілік соғыс қой заман ғайым,
 Қиямет көпірінде жүрді ерлер
 Қатерлі жауды жеңу болды уайым.
 Жасамайды тағдыр еш дегеніңді
 Өртейді сан өкініп өзегіңді.
 Бұрын – соңды болмаған мұндай соғыс
 Көрсетті қайғы-қасірет не көрімді!?

Шүкірдің елге - анасына хаты:
(Үшінші дәрежелі “Даңқ” орденін алғаннан кейін.)

Ақ мама, хаттарыңды алып жүрмін,
 Жасқанбай жауға ойран салып жүрмін.
 Жеті сайын шығамыз шабуылға
 Барлауға, тіл алуға барып жүрмін.
 Жаңбыр ма әлде боран ба?
 Жағдай жоқ оған қарауға.
 Арпалыс бізде күнде де
 Кейде тіпті түнде де.
 Жайғасуға жағдай жоқ
 Жау жатқанда іргеде.
 Күні кеше ымыртта
 Кірістім берген жұмысқа.
 Немістер отыр жайғасып,
 Көлмегендей майдан ұрысқа.
 Көтеріңдер десем, - қолыңды
 Біреуінің көзі жұмылды.
 Қалғаны жайды ұғынды.
 "Жарайсың!" – деп жігітім,
 Ақталды, - деп үмітім.
 Орден тақты комбатым
 Олжалы болды ол ісім.
 Алда талай арпалыс
 Жан берісу, жан алыс.
 Азулы жауды алуда
 Жұмсалады қанша куш.
 Болады әлі мол шабыс
 Аруақтар бізге қорғаныс.
 Жеңіспен елге оралсақ,
 Бөрімізге сол зор табыс

Қалт тигенде қолымыз, қалады болып жолымыз.
 Хат жазамыз ауылға, мамам, інім, бауырға.
 Аман-сау елге келгенше сау-саламат болыңыз.
 Жауап хат алсақ кей уақыт, ол солдатқа мол бакыт.
 Қайта-қайта оқимыз, көзді сығып құрғатып.

1943-жылғы қаңтардан
Қан майдан қанша басталды.
Халық тілегі ақталды.
Қирата қырдық заңғарды.
Жан бөру деген оңай ма?
Жан ұшырды олар да
Жинай алмай өлігін,
Жуасып жүн болды боранда.
Шыдамай біздің сүргінге
Талайы түсті пленге.
Шын жеңілу не екенін
Сенбей ме, не сенер ме?
Оңбайтын енді уақыты
Ұлы орысқа ұрынған.
Масаттанып шапқандар
Жеңіліс талай тапқандар.
Жайралды жазған немістер
Халық қарғысы атқандар.
Көп ұлтты кеңес ел едік.
Аз болса да қару куш
Ұл-қызы батыр көп едік.
Дзотты жапты кеудемен
Қалың қол аман қалсын деп
Жайратып жауын өзі өліп,
Нысанбай ұлы Боран да
Ажалға барған ойланбай.
Әлия, Мөншүк қыздарым
Ұрпаққа үлгі болғандай.
Ұшқыштар да көп еді
Намысты қолдан бермеді.
Бигелдіұлы Талғат та
Екі рет батыр атанды.
Болғасын толық "Даңқ" иелері,
Бәрі де шын ер еді, киелі еді.
Қан майдан қай кездерде басталмасын
Халықтың ерлері ғой сүйенері.
Қыза түсті қан майдан
Жауғаштыдан жау қашты.
Ұл-қыздары Отанның
Көтерді қатер салмақты.
Тылдағылар тырмысып,
Жан аямай жұмыс қып,
Әйелдер, балалар атқарды
Еркектердің жұмысын.
Жан қалған жерде бәрі де
Тек жеңісті армандар
Партизан тобын құрып ап,

Жауға ойран салғандар.
 Солардың көріп ерлігін
 Халқымның біліп бірлігін
 Жаулардың жүні жығылып,
 Қоршауында қызыл әскердің
 Пленде топ-топ қалған бар.

Анасының баласына хаты:

Тұрғышым менің, тұңғышым.
 Жауған оқпен, жанған өрттен
 Аман-есен жүрмісің?
 Жеңіске сендер жетсін деп
 Тезірек соғыс бітсін деп
 Ауылда қалған жандар да
 Аямай жатыр бар күшін.
 Ақ тары мен ақ бидай
 Бір дөнін шашау қалдырмай
 Фронтқа жүрміз жіберіп,
 Ет, сүр, сары май өлі де
 Жылы қолғап бәрін де
 Жібереміз өлі де.
 Аман-есен жүріңдер,
 Жауды жеңіп келіңдер.
 Көруге жаз деп тілейміз
 Көктегі жалғыз төңірден!

Әкесі Еркіннің Шүкірге хаты: /Кузбасс шахтасынан/

Жасаймын жаратқанға шүкіршілік,
 Құдайым беріп еді Шүкір туып,
 Левитан радиодан хабарлады:
 Армия бара жатыр деп жауды қуып.
 Тылда күн-түн жұмыс етіп жүрміз,
 Белшеден қиындықты кешіп жүрміз.
 Сеніммен Қызыл Армия жеңеді деп,
 Аллаға шүкіршілік етіп жүрміз.
 Білемін бұғанаң да қатпағанын,
 Тілеймін ажал оғы деп сақтасын.
 Аман-сау жауды жеңіп елге оралсаң,
 Балам, сол ана сүтін ақтағаның.
 Бетіңнен еміреніп ойша сүйіп,
 Кемеровск шахтадан хат жазамын.
 Сағынып туған жерді жүрмін мен де,
 Тірлікте не көрмейді шіркін пенде.
 Қалпына қала-село келер еді,

Оралып жауды жеңіп келсек өлге,
 Елді ойлап қарсы айрыла көкірегім,
 Не халде сүйген жар, үш жетімегім.
 Көрсетпей ешбір қорлық біреуіңе,
 Арманым зор азамат ету еді.
 Сендерді бір көруді бақыт көрем,
 Тоқтап тұр, бітіп болмайды уақыт деген.
 Туған жер топырағын басқызшы деп,
 Қайғының тұңғығына батып жүрмін.
 Ал енді қош-есен бол, жаным балам,
 Кеттім-ау көп толғанып сағынғаннан.
 Аңсаған әке көңілі алаңдайды,
 Көруге тәңір жазсын есен-аман.
 Аман бол, қалқам, осымен сөзім тамам.
 10 тамыз 1943 жыл.

Шүкірдің әкесіне хаты:

Қыркүйек 1943 жыл.
 Хатыңды алдым, жан көке,
 Шын сағынған екенсің.
 Бұл дүниеде еш зат жоқ,
 Әкеге туған жететін.
 Жауды қуып барамыз,
 Айтқызып атын, көкесін.
 Рейхстагқа ту тігіп,
 Шаңдататын шығармыз.
 Берлиннің көшесін,
 Польшаның азат еттік Варшавасын,
 Бостан сүйгіш халықтың бас қаласын.
 Жаулар да жанталасып өрең берді,
 Аз уақыт мекен еткен баспанасын.
 Бір шайқаста қалады қатар сиреп,
 Аман-есен қалғанға таң қаласың.
 Бір күнің өзі жүз күндей,
 Емес уақыт өтетін.
 Сағыныштың шегі жоқ
 Қош-аман бол, көкешім,
 Хатымды жазып болдым таң алдында,
 Көз шырымын аламын қараңғыда.
 Ауылдың амандығын, жайын айтқан
 Алып тұрам хаттарын мамамның да.
 Келеді 1943 жыл аяқталып,
 Сақта алла деп қоямын аманмын ба?
 Қазақ қой қарға тамыр күн көретін...
 Біреуі өлсе, біреуі туып үлгеретін.
 Артында бір тұяғы қалса болды.

Келер күн, келешекте зор сенетін.
 Отырар опат болған қайран қала.
 Үлгеріп қашып шыққан жалғыз бала,
 Қырғынның небір сұмдық түрін көріп,
 Жатыр ғой күңіреніп қайран дала.
 Сақталды артта қалған тұяқтардан,
 Бір өзі мыңнан артық сияқтанған.
 Шегі жоқ, шеңбері мол кең даламның,
 Аясы батырлықтың сияқтанған.
 Қазақтан батырлардың түрі шықты,
 Қай ел де қаймығыпты батырлардан.
 Күш жұмсап жеңу қиын - қазақ мықты.
 Ақиқат шындық еді бұның бәрі.
 Жырлаған ерлік туын ақындары,
 Жүз жиырма дастаны бар олар жайлы.
 Өзі өлді ерлігі өлмей жасар мәңгі.
 Қазақтың қасиетті ұл-қызы көп,
 Тамаша тарихтарды кешкен бастан.
 Ешкімге көз алартып қол көтермес,
 Ешкімнің қорлығына қазақ көнбес.
 Етек-жеңі далиған кең даламның,
 Ұлтарақтай жерін де жатқа бермес.
 1944 жыл. Қан майдан қыза түсті,
 Қан қайнайды бойында кек пен ыза күшті.
 Киев, Житомир, Минск – шекара тегістей,
 Сан шайқасты өткіздік талай сынды.
 Жеріне Германия қалдық жетіп,
 Бекініс берік қамал оқ өтпейтін.
 Берлинді біз алармыз талқан етіп,
 Алматыда құрылған дивизияның,
 Генерал Панфилов еді қолбасшысы.
 Москваға кіргізбей қуғанының,
 Жеңістің осы болды бастамасы.
 Жиырма сегіз Қызыл Гвардия
 Ел сенімін ақтаған,
 Астананы жаудан қорғаған
 Алматыда түр ескерткіш.
 Батырлардың атағын
 Өшірмей мәңгі сақтаған.

Шүкірдің елге хаты:

Ақ мама, соғыс келеді аяқталып,
 Берлинге біздер тұрмыз таяп барып.
 Күн жақын жауды жеңіп жайраң қағып,
 Айтармыз ел сенімін біз ақтадық.
 Күні кеше бір селоны біз алдық.

Офицер мен 24 солдат әкелгенмін тіл алып,
 "Зор жеңіске үлес қостың,- деп Батыр
 Алтын жұлдыз ұсыныпты командир,
 Балалар оқуларын жалғастырсын
 Білім керек білуге өмір сырын,
 Білімдінің көңілі көзі ашық.
 Оқу керек сол үшін алмай тыным.
 Аман-есен едге оралсам, ақ мама,
 Көңіл бөлмей кәкір-шүкір басқаға,
 ВУЗ-ға түсіп білім алсам жоғары
 Арман-мақсат орындалып болады.

Шүкірге анасының хаты:

Қарағым, ризамын алған хатқа,
 Оқиды інілерің интернатта.
 Қалпына колхоз жайын келтіруге,
 Қызу жұмыс жүруде біздің жақта.
 Орнап жаным тыныштық,
 Жатырмыз тынбай жұмыс қып.
 Қатын-бала, кемпір-шал,
 Арқасында жұмыстың
 Құрыштай боп шынықтық.
 Егін егу, мал бағу,
 Сиыр сауу, шөп шабу,
 Қатардан қалмай қайратпен
 Қай күнде керек мал бағу.
 Асығып, келуіңді күтудеміз,
 Жеңісті мақтан етіп өсудеміз.
 Қайтсек те кемістікті толтыра алмай,
 Көкірек қарсы айрылған жетімдерміз.
 Қара нардай қайғыға қайысатын,
 Бере гөр, деп қайырын патша құдай!
 Осы біздің колхоздан,
 Алпыс жігіт жауға аттанған.
 Оралғаны азғантай,
 Кетуге құрып шақ қалған.
 Елдерді, жерді тазартып,
 Германның кірген жеріне.
 Жанталасып жаулар да,
 Түрі жоқ қояр беріле.
 19-шы қаңтардың 45-шы жылы еді,
 Алдын байқап жол ашып,
 Барлаушы Шүкір жүр еді.
 Арасында орманның,
 Бес немісті көреді,
 Батыл қимыл қайратты,

Бес немісті жайратты.
 Миннен жолды тазартып,
 Дивизионге жүрер жол ашты.
 Екінші жұлдыз төсіне
 Осы жолы қадалды.
 Ардагер жауынгер аталды.

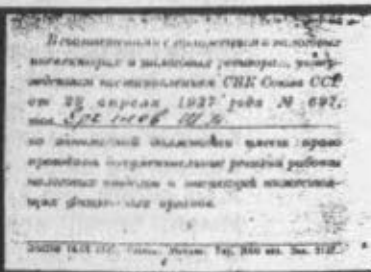
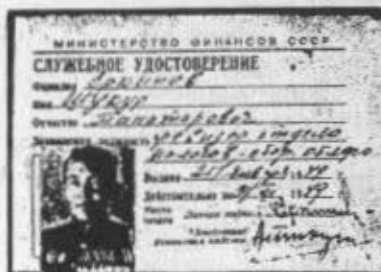
**Шүкір туған ауылына біржола келді.
 9 май 1947, 1948, 1949 жылдар.**

Елге келді, қауышты ата-анаға,
 Сағынған інілер мен бауырларға.
 Інісі Орынбасар интернатта,
 Ескендір техникумда оқып жатты.
 Өзі де Алматыға ВУЗ-ға түсті.
 Меңгеру заң білімін арманы еді.
 Қанды соғыс денеге із қалдырап,
 Ауырып октябрьде елге қайтты.
 Атақты Ахмет Сүндетұлы
 Алты ай емдеп дәрімен жазды бұны.
 1948, 1949 – жылдар жұмыс жасап,
 Аз уақыт қызықпенен өтті күні.
 1949 жыл. Қыркүйектің 22-ші жұлдызында
 Кенеттен ажал келді, көзін жұмды.

Анасының жоқтауы:

Ботасынан айырылып,
 Жосадай болып жылағын.
 Балдан тәтті баладан,
 Еді ғой жаным садаға!
 Жауды жеңген батырым,
 Шынарым сынып құлаған.
 Шүкірім кетті-ау келмеске,
 Қалай тірі жүре алам?
 Лағнет айтып ажалға,
 Артында ұлының қалғанша
 Алладан ажал сұраған.
 Қасіретінен баланың
 Көкірегіне шер толып,
 Жыл өтпей ана қайғыдан
 Иманы болып жолдасы
 О дүниеге аттанған.
 Аруақты анасы!
 Кеткендер кетер келмеске,
 Кім өлсе соған туар ақыр заман,
 Не пайда жоқтау айтып жылағаннан.

Жан аға! Бітпес қайғы салып кеттің,
 Қиылып халқың үшін қыршыныңнан.
 Ойылда орта мектеп атағында
 Шүкір батыр Еркінов деп атында.
 Мұражай ерлігіңді баяндайтын,
 Ұрпаққа үлгі болып тұр ауылда.
 Батырдың өзі өлсе де аты өлмейді,
 Есімің мәңгі қалар ел жадында.
 Халқына, Отанына болған қорған,
 Есімін батырлардың ұлығылаған.
 Еркінов – деген есіміңді
 Мәскеуде тау тасына ойып жазған.
 Батырлар мәңгі өлмес әулие ғой,
 Басында күндіз-түні шырақ жанған.
 Паркте жеңіс күнін мейрамдаған,
 Гүл қойып, басын иер әрбір адам.
 Атымды алаш білер ме еді сен болғанда,
 Ық болып тұрар ма едің жел соққанда.
 Бұл өмір соғыссыз-ақ майданға тең,
 Жас кеткен сен де арманда, мен де арманда!
 Көшелер аттарыңмен аталады,
 Есімің естен кетпей жатталады.
 Болғай деп балалары батырлардай,
 Ұрпаққа ұлығылап ат қояды.
 Бұл арман жеткізбейтін екен сағым,
 Тірі жан көріп жатыр сор мен бағын.
 Жүйткіген уақыттың жетегінде,
 Тұрмайды түрленеді заман ағым.
 Қызылқоға, Ойылдан шыққан тұлға,
 Қалайша кете аламын қоспай жырға.
 Орнатқан батырлардың бейбіт күні,
 Бөлесін жер дүниені алтын нұрға!

Тауды биік демендер,
Талаптансаң шығарсың.
Жауды мықты демендер,
Ерлік қылсаң жығарсың.

Нұрпейіс БАЙҒАНИН.

ХАС БАТЫР ҰРПАҒЫ БАРДЫҢ АРМАНЫ ЖОҚ,

(Есте қалдыру шаралары)

„ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕ ВАРШАВЫ“

17 ЯНВАРЯ 1945 г.

А № 375944

УДОСТОВЕРЕНИЕ

ЗА УЧАСТИЕ В ГЕРОИЧЕСКОМ
ШТУРМЕ И ОСВОБОЖДЕНИИ
ВАРШАВЫ

Гвардии Sergeant
Бржинов
Шукар Яковлевич

УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА СССР от 9 июня 1945 года
НАГРАЖДЕН МЕДАЛОМ

ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕ
ВАРШАВЫ
УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА СССР от 9 июня 1945 года
МЕДАЛОМ ВРУЧЕНА

№ 30
Сторг Грингор
Моловчик Т. Сидор
17.01.1945

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
1941—1945 гг.“

УДОСТОВЕРЕНИЕ

ЗА УЧАСТИЕ В ВЕЛИКОЙ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ

Гвардии Sergeant
Бржинов
Шукар Яковлевич

УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА СССР от 9 июня 1945 года
НАГРАЖДЕН МЕДАЛОМ

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“

УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА СССР от 9 июня 1945 года
МЕДАЛОМ ВРУЧЕНА

„ЗА ВЗЯТИЕ БЕРЛИНА“

2 МАЯ 1945 г.

В № 275738

УДОСТОВЕРЕНИЕ

ЗА УЧАСТИЕ В ГЕРОИЧЕСКОМ
ШТУРМЕ И ВЗЯТИИ
БЕРЛИНА

Гвардии Sergeant
Бржинов Шукар
Яковлевич

УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА СССР от 9 июня 1945 года
НАГРАЖДЕН МЕДАЛОМ

„ЗА ВЗЯТИЕ БЕРЛИНА“

От имени ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА СССР МЕДАЛОМ ВРУЧЕНА

Б. Колосов
Сторг Ю. Сторг
Моловчик Т. Сидор
17.01.1945

Қазақ ССР Министрлер Кеңесінің қаулысы

8 маусым 1977 жыл

№292

ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТЕРГЕ АТ БЕРУ ТУРАЛЫ

Қазақ ССР Министрлер Кеңесі қаулы етеді:

2. Гурьев облысының Қызылқоға ауданындағы жалпы білім беретін Орлыкөл орта мектебіне Шүкір Таңатарұлы Еркіновтың аты берілсін және ол бұдан былай қарай **Ш.Т.Еркінов атындағы жалпы білім беретін орта мектеп** деп аталсын.

Қазақ ССР Министрлер
Кеңесінің Төрағасы

Б.ӘШІМОВ.

Қазақ ССР Министрлер
Кеңесінің Іс басқарушысы

В.КОНДРАТОВИЧ.

“Даңқ” ордендерінің толық кавалері Ш.Еркінов атындағы жұлде үшін өткізілген волейбол турнирі туралы

О.Т.Еркінов жолдасқа

Аудандық спорт комитеті ЛКСМ аудандық комитетімен бірлесе отырып, жерлесіміз “Даңқ” орденінің толық кавалері Ш.Еркінов атында кубок тағайындаған. 1983 жылғы №438 20 декабрь күнгі ЛКСМ аудандық комитетінің қаулысына сай ұйымдастыру комиссиясы құрылып /5 адам/ 1984 жылы 6, 7, 8 январь күндері волейболдан турнир өткізілетін болды. Турнир белгіленген уақытта “Қызыл ту” совхозының орталығы “Жасқайрат” селосында, Шүкір Еркінов атындағы 10 жылдық мектептің спорт залында өткізілді. Турнирге 9 команда қатысты. Совхоздар және Ш. Еркінов атындағы мектептің командалары. Командалар 6 күні келіп, мектептің интернатына орналасты. Жарыс 7 күні сағат 9.00-де ту көтеріліп, салтанатты түрде ашылды.

Программа бойынша 7 январь күні кешкі 20.00-де “Шалқыма” мәдениет үйінде жастар кеші өткізілді. Жарыс 8.00 сағат 14.00-де аяқталды. Жарыс қортындысында Ленин совхозының командасы 1-орын, Абай атындағы совхоздың командасы 2-орын, “Қызыл ту” совхозының командасы 3-орынды жеңіп алды. Бірінші орын алған Ленин атындағы совхоздың командасы “Даңқ” орденінің кавалері Ш.Еркінов атындағы жұлде деп жазылған аудандық спорт комитетінің кубогімен және ЛКСМ аудандық комитетінің грамотасымен наградталды.

Бұл турнир ауданда бірінші рет ұйымдастырылып отыр.

Алдағы уақытта үзбей ұйымдастырылып, өткізіліп туратын болады.

**Қызылқоға аудандық спорт
комитетінің председателі:**

Б.ДОСЖАНОВ

4.04.84 жыл

ХАБАРЛАНДЫРУ

Қыркүйектің 24 жұлдызында, Жасқайрат селосының
“ Шалқыма ” мәдениет үйінде, жерлесіміз,
“ Даңқ ” орденінің толық иегері

Шүкір Таңатарұлы ЕРКІНОВТІҢ

70 жасқа толуына орай

“ Ерлік - елге мұра ”,
Ұрпаққа - ұран ”
деген тақырыпта Еркінөвтер ұрпағымен
кездесу кешіне шақырамыз

БАҒДАРЛАМАДА

естеліктер
жүздесулер
концерт

Басталуы 15 сағатта
ұйымдастыру комиссиясы

1994 жыл

Төлеген ЖАҢАБАЙҰЛЫ,

баяндамашы

Ардақтауға лайық арыс

Қызылқоға ауданындағы Ойыл ауылдық кеңесінің Мәдениет үйінде өткен "Даңқ" ордендерінің толық иегері, батыр барлаушы Шүкір Таңатарұлы Еркінұлының туғанына 70 жыл толуына арналған салтанатты жиында жасалған баяндама.

Ассалаумағаликум, ағайындар!

Бүгін қызылқоғалықтар үшін, соның ішінде мына отырған Сіздер, жасқайраттықтар үшін бір ерекше күн болып отыр. Бұрын атақты ақындардың, жазушылардың, сазгерлердің, ғалымдардың, еңбек адамдарының атаулы күндерін, мерей тойларын дүбірлете атап өтуге үйрендік, соны дәстүрге айналдырған едік. Енді міне елін, жерін жаудан қорғауда жанын аямай, асқан ерлікпен соңында белгілі із қалдырған әйгілі жерлес батырымыздың аруағына бас иіп, тағзым ету біздің де, яғни қызылқоғалықтардың да еншісіне тиіп отыр. Атағы алысқа кетіп, аты жалпақ жайылған, кіндік қаны өз жерімізде тамған "Даңқ" ордендерінің үш дәрежесінің толық иегері атанған ержүрек барлаушы Шүкір Таңатарұлы Еркінұлының туғанына 70 жыл толуын атап өтуге жиналып отырмыз. Сіздерді, сіздер арқылы бүкіл қызылқоғалықтарды, батырдың туған-туысқандарын осынау салтанат сағатының соғуымен шын жүректен құттықтауға рұқсат етіңіздер!

Иә, әр заманның өз батырлары болады, әр кезең өз қаһармандарын тудырады. Біздің өңірдің де өзінің атақты адамдары, зерделі зиялылары, ерлік туын еңкейтпей ұстаушылары әр дәуірде де баршылық болған. Олар - бәріміздің ортақ мақтанышымыз. Кешегі ереуіл атқа ер салған Исатай мен Махамбет, еңку-еңку жер шалған Қабыланбай мен Қалдыбай, Асаудың Тұрланы сынды қаһарынан хан қалтыраған, айбарынан патша әскері айбынған бірегей ерлеріміз болған. Қара қылды қақ жарған Бөкен, Есет, Мақаш, Қазыбек билердің алдынан кім өткен? От ауызды, орақ тілді ақындарымыз Шернияз, Нұрым, Мұрат, Ығылман, Таубай, Ыбыраш, Сұлтанқұби, Айтмағамбет, Зімбілдер қай сөз сүлейлерінен кем? Әуені алпыс екі тамырыңды елжіреткен, күйқылжыған күй күдіреттер - сазгер Еспай мен оның серігі Қисық ше? Күні кеше туғанына 110 жыл толуы мерекеленген, өз зауыттарыңыз есімін иеленген, жиырмасыншы ғасырдың Шоқаны атанған сан-

салалы ғұлама ғалым, қоғам қайраткері, дәрігер Халел Досмұхамедұлының өмір деректері, өткел жолдары тұнып тұрған өнеге өрісі емес пе? Қазақтың саз өнерінің өркендеуінде салықалы салмағы бар сазгер, өзіміздің Мәкәлім Қойшыбаев, артына том-томдап құнды кітаптарын қалдырған жазушыларымыз Ғабдол Сланов пен Берқайыр Аманшин - рухани қазына-байлығымыз. Бүгінгі телегей теңіз білімді академик-жазушы Зейнолла Қабдолов пен академик-заңгер Салық Зимановтар да маңдай түзер темір қазықтарымыз. Оларға кейінгі толқын - Мереке Құлкенов, Марат Мәжитов, Жолдығали Бақытовтарды қосыңыз... Тайсойған, Бүйрек өңірінен шыққан мұндай арқа тұтар асылдарымыздың, топ бастар серкелеріміздің, танымал-таланттарымыздың тізімін өлі де соза беруге болады. Шүкір, олардың қатары мол екен. Лайым, толыға түскей!

Айтпақшы, біз батырдың тойында отырып, өткен Ұлы Отан соғысында дараланып шыққан дарабоздарымызды атауды неге ұмытамыз. Саркөл мен Қарабаудың ортасында туып, Мақат маңына аялдап, майданға аттанған, сүрқия соғыста жауына жай оғындай тиіскен Кеңес Одағының Батыры Муса Баймұқанов кеуде кере отырып, еңгімемізге алтын арқау етер ұлағатты ұлымыз. Неміс ордасы - Берлинге ілкілердің бірі болып топ бастап кіріп, қаймықпай қанды қол қарақшылардың қаһарлы қақпасына тап берген қазақ офицері Кенжебай Мәденов те біздің топырақтан жаралған ұлан. Оның қыран қимылдарын омырауына батырлықтың төрт Алтын Жұлдызын қатар таққан қаһарман маршал Жуковтың өзі қаламына іліктіріліп, кітабында тамсана суреттеп, жазуы тегіннен-тегін болмаса керек, сіре. Солай! Бұл аймақ батырлар мен ақындар, аруақтылар мен ардақтылар мекені. Бір ғажабы, солардың бірқатары осы Ойыл ауылдық Кеңесіне қарасты жердің төл перзенттері, болмаса, өмір өрімдері осы алқаппен тікелей қатысты. Оған 108 жас жасаған шежіре Жәлеке Зұлқанұлын, екі Социалистік Еңбек Ері Досымбай Кеңесов пен Мырзақұл Сартовты қосқанда отау еңсесі биіктей түседі. Осындай озық ортадан Шүкір Таңатарұлындай асқан батырдың шығуы табиғи заңдылық.

Мен "асқан батыр" деген сөз тіркесін босқа пайдаланып тұрған жоқпын. Оның шын мәнінде асқан батыр болғандығына еңгіме желісін зер салып, бағып отырғандар әбден көз жеткізе алады деп ойлаймын. Сонда Шүкір Еркінов кім? Қандай ерліктер жасаған? Соғыстан кейінгі өмір жолы қалай болған? Енді - қолдағы деректерге сүйеніп, осы сауалдарға жауап тауып берсем деймін.

Бұдан дәл 70 жыл бұрын, 1924 жылғы қыркүйек айының аяқ шенінде қазіргі Атырау облысының Қызылқоға ауданындағы Халел Досмұхамедұлы атындағы асыл тұқымды қаракөл қой

зауытының қазіргі Дәулетиман елді мекенінде Еркін мен Рақиманың от басында олардың тұңғыштары дүниеге келді. Ағайын-туыс, көрші-көлем жиналып, азан шақырып оған Шүкір деген есім берді. Шүкір! Шүкіршілікке тоймаған, қанағатшыл қазақтың қуана-құптауынан, ілтипат ырымынан туған айшықты атау еді. Ол кезде Шүкір туған №19 ауыл Ақтөбе облысының Ойыл ауданының қарамағында болатын. Сондықтан болар, күні бүгінге дейін кейбір құжаттарда, кітаптарда оның туған жері бұрмаланып, жансақтық туғызып жүр. Соларды алға тартып, ақтөбеліктер батырымызды өздері түбегейлі еншілеп кетуге шақ қалды. Ұлтымыздың сарабал салты бойынша Шүкір атасы Таңатар мен әжесі Ажардың бауырында өсті. Туу туралы куәлікке де Таңатарұлы деп жазылды, өйтеуір фамилиясы әкесінде қалды. Кейінгі балалар Ескендір, Орынбасар, Бұлжан туғанда да аға ізімен осы дәстүр өрі қарай жалғастырылды.

Шүкір білім негізі - бастауыш мектептің дәрістерін көршілес Батыс Қазақстан облысының Қаратөбе ауданындағы Саралжын ауылында - нағашыларының қолында алды. Бұдан кейін Қамыскөл, Сулыкөл мектептерінде оқыды. Ал 8-10-шы кластарды ату шулы Көкжардағы, қазіргі Ойыл кентінде орта мектепте оқып, оны үздік бағамен бітірді. Бұл - 1942 жылғы көктемнің жазбен тоғысар тұсы болатын. Соғыстың нағыз шайнасқан шағы. Шүкір орта мектеп аяқталмай тұрып майданға сұранғандардың бірі еді. Әскери комиссариаттағылар жасың толған жоқ, орта мектепті бітір - деп кері қайырган. "Енді міне, жол ашылды, тек аздап жасы - көмелеттік мерзімге жетпей тұрғаны болмаса. "Отан үшін күрес - елге тиген үлес" деген емес пе? Қайсар өскен қыр ұлы Қобда аудандық әскери комиссариатының Ойылдағы шақыру орталығына барғыштап жүріп ақыры дегеніне жетті. 18-ге толмаған жігіт тамыздың 18-і күні жауға қарсы соғысуға аттанды. Әуелі Бузулук қаласында әскери дайындықтан өтті. Содан кейін 1943 жылғы шілде айынан бастап ұрыстың қызған жері-Батыс майданының құрамында Сталинград шайқасында шыңдалды. Шүкір бірден командирлердің көзіне түсті. Тапсырмаларды мінсіз орындап, алғыстардың бірінен соң бірін алды. Дегенмен, оның ерекше ерліктерімен еленген кездері 1944 жылдың сәуір айынан бастап бірінші, екінші және үшінші Беларус майдандарының сапында болған 222-ші Смоленск атқыштар дивизиясының 43-інші жеке өздігінен жүретін артиллериялық танкіге қарсы жойғыш дивизионында барлаушылық міндетті атқарған уақыттары еді.

Сөз жоқ, соғыста барлаушы болу аса жауапты, өрі ауыр. Шын мәнінде бөлімшенің, дивизионның бүкіл тағдыры, сәтті, сәтсіз шабуылдары соның жеткізген мәліметтеріне тікелей байланысты болып жататын. Демек, барлаушының қателесуге, өз ісіне жүрдім-бардым қарауға тіпті де хақысы жоқ. Бұл ол

қағиданы Шүкір де мықтап есте ұстай білді. Жау әскерлерінің қозғалыс бағыты, орналасу тәртібі, құрамы, қару-жарағы жөнінде дәл мәлімет алу үшін ана сүтінен жаралған, қаршадайынан қалыптасқан қажырлылық пен шымырлылық, шеберлік пен ептілік, ынталылық пен ыждағаттылық оған көмекке келіп отырды.

Совет әскерлері 1944 жылғы маусымның 24-і күні Проня өзенінен өтерде немістердің кескілескен қарсылығына тап болды. Жауынгер Шүкір Еркінов те алғашқылардың бірі болып, фашистердің бекінген орнына жетеді. Оқты қарша боратып келіп, бекініс орға аяғы тигені сол өді, оның қырағы көзі тығылып жатқан үш немісті шалып қалды. Шүкір мылтығын кезеніп, "Қолдарыңды көтеріп, беріліңдер" деп өмір етеді. Алайда, оған әлгілер бағынудан бас тартып, өзіне тарпа бас салады. Бір өзі жаудың үш жауынгерімен шайқасқа түскен ол барлық өдіс-айланы салып бағады. Әуелі көз іліспес шапшаңдықпен екеуін мылтық найзасымен түйреп өлтіреді де, қалған біреуін өлтірмей қолға түсіруді ойлайды. Қашан да барлаушының көкейінен кетпейтін нәрсе - ол бөлімшесіне тірідей "тіл апару". Қырдың қызыл құмында құрбы-құрдастарымен күресіп, оның талай тәсілдерін меңгерген жігіт қарсыласын қас пен көздің арасында жер қаптырады да, қолын байлап бөлімшесіне әкеліп тапсырады. Осы ерлігі үшін дивизион командирі, майор Чернокозовтың ұсынысы негізінде 1944 жылғы шілденің 5-інде Шүкір Таңатарұлы Еркінов "Даңқ" орденінің үшінші дәрежесімен байрақталады.

"Шын ер жеңсе - тасымас, жеңілсе жасымас" деген ғой халық. Тумысынан қарапайым Шүкір ермін деп өсірмеді, мықтымын деп масаттанбады. Өзімнің жауынгерлік міндетімді ғана орындап жүрмін деп түсінді. Оны "Даңқ" орденінің екінші дәрежесіне ұсынарда дивизион командирі, майор Сытник байрақтау қағазына былай деп жазыпты. "Дивизияның ең таңдаулы барлаушысы Еркінов Шүкір Таңатарұлы шабуыл кезінде дивизияның алдында жүріп, жау жағының барлық мәліметтерін жинап, қозғалыс жолын барлап, дер кезінде әскери басшылыққа хабарлап отырды. 1945 жылы қаңтардың 19-ы күні Томащув қаласы түбіндегі шабуыл кезінде Еркінов Шүкір Таңатарұлы барлаушылар тобымен жол бойына барлау жүргізген кезде жолды миналап жатқан неміс торуылын байқады да, олармен айқасқа түсті. Құрамында бес адамы бар неміс торуылы құртылып, жол миналардан тазартылып, дивизияның ілгері жүруіне жол ашылды. Осы ерлігі үкімет нағрадасы - "Даңқ" орденінің екінші дәрежесіне лайықты".

Бұл бояуы өзгермеген командирдің өз сөзі. Тек орысшадан қазақшаға тәржімаланған. Осыдан не байқауға болады? Әрине, жерлесіміздің жүрек жұтқан батырлықтарының бір көрінісі ғана қылаң береді. "Қырағының өзі де, көзі де батыр",

неміс торуылын байқап қалып, бақайшағына дейін қаруланған жауды жайпайды. Онымен қоймай барлаушы өзіне таныс емес, саперлік міндетті атқарып, жолды минадан тазартып, бүкіл дивизияға жол ашады, қалың қолдың тағдырының оңтайлы шешілуіне мұрындық болады. Бұл екінші бірінің қолынан келе бермейтін төтен ерлік.

Шүкір Таңатарұлының соңғы ерлігі тіпті қайталанбас құбылыс. Белкім, менің осы сөзімді - асыра айтқандық деп бағалап, кекесінмен қарсы алушылық та кездесер. Жоқ, қайталанбас құбылыс. Қараңыз, бұл күні Кушков деревнясы өдеттегіден тыс тыныштықта еді. Шүкір деревнядағы жау орналасқан жерге сездірмей еніп, үй-үйдің тасасымен бұқпақтап немістердің топтасқан жатағына жетеді. Іштен қарқылдаған күлкілер естіледі. Біреу, екеу емес, ондаған фашист. Сірә, бірдемені тойлап жатқанға ұқсайды. Не істеуге болады? Терезелерден кіруге мүмкіндік жоқ. Жалғыз есіктен басқа ішке бас сұғатын жолдың реті көрінбейді. Не де болса нар төуекел. Шешінген судан тайынбас болар. Шүкір осы тоқтамның жалынан мықтап ұстап, аватоматын алға ұсынып, сол қолына граната ұстап, арыстанша атылып, есіктен ішке кіреді. Фашистердің көзі атыздай болады. Бұрыларға шамалары жоқ еді. 24 неміс жауынгері мен бір офицері қолдарын көтеріп, жалғыз қазақ жігітінің алдында құрдай жорғалайды. Дивизионға айдалып өкелінген жиырма бес тіл төп-төуір мәліметтер береді. Шүкірдің өзі олжаларын тапсыра сала деревняны айналып өтіп, дивизион жауынгерлерін фашистердің қалың орналасқан жеріне бастап апарады. Тұтқиылдан лап берген Совет жауынгерлері басқыншыларды талқандап, екі пулеметін, 150 -ге жуық солдаты мен офицерлерін жояды. 81-ін тұтқынға түсіреді. Шүкір Таңатарұлы дивизион командирі Сытниктің ұсынысы бойынша осы жолғы ерлігі, батылдығы мен тапқырлығы үшін "Даңқ" орденінің бірінші дәрежесімен байрақтауға лайықты деп табылады.

Бұл ерлік барша ақ ниетті адамзатқа қуаныш сыйлаған Ұлы Жеңіс сағатының соғуына он күн қалғанда жасалыпты. Бірқатар адамдардың қарғыс атқан соғыс қашан аяқталады, елге аман қайтсақ деп басын сауғалап жүрген төуліктері. Ал, бұл, Шүкір Еркінов болса жападан жалғыз өзі қаптаған жаудың қалың ортасына кіріп алып, ойран салып жүргені. Шыбын жанын сақтауды ойлап, шіміріккен пенденің әрекеті бұлай болмаса керек. Қайта жауға деген өшпенділік кеудесін кернеп алған көзсіз ердің ісі ғой. Оның қимыл-қарекеттерінен осыны жазбай тануға болады. Қайталанбас ерлік емей, немене бұл!

Кешегі Ұлы Отан соғысында Совет Одағының Батыры атанып, өңірлеріне Алтын жұлдыз қадағандар Қазақстанның өзінде бірнеше жүздеп саналады. Олардың дені осы жоғары

атақты жасаған бір ғана ерлігі үшін алғандар. Ал "Даңқ" ордендерінің толық иегері атану үшін қанша рет ажал аузына барып, қанша дүркін батырлығыңды таныту керек екенін Шүкір Таңатарұлының ұрыс далаларындағы шайқастарына назар салғандар аңғармай қалмайды. Ақиқатына жүгінсек, оның әрбір ерлігі Совет Одағының Батыры атағын алуға лайық. Бұл жерде менің жоғары атақ алғандардың биік беделдеріне нұқсан келтіру, дәрежелерін төмендету пиғылым мүлдем жоқ.

"Даңқ" орденінің қоладан, күмістен және алтыннан құйылған үш дәрежесі Алтын жұлдызбен тең екенін бәріміз білеміз. Мұның сыртында Шүкір Жоғарғы Бас Қолбасшының бұйрықтарымен 8 дүркін алғыс алған жауынгер. Сол сегіз алғыстың алғашқысын "Даңқ" орденінің үшінші дәрежесіне ұсынылған күннің ертесіне, яғни 1944 жылғы маусымның 25-інде Проня өзеніндегі жаудың бекінісін бұзып өтудегі аса құнды әскери қызметі үшін алған. Бұдан кейінгі екінші алғысқа маусымның 28-інде Днепр өзеніндегі жау бекінісін талқандап өтіп, Могилев, Неклов, Быков қалаларын неміс-басқыншыларынан азат етудегі әскери батыл қимылдары үшін ие болды. Сондай-ақ Неман өзенінен өтудегі, Берлин қаласын, Бранденбург қақпасын алудағы ерен ерліктері де Жоғарғы Бас Қолбасшының алғыстарымен бағаланды. Соғыстан кейін ауылға оралғанда "Даңқ" ордендерінің үш дәрежесімен қоса оның өңірінде "Варшаваны азат еткені үшін", "Кенигсбергті азат еткені үшін", "Берлинді алғаны үшін", "1941-1945 жылдары Ұлы Отан соғысында Германияны жеңгені үшін", "Ерлігі үшін" деген медальдары, "Үздік барлаушы", "Үздік артеллерист", "Гвардияшы" деген белгілер де тағулы келді. Ол "Даңқ" ордендерінің толық иегері атанған 35 қазақстандық барлаушының бірі. Шүкірдің ерліктері жайлы сол кезде газеттерде 28 рет мақала шыққан. Соның біріне "Қазақтың ержүрек ұлы" деп тақырып қойылыпты.

Соғыстан кейін демекші, батыр барлаушы, гвардия старшинасы Шүкір Еркін майдан даласынан бірден ауылға қайтқан жоқ. Ол екі жылға жуық Архангельск қаласы маңында әскери қызметін жалғастырды. Туған жерге 1947 жылы ғана оралды. Үлкен өмір мектебінен өткен Шүкірдің елге келгеннен кейінгі басты мақсат-мүддесі оқып, белгілі мамандық иесі атану болады. Заң қызметкері болуға бекінеді. Осы ойын жүзеге асыру үшін облыстық партия комитетінің жолдамасымен қазіргі Алматыдағы заң институтына оқуға түседі. Өкінішке орай, талапты жастың асыл арманы орындалмайды. Шүкір Таңатарұлы ұрыста тоғыз рет жаралы болулы. Соғыс салған сол жарақаттар асқынып, көлденең сырқат тағы жағаласып, ақыры оқуын әрі қарай жалғастыруға бөгет жасайды.

Оқудан Атырауға қайтып келе жатып, Шүкір Ақтөбе ержүрек

педагогика институтында оқып жатқан Рахметжан Бақтияровқа соғады. Рекең қазір Балықшы ауданының Теңдік ауылында тұрады, дербес зейнеткер. Бүгін осында мерейтойға қатысып отыр. Ол кісі сол бір кездесу туралы бізбен әңгімесінде былайша еске алып еді: "Шүкір Ақтөбеге повзбен келді. Бехтенов Иманкожа деген ағамыз оқуын тастап алып келе жатыр екен. Өте жүдеп кеткен. "Батыр жауынгер ауыра ма екен" деп өзілдегенімде "Ой, Рахметжан-ай, біз не көрмедік. Бірде барлауға шыққанымызда бір апта бойы жау қоршауында қалдық. Азық-түлігіміз әбден таусылды. Үстімізден ұшақпен тастаған тағамдарды немістер снарядпен атқылап, жойып жіберіп тұрды. Қол созым жердегі нанды алып жей алмайсың. Қозғалсаң болды, жау мергендері қағып түседі. Гажапты қара, ақ қайынның қабығы шайнай берсе нәр болады екен. Мұздың үстінде де төуліктеп жаттық. Денеміздің қызуынан мұз ойылып кететін. Бірде Днепрден өтер кезімізде таң қараңғысы болатын. Қайығымызға жау снаряды түсті. Толқын әуелете көтеріп апарып қайта жібергенде аяғым қара жерге тигендей болды. Мойнымдағы асулы мылтығым жоғалмапты. Есім кіресілі-шығасылы. Үстім малмаңдай су. Тапсырма бойынша келесі жағаға шыққан соң оқ шығарып, атып жатырмын. Мен атқаннан кейін жағадағы немістер де атып, жау бекінісінің қайда екені белгілі болған. Оны тез талқандаған біздің әскерлер өзеннен өтіп, немістерді ілгері қуды. Осы суық, аштық, көрген қиындықтар ақыры түбіме жетуге қалды," -деп жүзі сынық Шүкең әңгімесін аяқтап еді-ау".

Елге келгеннен соң Шүкір Таңатарұлы төсек тартып біраз жатады да 1949 жылғы қаңтардан тамызға дейін облыстық қаржы бөлімінің салық жинау бөлімшесінде аға тексеруші болып қызмет істейді. Алайда, айналдырған құдай алмай қоймайды дегендей сол жылғы қыркүйектің 22-сінде есіл ер қылшылдаған 25 жасында өмірмен қоштасады.

Иә, ер өлгенмен, оның аты өлмек емес. Шүкір ерте көз жұмғанменен мәңгілік бақытын жасап кеткен тұлға. Оны еске алып жоқтайтын артында елі бар. Өзі өмір ұлағатын беріп кеткен бүкіл Атырау ардақ тұтар Орынбасар Таңатарұлындай, Ескендір Таңатарұлындай інілері, Балжан Таңатарқызындай қарындасы бар. Қаумалап келер ағайындары, дос-жарандары бар. Кейінгі ұрпақтар оның ерліктерін бойтұмар етіп ардақ тұтып келеді және тіршілік барда ардақ тұта береді. Есімін мақтан етіп, мәңгі есте қалдырып отыр. Батырдың туған жеріндегі бұрынғы Орлықөл орта мектебі, Атырау қаласындағы, Миялы, Жасқайрат селоларындағы бір-бір көше Шүкір Еркінов есімімен аталады. Облыс орталығындағы мұнайшылар мәдениет үйінің алдындағы орналасқан демалыс паркіндегі мәңгілік алау жанында орнатылған мәрмәр тақтаға атағы қашалып жазылды. Облыстық тарихи-өлкетану мұражайында

Батыр майдандастарының
ортасында

Шүкір облыстық, қалалық
қаржы басқармасындағы
жолдастарымен бірге

Ағасы Шүкірдің
кителін киіп
түскен інісі
Орынбасар (оң
жақта бірінші тұр)
және оның
жолдастары
Мұқанов Сайпол,
Тілегенов Төлеп,
Қаламғалиев
Қайнолла.
1947 жыл.

Інісі Орынбасар
делегаттар арасында

XVI съезд Компартии Казахстана
Алма-Ата, февраль 1986 г.

Мұхтар Шаханов, Әсет Бейсеуов, Әзілхан Нұршайықов,
Фариза Оңғарсынова, Шәмлі Әбілтаев Балықшы ауданында

Әбдіжәміл Нұрпейісов, Зейнолла, Сәуле Қабдоловтар,
Хамит Ерғалиев облыс басшылары арасында.

Батырдың туыстары Бүйрек құмылда

Еркін атаның келіндері
Зейнеп, Жаңылсын.

Інісі Орынбасар және
оның отбасы

Орынбасардың космонавт П.Р. Поповичпен кездесуі

Туған інілері Ескендір, Орынбасар және қарындасы Бұлжан.

Орынбасардың Шүкір
атты немересі және
оның зайыбы Айнагүл,
шөбересі Сәуле.

Атырау қалалық
саябағындағы
ескерткіш тақта

ержүрек барлаушының кеуде мүсіні мен құжаттарына әдейі орын берілген. Енді міне, өз атымен аталатын мектепте майдандағы батырлығы мен батылдығын, өмір жолдарын баяндайтын жөдігерлер топтасқан арнайы мұражай ашылды. Жыл сайын батырдың есімімен аталатын түрлі спорт жарыстары өтіп келеді. Бірнеше ұжым оны өз қатарларына құрметті мүше етіп қабылдады. Биыл Қызылқоға аудандық өкімшілігі батырдың туғанына 70 жыл толу мерей тойын атап өтуге қаулы қабылдап, комиссия құрып еді. Міне, сол шара жүзеге асып, салтанатты сәттің куәгерлері болып отырмыз. Өз ұлыларын қадірлей білмеген өзгелерді сыйлап жарытпайды деген бар емес пе? Ендеше, пендесінен азаматы көп, езінен ері артық елдің өнегесі мол, үлгісі озық, таланы зор, тарихы елеулі. Ол елдің кешегісі ұмытылмас, бүгіні ортаймас, ертеңі шошытпас болса керек дейміз. Ерлікті елдіктің туы етіп көкке көтерген Шүкір Таңатарұлы Еркінөтей баһадүр батырларымызға көрсетілген бүгінгі құрмет есесі келешекте еселеп қайтады. Бұл өнеге өрісі, тәрбие тері. Осыны ұғына білген қызылқоғалықтарға, Еркінөтер өулетіне мың да бір рахмет! Кесегелеріңіз көгерсін, той тойға ұлассын! Өумин!

Батыр барлаушының мерейтойы

Өткен сенбі күні Қызылқоға ауданындағы Халел Досмұхамедұлы атындағы асыл тұқымды қаракөл қой зауытының орталығы Жасқайрат селосында "Дақ" ордендерінің толық иегері Шүкір Таңатарұлы Еркінұлының туғанына 70 жыл толу мерейтойы өтті.

Оған облыстың жер-жерінен, көршілес Батыс Қазақстан облысынан батыр барлаушының туған-туысқандары, аудан шаруашылықтарының өкілдері келді.

Әуелі селодағы Шүкір Еркінұлы атындағы орта мектепте оның ерліктері мен өмір жолдарын баяндайтын мұражай ашылды. Бұдан кейін салтанатты шаралар "Шалқыма" мәдениет үйінде жалғасты. Мұнда "Ерлік – елге мұра, ұрпаққа - ұран" деген тақырыпта батырдың өулетімен, жақын туыстарымен, бірге дәмдес болған адамдарымен кездесу болды. Кездесуді мерейтойды өткізу жөніндегі комиссия төрағасы, аудан әкімінің орынбасары Әділше Сәлімгереев ашты. Жергілікті ақын Бақытжан Қапашев "Ер Шүкір" деген арнау өлеңін оқыды. Осыдан кейін әдебиетші, журналист Төлеген Жаңабайұлы батыр барлаушы туралы баяндама жасады. Шүкір Таңатарұлының туыстары Сағидолла Жетпісалиев, Рахметжан Бахтияров, бірге оқыған Жаниба Қазиханқызы, інілері Орынбасар, Ескендір Еркінұлы және басқалар естеліктерін айтты.

Кездесуге облыс әкімінің орынбасары Қадырғали Таңқиев, аудан әкімі Есенгелді Нұршаев қатысып, құттықтау сөз сөйледі. Батыр өулеттерін мектеп оқушылары да құттықтады. Кездесудің өнбойында мәдениет үйі көркемөнерпаздарының шалқыған ән-күйі бір толас тапқан жоқ. Соңынан Ойыл ауылының әкімі Ұлдай Әйтішева мерейтой алдында өткен Шүкір Еркінұлы атындағы жүлдені жеңіп алуға арналған спорт сайысының жеңімпаздарына кубок пен ескерткіш сыйлықтарды тапсырды. Келген қонақтарға ауыл мейрамханасында Шүкірдің ағайын-туыстарының ас беруі жалғасты. Батырдың мерейтойы жұрттың жүрегіне ұзақ сақталатындай, төлім-тәрбиелік мәні жоғары деңгейде өтті.

А. ДОСҚАЛИЕВ,

**Ақтөбе облысының Ойыл ауданы
"Саралжын" кеңшарындағы Жамбыл
атындағы мектептің мұғалімі**

Ер есімі - ел есінде

Міне, менің алдымда сыртында бейтаныс қолтаңба бар хат жатыр. Ептел қолыма алып қарасам көрші Гурьев облысының Балықшы ауданынан екен. Хат иесі аудандық партия комитетінің бірінші секретары Орынбасар Еркінов болып шықты. Ол "Даңқ" орденінің толық кавалері, өзінің туған ағасы Шүкір Еркінов туралы естелік жазып жіберіпті, сөйтіп, біздің етінішімізді қанағаттандырған екен. Мектеп оқушыларына хат жазуға уақыт тауып, қолғабыс бергені үшін оған ризалық сезімін білдіріп, жауап жолдадық. Бұл бұдан бірер жыл бұрын болған еді.

Біздің Жамбыл атындағы мектептің қызыл ізшілдері біраздан бері "Даңқ" орденінің толық кавалері, марқұм Ш.Еркіновтың ерлік істерін баяндайтын деректер жинап жүрген. Оның інісінің жіберген материалдары біз үшін баға жеткісіз құнды нәрселер болды. Бұл материалдардан Батыр ағаның ерлік істерінің жаңа беттерін ашқандай болдық. Мұның да өзіндік сыры бар.

Шүкір Еркінов 1924 жылы Миялы ауыл советіне қарасты бұрынғы Калинин атындағы колхозда туған (бір кезде Миялы селосы Ойыл ауданына қараған). Ол бастауыш білімді Орал облысының Қаратөбе ауылында нағашыларының қолында тұрып алыпты. Одан кейін Миялыдағы Комсомол орта мектебінде оқыпты да, 9-10 кластарды Ойыл қазақ орта мектебінде бітіріпті. Сондықтан да Шүкірді ойылдықтар өздерінің жерлесі санайды. Оның ерлік істерін қастерлеп, ардақ тұтады.

Иә, ел басына түскен қиыншылық кезінде ол да қолына қаруын алып, көппен бірге майданға аттанды. Мектептің үздік, төртіпті, қоғамдық жұмыс десе құлшынып тұрған үздік оқушысы иығына солдат шинелін ілді. Мектеп қызыл ізшілдері даңқты солдаттың жауынгерлік өмір жолынан біраз мәліметтер жинастырды.

... Ол танкке қарсы соғысатын дивизион сапында жүздеген шақырым жол кешті. Ұрыста тапқырлығымен, дұшпан ойын

дәл болжайтындығымен ерекше көзге түсті. Ерліктері үшін елденеше рет командование марапатына ие болды.

... Жаз айының таңдай кептірер ыстық күндерінің бірі. Екі жақта кескілескен ұрыстардан соң қатты қалжырап тыным алған шағы еді. Қираған техника мен солдат өліктері шашылып жатыр. Сержант Ш.Еркінөв мынадай көңілсіз көріністерге көз жіберіп тұрған. Кенеттен дивизион командирі майор Черноковтың:

- Халдерің қалай, артиллеристер! - деген даусы естілді. Ол бойын түзеп, баяндауға ыңғайлана беріп еді, майор қажеті жоқ дегендей сыңай танытты.

- Жаман емес, жолдас майор!

- Жақсы десе жан сүйінеді, жаман десе жан күйінеді дей ме сіздің қазақтың мақалы, мен сендердің бүгінгі ұрыстарыңа ризамын, - деді ол.

Майор ертең совет әскерлерінің шабуылға көтерілетінін ескертті. Жауынгерлерді ұрысқа дайындау қажеттігін айтып, кетіп қалды.

Таң енді ғана жарық беріп келе жатқан шақ еді. Совет артиллеристері жау позицияларын атқылай бастады. Ш.Еркінөвтың бөлімшесі осыны ұтымды пайдалана отырып, жау бекінісіне таялып келеді. Оқ ату басылған кезде, фашистер бекінген траншеяға лап қойды. Ол үш бірдей неміс фашист солдаттының үстінен түсті. Көтер қолыңды деуі мұң екен өлгілердің біреуі қаруына жармасып, мұны атып салмақ болды. Шүкір қас қағымда екеуін қатарынан жайратып, үшіншісін тұтқынға алады. Сөйтіп, жау шебінің тас талқаны шығады. Ұрыс үстіндегі бөлімше жауынгерлерінің ерлігі жоғары бағаланып, наградалар тапсырылды. Шүкір өңіріне үшінші дәрежелі "Даңқ" ордені тағылды.

1945 жыл. Польша жерінде қанды айқастар жүріп жатты. Шүкірді дивизион командирі шақырып алып, ерекше тапсырма береді. Олар алдағы ұрыстарда совет әскерлері жүретін тұсты бекіту керек. Оның қасына үш барлаушы қосылады. Бұл аса жауапты, өрі ауыр тапсырма болатын. Өйткені, жау бекінген тұс миналанған өрі бекініс шебі мықты болатын. Оның үстіне, біздің әскерлер жүретін тұсқа мергендерден тосқауыл қойып, қалт еткенді қағып тастап отырды. Олар өте-мөте сақ қимылдап, жау шебіне таман келді. Мұны байқап қалған фашистер оқ жаудырып, алға аттатпай қойды. Бірақ олар жаудың қай тұстан, қандай қарумен оқ атып жатқанын аңдып жатыр еді. Оқ нәсері саябырлаған кезде барлаушылар фашистердің бес мергені отырғанын байқап қалып, тұтқиылдан бас салады да, табанда бәрін құртып жібереді. Одан соң мина төселген алаңды тазартады. Сөйтіп, біздің жауынгерлердің фашистер позициясына шабуыл жасауына жол ашады. Барлау тапсырмасын орындаудағы тапқырлығы

мен ерлігі үшін Шүкірді екінші дәрежелі "Даң" орденіне ұсынады. Осы жолы ол партия қатарына өтеді.

Сол жылдың 28 апрелі. Совет әскерлері фашистерді тықсыра қуып келе жатқан кезі. Нәтижелі басталған шабуылды одан әрі өрістетіте түсу мақсатында жолдағы Кушков деревнясын да жаудан тазарту міндеті қойылған еді. Бұл тапсырманы орындау Ш.Еркіновтың бөлімшесіне жүктелген. Олар ойда жоқ жерден фашистерге тап береді. Жау бекініске айналдырған үйге Шүкір байқатпай кіріп алып, қаннен-қаперсіз отырған 25 солдат пен офицерді түгелдей қару-жарақтарымен тұтқынға түсіреді. Осы жолғы ұрыста жаудың 150-дей адамы жойылып, 50 шақтысы тұтқынға алынады. Фашистермен жекпе-жекте жеке өзінің ерекше ерлік пен тапқырлық көрсеткені үшін оған бірінші дәрежелі "Даң" ордені берілді.

Шүкір Еркіновтың майдан даласындағы осындай ерлік істері кімге де болса үлгі боларлық. Ол өз Отанын фашист басқыншылардан азат ету жолында талай рет қан төкті. Бірақ, оған мойымастан қас жауымен батырға тән қайратпен алыса білді. Отан қорғау жолында денсаулығынан айырылып, дүниеден ерте өтті.

Ер есімі - ел есінде. Біздер, ойылдықтар бір кезде өз топырағымыздан тәлім алған Шүкір Еркіновтей батырды мақтаныш етеміз.

ПОБЕДА ПОД МОСКВОЙ!

**ЗАЩИТИМ
РОДНУЮ**

МОСКВУ

Война началась в 1941 году. Советские воины мужественно сражались против фашистских захватчиков. В битвах за Москву и другие города они проявили героизм и отвагу. В память о погибших и живых героях мы публикуем их портреты.

Кавалер
ордена
Славы
трех
степеней

ЕРКІНОВ ШҮКІР ТАБАТАРОВИЧ

Еркін Шүкір Табатарович 1918 жылы 12-ші тамызда Алматы облысында туған. 1937 жылы Қызыл Армияға қабылданып, 1941 жылы фронтқа жіберілген. 1942 жылы фашистермен біраз уақыт бірге тұрған. 1943 жылы 28-ші апрелде фашистерді тықсыра қуып келе жатқан кезі. Нәтижелі басталған шабуылды одан әрі өрістетіте түсу мақсатында жолдағы Кушков деревнясын да жаудан тазарту міндеті қойылған еді. Бұл тапсырманы орындау Ш.Еркіновтың бөлімшесіне жүктелген. Олар ойда жоқ жерден фашистерге тап береді. Жау бекініске айналдырған үйге Шүкір байқатпай кіріп алып, қаннен-қаперсіз отырған 25 солдат пен офицерді түгелдей қару-жарақтарымен тұтқынға түсіреді. Осы жолғы ұрыста жаудың 150-дей адамы жойылып, 50 шақтысы тұтқынға алынады. Фашистермен жекпе-жекте жеке өзінің ерекше ерлік пен тапқырлық көрсеткені үшін оған бірінші дәрежелі "Даң" ордені берілді.

**КАЗАХСТАННЫ
В БИТВАХ
ВЕЛИКОЙ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЫ**

Вспомогательный полк имени И.В. Сталина и В.И. Чапаева
составил 12 человек, 4 из них погибли.
Капитан Шүкір Табатарович

Вспомогательный полк имени И.В. Сталина и В.И. Чапаева
составил 12 человек, 4 из них погибли.
Капитан Шүкір Табатарович

Шүкір Еркінов туралы жазылған ер түрлі басылымдардан

Қуанғали ЖҰМАЛИЕВ,
Қазақстан Республикасына еңбегі
сiңген қызметкер, Атырау
облыстық тарихи-өлкетану
мұражайының директоры

Мәңгі жасар жиырма бес

1460 күн мен түннен астам уақытқа созылған, өлім мен өмір арпалысқан, аңырап аналар, сыңсып жұбайлар, ботадай боздап сәбилер қалған, Жер-Ана қанға бөгіп, ыңырсыған, елді мекендер күлге айналып, тұрғындары аза мен қазаға ұшырап, туған жерінен босқан, жарық дүние астан-кестен болып қатыгез соғыстың түтініне тұншыққан, туған жерінің бір уыс тоырағы бұйырмай бұл пәниден өткен, тірілері мүгедек болып еліне жеткен Ұлы Отан соғысының аяқталғанына да 50 жыл - жарты ғасыр болып қалыпты.

Туған елімізді жаудан қорғауға біздің Атырау облысының өрбір алтыншы тұрғыны, немесе 42508 азаматы соғысқа аттанып еді. Солардың үштен бірі - 13287-сі соғыста қаза тауып, 29221-і ғана елге оралды.

Үш мың жылдық тарихы бар қазақ халқының Ұлы Отан соғысына қатысқан жауынгерлері батыр бабаларының ерлік дәстүрін азаматтық арымен жоғары ұстап, елін қорғаудағы ерліктің теңдесі жоқ үлгілерін көрсетіп, бүкіләлемдік соғыстар тарихына өз есімдерін алтын өріппен жазып қалдырды. Оған дәлел соғыстағы ерен ерлігі үшін 500-ге жуық қазақстандықтар Совет Одағының Батыры атағын алса, олардың 9-ы біздің облысымыздан. Ал 137 қазақстандық жауынгерлер "Даңқ" ордендерінің толық иегері болса, олардың ішінен төртеуі Атырау облысынан.

Солардың бірі "Даңқ" ордендерінің толық иегері, жерлесіміз Еркінов Шүкір Таңатарұлы 1924 жылы қыркүйек айының соңғы онкүндігінде қазіргі Қызылқоға ауданының Ойыл ауылдық кеңесіне қарасты Дәулетиман елді мекенінде туған.

Шүкір бастауыш мектепті Батыс Қазақстан облысы Қаратөбе ауданының Саралжын ауылында бітіріп, 5-7 кластарды бұрынғы Қамыскөл, Сулықөл мектептерінде оқып, 8-10 кластарды бұрынғы Көкжар, қазіргі Ойыл селосында 1942 жылы үздік бітірген.

Он сегізге толмаған Шүкір 1942 жылдың 18 тамызында әскер қатарына алынып, аз уақыт Бұзылық қаласында әскери дайындықтан өтеді де, 1943 жылдың шілде айында батыс майданының 222-ші Смоленск атқыштар дивизиясының 43-ші жеке өзі жүретін артиллериялық танкаға қарсы жойғыш дивизионының барлаушысы болып соғысқа түседі.

Бұл әскери бөлімше 1944 жылдың сәуір айынан бастап ІІ-ші Белоруссия, 1944 жылдың қазан айынан бастап І-ші Белоруссия майданының құрамында соғысады. Даңқты жерлесіміз осы бөлімшеге енген Ленин орденді 10-шы дербес гвардиялық Суворов орденді Қызыл тулы Чернигов атқыштар бригадасының құрамында теңдесі жоқ талай ерліктер көрсетті.

Шүкір Еркінов 1944 жылы 24 маусымда Проня өзенінен өтерде елеусіз барып неміс траншеясының оқ ату уясына еніп, ол жердегі үш немістің екеуін өлтіріп, біреуін тұтқынға алады. Осы ерлігі үшін ол 1944 жылы 5 шілдеде "Даңқ" орденінің үшінші дәрежесіне ие болады.

1945 жылы 19 қаңтар күні Тамышув қаласы түбіндегі шабуыл кезінде жолды миналап жатқан немістің бес адамнан тұратын торуылын құртып, дивизионның ілгері жүруіне жол ашады. Осы ерлігі үшін "Даңқ" орденінің екінші дәрежесіне ие болды.

1945 жылы 28 сәуір күні Кушков деревнясы үшін болған соғыста жау орналасқан үйге жалғыз өзі сездірмей кіріп, сол үйде ішінде бір офицері бар 24 немісті тұтқындап, өз бөлімшесіне әкеледі. Бұл ерлігі үшін 1945 жылы 15 мамырда "Даңқ" орденінің бірінші дәрежесіне ие болады.

Зерделей қарасақ, жерлесіміз бас-аяғы он бір айдың ішінде теңдесі жоқ ерліктер көрсетіп, "Даңқ" ордендерінің толық иегері болған. Бұл - соғыс жағдайында жаумен бетпе-бет келетін, артынан көмек күтуге мүмкіндігі жоқ әскери барлаушылардың кез-келгенінің қолынан келмейтін төтенше ерлік.

Батыл барлаушы соғыс жүріп жатқан - 1944 жылы мамырдың 25-інде, 28-інде, шілденің 31-інде, 1945 жылы қаңтардың 31-інде, мамырдың 2-інде атап айтқанда, бір жылдың ішінде бес рет, соғыстан кейін екі жыл ішінде үш рет, барлығы сегіз дүркін Жоғарғы Бас Қолбасшының өз қолы қойылған бұйрықтарымен алғыс алған. Ерліктерін паш ететін "Озат барлаушы", "Озат артиллерист", "Гвардияшы" құрметті атақтарына ие болды.

Жерлесіміздің ерлік істері туралы майдандық, республикалық, орталық газеттерде 28 рет мақала жазылған. Олардың бірқатары батырдың анасына, оқыған мектебіне жіберілген.

Бірақ, біздің бүгінгіміздің ертең тарихтың шежіресі болатындығын біле тұра оған мән бермейтін, ұрпақ алдында қылмысқа тең бойкүйдегіміз бар. Соның кесірінен кезінде қолға түскен, батырдың ешбір өсірелеусіз ерлік шежіресін шерткен құнды жөдігерлер бүгінгі ұрпақтың қолына жетпей

қалып отыр. Қазір зерттеушілердің қолында Шүкір Еркіновтың майдандық ғұмырнамасын қаз қалпында толық жазатындай деректері өте аз. Бар болғаны оны нағрадаға ұсынған ұсыныстардан, алғыстардан, медальдардан басқа ешқандай деректер жоқ. Батырдың ерлік істерінің нақты деректерін жинау ісімен ғылыми тұрғыда ешкім айналыспаған. Даңқты барлаушы туралы марқұм Қожахмет Ізімбергеновтың жер-жерге хаттар жазу арқылы жинаған аздаған деректері батырдың ерлік істерінің толық мәліметін бере алмайды.

Бұл жұмыспен батыр барлаушы туралы деректерді Қожахмет Ізімбергеновтен қабылдап алған Атырау облыстық тарихи-өлкетану мұражайы айналыспаған. Керек десеңіз, батырдың жеке ісіндегі жөдігерлік құжаттар реттелмеген, ғұмырнамасы жазылмаған, бар деректердің өзі зерттеліп, пікір айтатындай белгілі дәрежеге келтірілмеген.

Міне, бүгін даңқты барлаушы Шүкір Еркінов 70 жасқа толар шақта оның туған жерінде мемориалдық мұражай ашу жұмысын қолға алғанымда бізден бұрын мұражайда қызмет еткен жауапсыз қызметкерлердің салғырттығы шектен тыс қиындықтарға кездестіріп, реніш туғызды.

Мемориалдық мұражайдың экспозиялық жөдігерлерін жинап, жасап болу мерзімі бір жұмадан артық уақытты көтермейтін болды. Осы жағдай ұят болса да мені батыр барлаушының туған інісі, ұзақ жылдар облысымыздың басшы қызметкерлерінің бірі болған Орынбасар Еркінов ағамызға апарды. Рахмет, ағамыз қолында барын аяған жоқ. Орынбасар Таңатарұлы жеке қорынан ағасы Шүкірге байланысты 40-қа тарта мұражай үшін жөдігерлік құнды деректер, фотосуреттерді берді. Олардың ішінде аса құнды - Ақтөбе облысы Қобда аудандық әскери комиссарының Шүкір Еркіновтың армия қатарына шақырылған уақыты көрсетілген анықтамасы, Қазақ ССР Министрлер Советінің Ш.Еркінов оқыған мектепке оның есімін беру туралы қаулысы, Атырау облыстық мемлекеттік архивтың Шүкір Еркіновтың соғыстан кейін облыстық қаржы бөліміндегі жұмыс істеген уақытын көрсеткен анықтамасы, облыстық партия комитетінің Шүкірді оқуға жіберген жолдамасы, соғыс кезінде алған төрт алғысының түп нұсқасы, 1947, 1948 жылдары Шүкірдің жолдастарымен түскен фотосуреттері сияқты бағалы жөдігерлер бар.

Бұған қоса Еркіновтер әулетінің ата тегінің шежіресін қағазға түсірдік. Батырдың тума-туыстарының, нағашы жұртының кім екендігін білдік. Даңқты барлаушының соғысқа дейінгі және одан кейінгі өмірінен көптеген деректер алдық. Сол сияқты Шүкірді білмейтін, онымен қызметтес болған, қазір арамызда жүрген біраз азаматтар туралы дерек алдық. Бұл болашақта Шүкір Еркіновтың біз білмейтін, қағазға түспеген

ғұмырнамасына қажетті деректерді жинауға біраз мүмкіндіктер туғызатыны сөзсіз.

Осындай жасалған жұмыстардың нәтижесінде батыр барлаушының мемориалдық мұражайына қажет деп табылған 65 жәдігерді суратып, экспозиция жасадық.

Атырау облыстық тарихи-өлкетану мұражайы үстіміздегі жылдың маусым айында Миялы селосында ғұлама ғалым Х.Досмұхамедұлының өмірі мен шығармашылығын толыққа жуық қамтитын жүзге тарта жәдігерлер қойылған мұражай экспозициясын жасаған еді. Ал, содан кейін екінші - өткенде Тайсойған мен Бүйректің топырағында дүниеге келіп, екінші дүниежүзілік соғыстың жауынгер-батырларының бірі Шүкір Еркінұлының туып-өскен мекенінде мемориалдық мұражайының ашылуы облыс емес, қазақ мемлекеті үшін абырой, қазіргі және болашақ ұрпаққа өнеге, Отаны үшін отқа түсіп, өмірдің қызығын көре алмай, артына ұрпақ қалдыра алмай өмірден қыршын кеткен Шүкір сияқты жүз мыңдаған боздақтардың аруақтарына жасалған тағзым мен ілтипат, солардың арқасында фашизмнің құлдығынан аман қалған қазіргі ұрпақтың қасиетті парызы. Өткен ұрпаққа кейінгі ұрпақтың берер борышы бойлай да көп болады. Бұл сол борыштардың кеш те болса істеліп жатқандарының бірі.

Әруағың риза болғай, Шүкір аға! Егер Сіз тірі болсаңыз жетпіс деген ғұмыр тауының жетінші шыңының ұшар басынан өзіңіз жасаған, бір пенденің пешенесіне сыймайтын ерлігіңіз бен елдігіңіз туралы Азаматтық ар атты дастанды ұрпағыңның санасына өз даусыңызбен құйып тұрған болар едіңіз. Аман қанша, сіздің өз даусыңызды естуді тағдыр бізге жазбапты. Жылдар жылжып өткенмен Сіз сол баяғы 25 жастасыз. Өмір атты табиғаттың Заңы ардақты ұлын қартайтуға қимай азамат ғұмырының ең ғажайып кезеңі 25 жасқа әкеліп, мәрмөр тасқа мәңгілікке тұратын етіп жаздырып қойды. Мұны өзгертетін күш дүниеде өлі жаратылған жоқ. Жиырма бес жаста сөнген жалыныңнан "Мәңгілік алау" оты нәрем алып, есіміңді мәңгі сөрдірмесін! Жанарыңнан жалын атқан жиырма бесінде мәңгі жасай бер! Жасай бер мәңгі!

МӘҢГІ ЕСТЕ САҚТАУ ҮШІН

Мектеп:

1. Атырау облысы Қызылқоға ауданы Жасқайрат ауылындағы орта мектеп Шүкір Еркінов атымен аталған.

Көшелер аты берілген:

1. Атырау қаласында;
2. Миялы селосында;
3. Жасқайрат ауылында;
4. Ақтөбе облысының Ойыл селосында.

Ескерткіш көуде мүсіндер қойылған:

1. Атырау облысының тарихи-өлкетану мұражайында;
2. Қызылқоға ауданындағы Шүкір Еркінов атындағы орта мектепте.

Мұражайларда:

1. Атырау облыстық тарихи-өлкетану мұражайында батырға арналған мүйіс ашылған;
2. Қызылқоға ауданындағы Шүкір Еркінов атындағы орта мектепте арнайы мемориалдық мұражай жасақталған...

Ескерткіш тақталарға аты жазылған:

1. Мәскеудегі "Тағзым тауындағы" алып мәрмәр тақтадағы батырлар қатарында;
2. Атырау қаласының демалыс саябағындағы өзіне ғана арналып қойылған бөлек мәрмәр обелиск-тақтада;
3. Ақтөбе қаласындағы батырлар аллеясында;
4. Атырау қаласындағы мұнайшылар саябағында.

Жеңіс! Жеңіс! Таныттың да ірілікті,
Сәндендірдің, мәндендірдің тірлікті.
Адамзатқа аманаттап тапсырдың,
Бостандықты, берекетті, бірлікті.

Нұралы ӘЖІҒАЛИЕВ.

ХАЛҚЫМА ҚОРҒАН БОЛСАМ ДЕП...

(Естеліктер)

«Спасибо вам, братья, спасибо вам
за то, что вы помогли нам в трудные
дни нашей жизни. Спасибо вам за то,
что вы помогли нам в трудные дни
нашей жизни»
И. СТАЛИН

ТОВАРИЩУ

В эти дни нашей жизни вы прошли сложный
путь. Вы были в трудные дни нашей жизни.
Вы были в трудные дни нашей жизни.
Вы были в трудные дни нашей жизни.

Вы были в трудные дни нашей жизни.
Вы были в трудные дни нашей жизни.
Вы были в трудные дни нашей жизни.

Вы были в трудные дни нашей жизни.
Вы были в трудные дни нашей жизни.

Вы были в трудные дни нашей жизни.
Вы были в трудные дни нашей жизни.

Вы были в трудные дни нашей жизни.
Вы были в трудные дни нашей жизни.

Вы были в трудные дни нашей жизни.
Вы были в трудные дни нашей жизни.

Сергеевичу
Сергеевичу Шварц
Калачинскому

В эти дни нашей жизни вы прошли сложный
путь. Вы были в трудные дни нашей жизни.
Вы были в трудные дни нашей жизни.

Вы были в трудные дни нашей жизни.
Вы были в трудные дни нашей жизни.

Вы были в трудные дни нашей жизни.
Вы были в трудные дни нашей жизни.

Вы были в трудные дни нашей жизни.
Вы были в трудные дни нашей жизни.

Вы были в трудные дни нашей жизни.
Вы были в трудные дни нашей жизни.

Вы были в трудные дни нашей жизни.
Вы были в трудные дни нашей жизни.

Вы были в трудные дни нашей жизни.
Вы были в трудные дни нашей жизни.

Вы были в трудные дни нашей жизни.
Вы были в трудные дни нашей жизни.

Вы были в трудные дни нашей жизни.
Вы были в трудные дни нашей жизни.

2/8
6/9.46

И. Сталин
И. Сталин
И. Сталин

(Ленинград)
(Москва)
(Венгрия)

Рахметжан БАҚТИЯРОВ,

«Атырау қаласына қарасты Теңдік ауылында тұратын зейнеткер, Қазақстан Республикасының халық ағарту ісінің үздігі, батырдың туысы»

Бітімі бөлек тұлға еді

Әдетте, ойға салып қарасак, адам өмірге бірде қонақ, бірде қожа. Адам болған соң өмірге қонақ болғаннан гөрі қожа болғанға не жетсін?! Жер бетінде тіршілік бастау алғаннан бермен қарай бізге өкөуін де қатар бұйыртқан. Дегенмен қонақтыққа қарағанда Алла тағала қожалықты аз сыйлаған. Оны өріге бармай-ақ, өзіміз көрген, араласқан ұрпақ өкілдерінің тыныс-тіршілігінен, өткен ізінен әбден көруге болады.

Біздің атамекеніміз Қарасу, Ойыл, Құройыл бойларын, Ералы өзегі мен Сулықөл, Жайнақ қажы жұртын, Бекқожа шағылын, бұларға жапсарлас жатқан Көкмешіт, Барнық көлі, Жаңғызшағыл, Сулысор мен Қитар төбесін, Мырзағали, Бекқұлы отарларын мекендеген Қара, Байжігіт, Атысқан, Есеке-Жиембет ұрпақтары қонақтықты да, қожалықты да бастан кешіп, көріп бағыпты-ау. Тіршілік әлі сол бағытпен жалғасып келеді, алға асып барады. Бәріне де екі аяқты пендеге тән қуанышын да, қайғысын да нәсіп етуден жазбапты. Оны көрмеске болмайды, көнбеске тағы шара жоқ. Еркін ағамның тұңғышы, ел басына күн туғанда кеудесін оққа тосқан батыр ұл Шүкірдің де маңдайына өзінен бұрынғы бабалары мен ағаларының пешенелеріне жазылған жазылыпты. Бүгін сол еске түсіп отыр. Шүкірді ойлағанда бүкіл туған жер келбеті, өскен өңірі, балалық бал дәурен, ауылдағы ардақты ағалар мен апалар, барша туыстар, дос-жарандар көз алдыма келді.

Өзім 1927 жылы Саназар атаның Тоқтабай бөлімінің бір ұрпағы болып өмірге келіппін. Ғасыр аяғында өзімнен үлкендердің денінен көз үзіп, айырылып, ата жасына жетіп, енді көлесі ХХІ ғасырға аяқ басып отырмын. Көрген қызығым да, шеккен бейнетім де аз емес. Өзіміз ыстығына көнген, суығына тоңған, жусанының түбіріне сүрінген, ауа көшкен ел, есінен танған азаматтардың жұртында қалып, өмір тарихының қайта тіршілікке енген кезін көргенімізге шүкіршілік тілеп, ұл туса баламыздың атын Шүкір деп қойып, ештеңеден күдер үзбеген, жартылай жетімдікке көндіге өскен ұрпақпыз ғой.

Жиырмасыншы жылдардан қырқыншы жылдарға дейін созылған қуғын-сүргін, аштық-жалаңаштық, өлім-жітім тұстарында мың тіріліп, мың өлген буын өкілдеріміз. Біріміз анадан, біріміз өкеден айырылып, біреулер жер ауып, біреулер түрмеге түсіп, атылып, айдалып кете барғанын, сүрініп-қабынғанын көріп өстік. Сөйтсе де сол дәуірді біріміз ұлығылап, біріміз қарғап, тіземіз бүтінделмей, жүрекке түскен жарамыз жазылмай ер жеткенбіз. Шүкір Еркінов те сол дәуірді бастан кешкен ерен.

Шіркін-ай, ағалар асыл еді-ау. Ойға оралса толқыныс құшағына еріксіз енемін. Мақтымқұлұлы Мұхамбетжан қандай азамат еді?! Көшегі қанды соғыс атын өшірді. Бектен ағаның ұлы Иманқожа жетім өсіп, шүкір, артына ұл-қыз қалдырып, бірақ олардың қызығын көре алмай, дүниеден тым өрте озды. Әжіғалиұлы Көшкін де Иманқожа көрген құқайды көріп, кейінгі тағдыры да соған ұқсады. Еркіннің ұлы Шүкір Ұлы Отан соғысының батыр жауынгері атағын 19-20 жасында иеленіп, елге сұрапыл соғыс қалдырған дертпен оралып, ақыры оның зерін денеге өткізіп, еңбекке дендеп араласа алмай, өмірден өкінішті аттанды.

Шын мәнінде, ел, ер, жер, су және туыс бір-бірімен сабақтасып жатады. Бірінен-бірін бөліп қарауға болмайды. Елді ер, ерді ел тудырады. Тайсойған-Миялы аймағы – киелі өңір. Саналы ерлік отбасынан басталады. Бұл алқап ержүрек батыр Исатайды, ғұлама ғалым, профессор Халелді, ақын Ығылманды, Мұратты, геолог Беркінғалиды, ұстаз-офицер Шүйінішқалиды және басқа да ондаған ғажайып тұлғаларды дүниеге әкелген. Ол жерден Шүкір сынды жүрек жұтқан батырдың шығуы өте орынды.

Біліктілік өскөруде, еңбектену мен шыдамдылықты, зерделілікті тудыратын тектілікте жатыр. Тектілік иесінің ұясы – жер мен ел. Зерделілік пен ар-намысының иесі – ел өсірген Ер! Шүкір – ел ұлы. Елі ұлын сол себепті ұлығылап, есімін көкке көтереді. Отан соғысының сындарлы сынынан сүрінбей өткен Шүкір тек бір босағаның ғана ұлы емес. Беркінғали, Шүйінішқали, Ораз, Салық, Шәміл сынды аға ұрпақ туған жердің жемісі. Бабалардың тағылымынан нәр алған тәрбие мен ар-намысты қорғай білген біліктінің бірі. Шүкірмен екеуміздің балалық, аңғырттық шағымыз бірге өтті. Жүдеу тірліктің жалынан ұстап, Сулықөл, Сулысор, Жамансай жайлауларында тай, тайлақтың көзі жоқ кезеңде бұзауға мініп, ішіне тас салған сиыр жүнінен жасаған доп пен шүлдік ойнап өстік. Жандық жоқтықтан асық та зәру болатын. Ішкен асымыз Бизат, Құлман, Аман үйлеріндегі бір-бір сиырдың сүтін бөліп, құйып ішкен талма шай. Ел сабан жиғаннан кейін пішен шабуға жұрт аударғанда Сулысордың қырындағы сүт желкегін, сүйірігі мен сарымсағын, Сулықөлдің жидегі мен жуасын теріп жеуді әуестенген едік. Сол жер жемістеріне әуес балалардың ішінде

Шүкір таразы, өтсіздеу денесімен, сұңғақ бойымен, шешесі Рахима жеңешемнің күлкісімен, сергек қимылымен ерекшеленетін. Жемісті теруде керемет тапқырлық танытатын. Елгезек, өрі ұтқыр бала болды.

1933-1934 жылдары ел табаны аласапыраннан өс жинап, көзін аша бастады. Жұртта қалғандар бас қосып, колхозға кіріп, бірігудің алғашқы мезгілінде Саназардың ата қоныстағы Есеке-Жиембет, Санар, Атысқан, Байжігіт балалары Сулықөл маңында "Сулықөл" колхозына топтасты. Сөйтіп, аштық, дүрліге жер аударудан, жаппай көшуден қалғандар Сулықөлдің кең алқабын мекендеді. Жайнақ қажы, Бекқожа шағылына жалсарлас Сулықөлдің шығысын жағалай Есеке-Жиембет, Аймұрат, Құлмұрат, Ермұраттар, көлдің батысын Оңай, Жаңай ұрпақтары жайлап, қаздай тізілген мекен тұрғызды. Сол бір көшу, қашу кезеңі аяқталып, елдің орнығып, жартылай құлаған иесіз қоныстарды жөндеп алып, кіру үрдісі басталғанда біз Айтқали, Ескендір, Шүкір төртеуіміз мектеп есігін көрмеген бала едік. Қазір біз де шалмыз.

Өлі есімде, көлдің батысындағы Кенжеғали жұртын Есқали, Еркін үйлері мекен етті. Жылтыр, Қисма, Жаймағамбеттердің орындарына менің ағаларым Бақытжан, Нұрмаш, Сисендер қоныстанды. Жайнақ қажы мен Бекқұлы жұрттарына Құсты балалары Дәулетиман, Жұбанғалилар, Санар ұрпағы Бәлібектер ие болса, Есеке-Жиембет мекендерін қайта тұрғызған Қадірғали, Қалымжан, Сәлмен молдалар еді. Осындай бірігу, колхозға көшу қазіргі Миялы, Кіндіксай, Қамыстыкөл, Жөмеке қара сулары маңында да жүрді. Ұмытпасам Саназардың Үсен, Қожаберген, Өтеген ұрпақтары "Шилісай" колхозына бірікті. Сөйтіп, Саназар ұрпақтары атамекен, туыстықтарын сақтай отырып, екі колхозға топтасты. Екі ауыл Ақтөре қыстауындағы ашылған алғашқы мұғалімі Құлан Қарабаланың Салығы болған бастауыш мектепке балаларын оқуға бере бастады. Киіз қабымызды арқалап, дамбалшаң сынып есігін аштық. Шүкір, Мардан, Зиенден, Мақбоздар өс біліп, ағалығын сезіне бастаған түс болатын. Боранды күндері киіміміздің шешілген бауын байлап, тайып жығылғандарды үйге жеткізген әлгі ересектердің алдыңғы сапында Шүкірді көретінбіз. Талай қамқорлығына бөленгенбіз. Сол ілгерілеу дәуірінің бастауында колхоздар мен мектептер қатары толыға берді. N19 ауылдың кеңесіне, қарасты Қамыстыкөл, Кіндіксай, Миялы, Сулықөл, Шилісай өңірлеріндегі ұсақ колхоздар мен жеке ауылдардағы мектептермен қатар Тайсойғанның шығысы мен Кенен өткелінің, Қамыскөл деген Жарыпшықанның шөбі шүйгінді, көрікті жерінен "Қамыскөл" жетіжылдық мектебі мен интернаты ашылды. Оған білімі терең Адай Науанов Аяпберген деген мұғалім басшылық етті.

Бұл мектептің салыну тарихының өзі бір хикая. Ілкі мұғалімдері шетінен іскер, ел қамын жеген, ұрпақ келешегін ойлаған өрендер еді. Солардың бірі — ағалары тәркілеуге ұшыраған Бекқұлының кенже баласы Ораз Орынбор қаласынан гимназия бітіріп, Қызылордадан жоғары білім алып, әуелі Ойыл жақта қызмет істеп, Аяпбергеннің әсерімен, шақыруымен елге жақындап келген беті болатын. Ораз мектепке мұғалімдікке кіріскеннен кейін туыстардың оқу жасындағы балаларының біразын интернатқа жатқызып оқытты. Шүкір, Орынбай, Мақбоз, Бижан, Рамазан, Зиеден, Мәмбетжандар жетіжылдық оқушылары атанды. Осылайша ел етек-жеңін жия бастаған кезеңде қайдағы жоқ "халық жаулары" дегенді шығарып, қуғын-сүргін басталды да кетті. Мектеп директоры Аяпберген Науанов тіпті түсіне де кіріп көрмеген "жалон агенті" деген атақ алып ұсталса, Ораз Бекқұлыұлы бай баласы, ал Шатаев Рахметжан текті жуан жұдырық ұрпағы болып мектептен қуылды. Адам естімеген "Троцкийдің күшігі", "Молданың саудагердің ұрпағы" деген көпе-көрінеу жала атақтар қаптал кетті. Іштей дауыс шығармай жылау, назалану ілгері талапты, талпынысты тұсап, ауыл-аймақты қайғы құшағына қайта бөктірді. Не істерлерін білмеген бейкүнә ағалардың сергелдеңге түсіп, сандалғанын көзіміз көріп, құлағымыз естіді. "Сулықөл" колхозына жетекшілік өткен Бақытжан жазықсыздан жазықсыз басқарма төрағалығынан босатылып, "саудагер баласы" жау болып танылды. Ораз Бекқұлыұлы "жасырын жау", "тәркіленген байдың бөлтірігі" делінді. Есіл ақын, ұлағатты ұстаз отырған үйінен қуылып, бала-шағасын шұбыртып барып, Тума Қосжан атаның пәтеріне әупірімдеп азар басын жасырды. Бар қолжазбасын өз қолымен отқа өртеп, кешікпей асығыс ажалға ілесті.

Мектеп панасыз, інілер ағасыз, балалар жетім, әйелдер жесір қалып, түсініксіз бір тірлік басталды. Саяси күрес бірлікке іріткі салды, туысты жат, жақынды жау еткен сұрқия мезгіл еді ол. Ауыл-ауылдан мектепке жиналған балалар жан-жаққа тырым-тырақай бытырады. Жетектен босанған ішкі ұрпақтың бірі Ақтөбе асса, бірі Жайық бойын жағалап кетті. Шүкірдің оқу іздеген жолы Ойылға апарып тіреді. Арасында туған нағашыларының ауылы Қаратөбе жақта да болып қайтты. Сол сапырылыстан кейін Шүкірді Ойыл орта мектебінің ауласынан әскер қатарына аттанып бара жатқанда бір көрдім. Сонда дене пішіні жинақты қалыпқа көшкен, жүзі ашық, бетінде өзіне деген сенім сөулесі ойнаған, отты жанарлы ағаны көріп қалғанмын. Қобда кентіндегі әскери комиссариатқа жүрер алдында елден тысқары пәс көңілде жүрген маған соғып, қоштасуға қайрат-жігер беріп, амандасып кетуге келіпті. Ініге деген ілтипат деп осындайды айтады екен-ау, қайран дүние-ай! Кетеріндегі:

- Рахметжан, сау бол. Аман болсақ, келерміз, ел болармыз,- дегені құлағымнан кетпейді. Маған сол сөзі аманат іспетті әсер қалдырды.

Шүкір ағам сынды азаматтар жауға қарсы ұрысқа лек-легімен кетіп жатты. Туған жер төсіндегі жұмыстың бар ауыртпалығы қатын-баланың, жеңгелер мен қарттардың иығына түсті. Жазғы демалыс кезінде ауылға барып пішен шабуға, қарым-қатынас көлігін жүргізуге көмектесіп жүрдім. Елдегілердің бас көтерер еркек кіндіктері – ақсақ Қанат аға, өкпе аурулы Ығылман аға, ақсақалдардан Сисен, Құлман, Ермұрат аталар ғана, қайғыға белшесінен батқан дәрменсіз әжелер мен аталар да қолғабыс беруге құлшынады. Бірақ бойларында күш жоқ. Көздері жәудір қағады. Құдай сол жылдары біздің өңірдегілерге үлкен мырзалық жасады. Тасқын су өткелден ат өткізбеді. Көлдерде балық тайдай тулады. Егін бітік шықты. Үкімет астық сұраса меселін қайтармастан еселеп, керегінше берді. Шығанақ Берсиев ақтарының атасы атанатын кез осы түс.

- Бәрі де майдан үшін!

Осы ұран елдегілерге ерекше жігер берді. Миялы, Сулыкөл аймақтарынан соғысқа аттанған қайран ерлер мен ауыл арасындағы желі елден жіберілген астық, ет, жылы киім арқылы үзілмегендей сезімде жүрдік. Үйлердің көпшілігіне майданнан келген жамандықтың хабарындай "қара қағаз" қалтады. Ер азаматтардың дені аттанып кеткен босағаларын қайта айналып көре алмады. Отан үшін шейіт болғандардың қайғысы қиналтып, маңдайдан терді, көзден жасты арылтпады. Қуаныштан гөрі қайғы жүгі салмақтырақ болды. Міне, осы жәйттер олардың жігерлерін қайрап, төзімділік көрсетуге итермеледі. Майданға Шүкірден соғыс жылдарында, өйтеуір оқыс хабар келген жоқ. Оған да шүкір дедік, шүкірге тоймаған біз, ағайындар!

"Ұлы Отан соғысы" деген айдар тағып, бөрік кигізіп айтып жүрген соғыс дәуірі талайды жалмап, бірқатарын ғана отбасы, ошақ қасына оралтты ғой. Оралғандарының өздерінің жеті мүшелері сауы некен-саяқ. Қашан да елдің атын ер шығарады. Сондай ерлердің бірі, тіпті, бірі емес бірегейі – сөз жоқ, Шүкір Еркінов еді. Ол да туған жерге маңдайы жәрқырап, кеудесі ордендер мен медальдарға толып, жауынгерлік "Даңқ" ордендерінің үш дәрежесінің бірдей толық кавалері атанып, батыр болып оралғанымен ұрыс далаларында жабысқан дене дертін ілестіре келінті. Ел абыройын, өз абыройын, әулет абыройын аспанға әуелете көтеріп келген ер ұлын бүкіл Тайсойған-Бүйрек өңірі, Еркін ағаның босағасы шалқар шаттықпен қарсы алды. Жүдей бәстаған көңілге ол зор демеу болды. Ортақ қиындықтың, жоқшылықтың қабырғасын сөгіп, отбасы "бергеніңе шүкір",-деп барын

дастархандарына қойып, думандата тойлапты.

Мен ол кезде Ақтөбе қаласында білім жолын қуып, ұстаздық мамандықтың жалынан ұстауды армандап, өзімше оқып жүргенмін. Елдегі жаңалық хабарлар ауыздан-ауызға көшіп, шалғайдағы бізге де жетіп жататын. Шүкір, Шөмен, Қашқын, Тереғали, Қанаш ағалардың майданнан аман-есен оралғандарын естіп, “ұшарға қанат жоқ” жете алмай, қуанышымыз қойнымызға сыймағаны шындық. Алдағы кездесер күндерді көз алдыма келтіріп, армандаушы едім. Ол бір қатынастың қиын кезі еді. Ақтөбеден Қандыағаш, Шұбарқұдық, Ойыл арқылы жаяу Миялыға жету нағыз қиямет-қайым, ит өлместің жеріне жетумен тең. Жазда кенезегің кеуіп шөлдеп, қыста үсіп өлу қиын емес. Жол сапарының ұзақтығы өрі қалтаның тесіктігі өмірде бір рет болатын ерен салтанат – батыр Шүкірдің отбасындағы тойына баруға, онымен жүздесуіме кедергі жасады. Нәсіп етсе жолығысармын деп оқуымды жалғастыра бердім.

Шүкір елге келген соң, қиырдан қайтпай қалған әке, сырқатқа шалдыққан ана, іні-қарындастарына, ауылдағы қайғылы отбастарына қайтсем сүйеу болам деп түн ұйқысын төрт бөлген. Ақыры, біздің жақтағылар “Үйшік” деп атайтын Гурьев қаласына барып, қызметке тұруымен оларға қол созбақ болды. Уақыт оздырмай жоғары білім алуды да ойластырған. Ой елегі арнаға түсіп, оқуға бару арманға айналды. Оның бұл мақсат-мүддесін мың болғыр жергілікті басшылар қолдап, қолына жолдама берді. Өзіне сүйсіне көз тіккен, шарапаты тиген, ерлігін бағалаған облыстың партия, кеңес органдарының басшыларына рахметін жаудырып, алас ұрып Алматыға аттанды.

- Сен спортқа бейімсің, физкультура институтына жүр, - деп жеделдес інісі Иманқожа Бөктенұлын да өзімен бірге астанаға ертіп кетті.

Алматыға бара жатқан жолында маған жазған хаттарын алып, заң институтына түсуге бағыт алғанын біліп марқайып қалғанмын. Болашақта замана жүгін көтеретін, ел қамын жейтін Шүкірді, заңгерлік орында отыратын Шүкірді, құрметті жиін төріндегі Шүкірді көз алдыма өкеліп, жетімдік көріп, жарым көңілде жүрген жазған басым жүйрік қиялдың жетегіне ілескен. Ертеңгі ел тізгінін ұстар тұлғаға лайықты серік болатын іні болсам дегенмін. Әттең-ай, бәрі босқа болып шықты. Тағдыр өз дегенін істеді.

Асыл аға Шүкір Еркінұлының терең танымына, тұрлаулы талпынысына, асқар арманына өмір өз шымылдығын ұстап, шідерін аямастай етіп салған екен. Ойға алғанының барлығы арман күйінде тұйықталды. Тайсойғаннан Берлинге дейінгі ұзақ жолдан да, қиын-кескі шайқастан да жасымаған жігерді соғыс жапсырған дерт мықтап тұсады.

Ақтөбе ақпанының суық кешінде оқу залынан институтымыздың жатақханасына іңірлете оралсам, кіре берістегі күзетші:

- Белмеңде ағаларың келіп отыр,-деп қуанышты хабар айтты.

Күстай ұшып, көңілім алабұртып белмеге кіргенімде арқасын хереуеттің бас жағына сүйеп, бетін жастықпен қалқалап біреу отыр. Жетіп барсам, Шүкір! Өз көзіме өзім сенбедім. Жолай белмеде жатқан Шәкір, Рамазан, Сәдулерге, сондай-ақ, Иманқожаға қол беріп, амандасып үлгергенімді білемін. Ордендер мен медальдарға толы Шүкірдің омырауына маңдайымды сүйеп, қойнына еніп, мәре-сәре болдық та қалдық. Шіркін-ай, сол сәттегі қуанышты айтсайшы! Теңіздей тасып еді-ау. Ұзақ жүздеспеген екеуміз дүниеден өткен аталастарға - өке, аға, жеңге, іні, қарындастарымызға көңіл айтластан, өткенге салауат, алдан бақыт тілеумен қол алысып, сағынышты жүзімізді күшырлана сүюмен тындық. Шүкір жүдеулеу екен, бойы ұзынша, жүзі сұлу көрінді, ал Иманқожаның денесі кесек, шымыр сияқты.

Сонау ес кірер-кірместен бергі уақыттан соңғы болып отырған мынау аяқ астынан, ойламаған жерден кездесу сәті неткен ыстық еді?! Сонымен қатар екінші де жағаласты. Қуаныштысы сол - сағынған жүректердің есендікпен қауышуы, екіншісі - студенттің кедей тұрмысының аяққа оралғы болуы, ішіп-жеу, жайласар орынның кемдігі.

Әңгіме барысынан байқағаным Шүкір менің оқып жатқанымға мез, мақтан тұтады екен.

Амандасып болып, далаға шығып келуге ыңғайланған Шүкірді елгезек Шәкір жол көрсетіп, ертіп алып кетті. Сол арада Иманқожа қинала отырып:

- Рахметжан,- біз елге тез жүруіміз керек. Шүкірдің науқастануына байланысты оқуды қоя тұруға тура келді. Жеке өзін жіберуден қорқып, ерітіп келемін. Сырқатының бағытынан қорқамын. Оқуға кірісер-кіріспестен Шүкірге Алматының ауасы жақпай, астан қалып, жиі-жиі талықсу, өлсіздену қайталана бергеннен кейін дәрігерлер тез астанадан кетіп, елге барып емделуге, күтінуге кеңес берді,-деп мән-жайды ұқтырды.

Күтпеген жөйт тасқындаған талапты тізгіндегендей етті. Маған Шүкірдің көгіне қара бұлт үйірілгендей, денеге ине қадалғандай әсер қалдырды. Не дерді білмей аңтарылдым.

- Кешө,-дәл Иманқожа әңгімесін әрі қарай жалғастырды,- Қандыағашқа келген соң Шүкір қояр да қоймай "Мына іргедегі Ақтөбеде оқып жатқан Рахметжанға соқпай кетуге болмайды. Соқпасам, барған соң шешеме не бетіммен қараймын, Рахметжан естісе де қапаланар",-деп тұрып алды. Енді кідірудің жөні жоқ. Шүкірдің ауылға барып, тез тынығуы керек. Ертең ертемен жүреміз.

Иманқожаның аңгімесі мені мықтап ойға шомдырды. Өзімнен-өзім дағдарыс құшағына ендім. Барымды дастарханға қойып жатқанымда сырттан Шәкір мен Шүкір де кірді. Екеуі де салуалы, сабырлы, ойлы. Сірә, олар да іштегідей аңгімені айтып, мұңдарын шағысқан болулары тиіс. Мен бірден өзілдеген болып:

- Бұл қалай, Шүкір аға? Осы жазушылар "соғыс ұсақ ауруларды жойды", - деп жатыр емес пе еді? Омырауыңдағы ордендер мен медальдардың саны мен салмағы кеселді өздері-ақ үркітпейді ме? Олардың денеге дерт өнуіне жол беруі қалай? Сенің ауыратыныңа сене алмаймын, - деп жатырмын. Қайтейін, абдырағанда ауызға түскен өзілімнің сықпыты сол.

Өдеттегідей саңқылдаған жарқын дауысымен лекіте күліп, Шүкір мені аймалай бауырына басты.

- Орыс жерінің суығы қапысын тауып тиіпті ғой. Өзірге жайсыздық сездіруде. Бірақ, айығамын, жаным, - деп Шүкір менің кеңілімді орнықтырып, жұбатқандай еркелете қысып-қысып қойды. Бауырмал еді-ау, жайдары еді-ау Шүкең. Қайтадан тұла бойына көз тоқтатып қарап өдім, аңғарғаным - етсіз денесі бой түзеп ұзарғанға ұқсайды. Пішіні сұлуланып, татар беттеніп кеткен сияқты, жақ еті тегіс, маңдайы жазық, түк өжімсіз... бәрі жиылып, келісті өдемілік құрап тұрғандай. Көзіңде ойшылдық бар. Адал бауырмалдық, жеңіл мақтадай ақ кеңілділік айқын сезіліп, өзіне баурай түседі.

Студенттердің нан, шайдан құралған жұтаң дастарханына Шүкір мен Иманқожа Алматыдан алып келе жатқан алма, жүзім төрізді жеміс түрлері араласып, көршілес екі бөлменің жеті-сегіз баласы бастарын қосқан отырыс қыза жөнелді. Майдангер, батыр ағамыз аңгімесіне айырықша кенелтті. Ол Украина, орыс ормандарындағы барлаушылық қызметтерін, бастан көшкен аштықтарын, суыққа, ыстыққа ұрынған сәттерін, көрген азаптарын майын тамыза айтып жеткізді.

- Азаптың ең ауырының бірі - аштық, - деді ол ойлы жанарын терезеге қадай отырып. - Қоршауда бірнеше күн бойы тапжылмай жатып, қол созым жердегі азықты алып жеуге мүмкіндік болмаған мезгіл аз болмады. Окоптың сызы, күзгі суық, аштық жанымызды жегідей жеді ғой. Қарын ашқандағы сорып, жеген ақ қайыңның қабығының ашкылтым дәмі өлі таңдайда тұр. Ол да көрек болады екен. Дене жылуының есерінен окопта қабыршақ мұз пайда болып, кейін шөуіштеніп, еріп зықынды кетіретін. Өлі денені туысымыздай пана еткен кезіміз де ұшырасты. Жау ортасында автоматтан оқ жаудырып, өзіңнің өлі-тірі екеніңді естен шығарған тұстарды қайтерсің. Бастан бәрі өтті ғой, ауырмай қайтейік. Солай арпалысып жүріп, өмірден бір сәт те күдер үзген емеспіз. Келешектің керегіне жарасақ деген ой жадымыздан шықпайтын.

Осы бір отырыс маған ғұмырлық сабақ тастағандай. Шүкір ағамыздың өмір туралы өрімдері, бірге отырғандарға қарата айтқан өсиеттей сөздері, үлгі-өнегелері ғажайып орамды еді. Шіркін-ай, қазіргідей ұнтаспаға түсіріп алатын мүмкіндік болса жазыл алып жастарға, тіпті өзімізге өлсін-өлсін тыңдатып отырсақ одан артық тәрбие құралы болар ма еді, сіреу?!

Мен соңғы кездерде Шүкірмен бірге өткізген кешті, одан бұрынғы балалық дәуренді, бұзауға мініп, суға шомылып, жүн доп лақтырысып, шүлдікті үйірген шақтарымызды, оның мектепке барғандағы құрдасқа, досқа, інілеріне деген сергек көңілін еске алуды көбейтіппін. Шынығында, Шүкір Еркінөв бірегей тұлға, нағыз батыр. Оны елі, жұрты жыл сайын қайталап айтып келеді. Соған шүкір дейміз үнемі. Шүкір өзінің кіндік қаны тамған Қитар, Сулысөр алқабының, Саназар ұрпақтарының атын шығарды. Елі, жері Халел, Беркінғали, Шүкірлерімен даңқты. Лайым, солай бола бергей!

Аруақты, сынықшы абыз, анасы Рахиманың, адал ниетті жеңгелері "мол жігіт" атап кеткен әкесі Еркін ағаның тұңғышы Шүкірдің өзі өлгенімен аты, рухы өлген жоқ. Келер күндерге сенімді кадам жасал барады. Батыр барлаушы ерлігі, өліне, Отанына сүйіспеншілігі ұрпақтан-ұрпаққа үлгі-өнеге, тағылым болып қала береді, жалғаса береді. Соған қуаныштымыз.

Ауылдастары Шүкір Еркінөв атындағы орта мектептегі батырға арналған мұражайда.

Ауылдастары Шүкір Еркінөв атындағы орта мектептегі батырға арналған мұражайда.

Махут ӘБДИҒАЛИЕВ,
Қызылқоға ауданындағы Жан-
гелдин ауылының тұрғыны.

Майданға шығарып салғанмын

Біз, Шүкір Еркінов екеуіміз түйдей құрдас едік. Миялы ауылдық кеңесіне қарасты Калинин атындағы колхозда бала күннен бірге өстік. Шүкір орта мектепті Ойылда оқып бітірді. Мектептен кейін колхозда, егіс шаруашылығында жұмыс істеді. Мен сол уақытта колхоздың есеп қызметіне жаңа араласа бастаған мезгілім болатын.

Соғыстың екінші тұсынан асканда, сірә, 1942 жылғы тамыз айының 7-8-і күндерінің бірінде Қобда кентіне әскери комиссариатқа шақырылды. Ескеретін бір жәйт, ол кезде біздің ауылдық кеңес Ойыл ауданына қарайтын. Ал Ойылдың өзінде әскери комиссариат жоқ еді. Сондықтан әскери комиссариат өкілдері Қобда ауданынан келетін. Әскери комиссары Шеметов те, оның орынбасары Сарбеков деген болды.

Сол жорықта біздің Калинин атындағы колхоздан үш жігітке шақыру қағазы келді. Олар – Еркінов Шүкір, Дәулетиманов Сіләм және мен. Шүкір мен Сіләм тамыз айының алғашқы он күндігінің аяғы шамасында қыруар жігіттермен бірге Ойылдан майданға аттанды. Мен әскери қызмет етуге жарамсыз болып қалдым. Ойылдың арғы жағындағы 30 шақырымдай жердегі Шөңке ауылына дейін Иманқожа Бектенов екеуіміз Шүкірді шығарып салып қайттық. Шұбарқудықта жеті жүзден астам жігіт жиналып, кілең азық тиеген өгіз, түйе арбамен өрі жүріп кеткенін ғана естідім. Содан кейін оны төрт жыл бойы көргенім жоқ. Өйтеуір, тірі екенін, майданда жақсы атақпен жүргенінен хабардармын.

Соғыс аяқталғаннан кейін бір жылдан соң 1946 жылғы мамыр айында Шүкір бір айдай ауылда демалыста болды. Бір жолата елге 1947 жылғы маусым айында оралды. Батыр атанып келді. Мен сол кезде "Кіндіксай" колхозына еселші болып қызмет ауыстырғанмын. Екеуіміз сағынысып көрістік. Бірге жүрген күндердің, жолдастықтың, құрдастықтың, ағайын-тумалықтың белгісі болсын деп ескерткішке маған бір суретін берді. Оны ұзақ жылдар бойы көзіндей көріп сақтап, қастерлеп

ұстадым. Сонымен қатар газетке шыққан суретін қиып алып қойғанмын. Тіпті суреттің астындағы жазуды да ұмытпас үшін жазып алғанмын.

1947 жылдың күзіне қарай Гурьев қаласына кетті. Өрі қарай Алматыға, заң институтына оқуға аттанғанын, ауырып қайтып келіп, облыстың қаржы бөлімінде тексеруші-есепші болғанын, 1949 жылы дүниеден озғанын естіп, қатты қайғырдым. Қолдан келетін ештеңе жоқ. Бар болғаны қалаға барғанда Елшібек бейітіндегі зиратына дұға етіп, еске алып тұрамын. Өлсін-өлсін қимас досымның, жан құрдасымның ескерткішке беріп кеткен суретін қарап қоямын.

Шүкір бала күнінен бірге өскендіктен оның жүріс-тұрысы, қылықтары есімде сақталып қалыпты. Ол жолдастарына кең пейілді, инабатты, сенімді, батыл болып өсті. Ақ жарқын жүретін. Өтірік айтып, көлгірсуді, тайсалуды, қорқуды білмейтін. Кісі сыйлағыш болды. Тапсырылған істі қалай да орындауға құштарлық білдіретін. Сол себепті ме, оның дос, жолдастары төңірегінде көп жүретін. Өз басым Шүкірді жақсы көруші едім. Қайран ер соғыстағы хикаяларды талай айтып, ауызымыздың суын құртқан. Қазір соның көбі естен шығып қалыпты. Өкінішті-ақ. Тек Маршал Рокоссовскийдің армиясында болдым дегені ғана жадымда. Бұл үлкендікті қойсайшы?! Кезінде берін қағазға түсіріп тастамағаныма опынамын.

Батырдың інісі Орымбасар Еркінұлы пен кітапты құрастырушы Төлеген Жаңабайұлы академик-жазушы Зейнолла Қабдолов, оның зайыбы Сәуле, ақын Хамит Ерғалиев, Қызылқоға аудандық партия комитетінің бірінші хатшысы Сайфолла Сүйінов, зейнеткерлер Дабыс Қабесов, Кәбен Кереес және басқалармен бірге. Көздігара ауылы, 1977 жыл.

Жаниба ҚАЗИХАНҚЫЗЫ,
Қызылқоға ауданының Миялы
селосында тұратын зейнеткер

Қыздай сызылып тұратын

Шіркін, балалық дәурен, жастық шақ саған жетер не бар екен?! Ол кезең тірлікте есіңнен көтерме, сірә?! Біздің сол бір қимас жылдарымыз қиындығы мол дәуірмен тұспа-тұс келді. Сонда да қызығы жетерлік болғанына шүбә келтірмеймін.

Жеті жылдық білімді мен Тайсойған қойнауындағы Қамыскөл мектебінде алдым. Сол оқу ордасында Шүкір Еркінмен 7-сыныпқа дейін бірге оқыдым. Ол бір маңдайы жарқыраған, сұңғақ бойлы бала болды. Оқуына аса тиянақты, зерек, мұғалімдердің аузынан түспейтін сүйікті оқушысы еді. Салмақты, қыздай есілетін де тұратын. Жөнсіз біреуге барып тиіскенін көрген емеспін. Сотқарлар оның ызғарынан ығатын. Бақсақ, бойында батырға тән қасиет бар екен ғой.

Отызыншы жылдары мектепте оқыған қыз балалар бір бөлек шоғыр-шоғыр болып жүретінбіз. Үзілісте де сол қалпымыздан жаңылыса бермейтін едік. Сірә, ол қазақтарға тән ибалықтан, сыпайылықтан болар. Өлде ертеден қалыптасқан дәстүр жалғасы ма, білмеймін. Өйтеуір, әдептілік мықты. Қазіргідей үзіліс болса қызы бар, ұлы бар ығы-жығы сапырылысып, алысып-жұлысып жату ол кезде мүлдем байқалмайтын.

Шүкірдің ерекше айтар бір қасиеті сыныптың алды болды. Оның алдына шығатын ешкімді өз басым көргенім жоқ. Барлық жағынан үлгілі, тәртіпті, көргенді өрен еді. Сөз жоқ, ондай азаматтың қайдан болса да жарқырап көрініп, топты жарып шығары хақ. Тек өкініштісі, ғұмыры қысқа болды. Жарық жұлдыздай жарқ етті де ағып түсті. Өттең-ай!

Шәкір САҒЫНОВ,

Қызылқоға ауданындағы Халел
Досмұхамедов атындағы асыл
тұқымды қой зауытының
қызметкері, зейнеткер.

Шүкір батыр

Еңбекқор әулеттің өр ұланы

Мектепте 3-ші сыныпта оқитын шағымда бөлдесіп күресіп жүргенімде қарсыласым оқыс шот салғанда аяғым қақсады да қалды. Үлкендер сынықшы Рақимаға апарып қаратып еді, басын шайқады. Сірә, жай ғана ауырып кетпеген, жіліншігімнің едәуір сынығы бар сияқты. Шешеміз айналып-толғанып, сылап-сипап жатыр. Көзімнен жас моншақтайды. Бірақ, сынықшының жанға жағымды жұбату сөзі көңілге демеу береді. Бұл шамамен 1937 жыл-ау деймін. Содан бастап ол үйге жиі барып тұрдым. Балалары Шүкірді, Ескендір мен Орынбасарды жақынырақ таныдым. Ағайын өкенбіз.

Рақима шешеміз ақ жарқын, мырза кісі болатын. Дастарханынан дәм татырмай жібермейтін. Көдімгі аруағы бар сынықшы. Біреудің қиналып, өзіне бағыттап келе жатқанын алдын ала сезіп, таза киімін киіп, ешқайда шықпай күтіп отыратын.

Шүкірлердің әкесі Еркін орта бойлы, төртбақ кісі еді. Құдық қазудың болмаған шебері екенін керіп білдік. Бір жерге көшіп келіп, үйді тігіп болғанша шыңырау құдықты қазып тастайтын. Терең құдықтан топырақты зымырата лақтырғанда көз ілеспейтін. Осы әулеттің еңбекқорлығына жұрт қызығатын, өзгеге үлгі ретінде айтып жүретін. Балаларын да солай тәрбиелей білді. Кейін Шүкірдің майданнан батыр болып оралғанын естігенде таңданған ешкім жоқ. Солай болуы тиіс деп ұқты. Тәрбиелі, еңбекқор әулеттен сондай батыр ұлан шығуы заңдылық. Одан соңғы балалары да ерістері кең, зиялы азаматтар болып өсті. Орынбасар ел басқаруда танылса, Ескендір жер қойнауын зерттеуші маман болды.

Шүкірмен жасы үлкендеу болғандықтан сырласып, қоян-қолтық араласқаным жоқ. Онымен Қабдол Нұрмашев, Рақметжан Бақтияров, Үмбет Сәлменовтер көбірек бірге жүрді. Ал, әке-шешесінің қамқорлығын тым-тәуір көрдім.

Қалима БИСАЛИЕВА,
 Атырау қаласында тұратын
 93 жастағы әже

Сұлуға ғашық болды сылаң қаққан

Біздің ауылдарымыз қазір Ойыл ауылдық кеңесінің ізінде бір болғанымен әуелде бөлек-бөлек шағын колхоздар еді. №15 ауыл 1944 жылға дейін Орал облысының Тайпақ ауданына қарады да, Шүкірдің ауылы Ақтөбе облысының Ойыл ауданына бағынышты болды. Сонда да біздер аралас—күраластықтан арылған жоқпыз. Менің өзім шеркештің қызымын. Бір қызығы, жалғыз балам Уашев Қуаныштың әйелі Ақиіс те, оның ұлы Оралбайдың үйіндегі келін балам Қалампыр да шеркештің қыздары. Кезінде шеркештің серкесі Еркіннің Шүкірін жақсы білдім. Оның ауылға келгені, қыдырғаны - бәрі көз алдымда. Керемет сыпайы жігіт болды. Қазір ойлап қарасам, сол кезде әлі жиырма беске де толмаған екен-ау.

- Батыр жігіт келіпті, - деп ауылдың қызыл орамал тартқандары оған қатты қызықты. Бірақ, Шүкір кез-келген шүйкебасқа көз сала берген жоқ. Таңдауы Мыңкелдідегі Оңай деген қызға түсті. Ауылына жиі барғыштап жүрді. Сымбатты, бұраң бел, мөлдір шашты, сылаң қаққан сұлу бойжеткен болатын. Өзін ұнатқан азаматқа кет өрі демеді. Ол да Жауғашты Шеркештің қызы еді. "Шешесі Қансұлу да құптағандай сыңай танытыпты, Оңай тұрмысқа шығуға келісіпті" десетін.

Өмір көбіне ойлағаныңдай бола бермейді ғой. Құдайдың маңдайға жазғаны бар. Тағдыр, Шүкір мен Оңайдың да бастарын қоспады.

Соңғы рет Сәлімгерей деген өрі дос, өрі рулас серігімен бірге Шүкір Оңайдың ауылы Мыңкелді де екі күндей болғанын білемін. Қыздың әкесі Шүкірдің оқуға кететінін біліп, баласын елден алысқа ұзатқысы келмей қарсы болыпты дегенді естідік. Сол кеткеннен батыр елге оралған жоқ. Мүмкін Оңайға деген сағынышы тарамай бұл фәниден өткен болар. Кім біліпті?! Ал қыздың сарсыла хабар күткені анық. Оны көзіміз көрді.

Орынбасар ЕРКІНОВ,
батырдың туған інісі,
дербес зейнеткер

Еркелете өсірген, қайран ағам!

Бәрі әлі өсімде. 1942 жылдың шіліңгір жазы болатын. Жамансай өңірінде тары егістігінде киіз үйде тұратынбыз. Ойыл орта мектебіндегі оқуын аяқтап, бір топ жолдастарымен бірге Шүкір ағам келді. Біз мере-сәре болып қуанысып қалғанбыз. Бірақ ол көп ұзамай майданға аттанатынын айтып шалт көңілімізді су сепкендей басты.

Талайларды аждаһадай жалмап жатқан қу соғыстың хабары жанымызға түрпідей тиіп жүргенде ағамның аттанар сәті де жетті. Көкем Еркін, анам Рақима, ағай және мен үш атпен Миялы ауылдық кеңесінің кеңсесіне баруға аттандық. Жолшыбай біраз әңгіменің басы қайырылды. Кенет анам:

- Орынбасар былтырғы айтып жүретін термең "Балам, баламды" айтшы, - деп қолқа тастады. Ондайда менде қайт жоқ болатын. Анам мені өлең -жырларды, термелерді айтқызуға әбден төселтіп тастаған. Ағайдың алдында отырған мен сайрап қоя бергенім бар:

Балам, балам, жаным балам,
Құлағыңды сал, сөйлейді анаң.
Сені өсіріп, бөбегім деп,
Аппақ сүтін емізді анаң.
Азамат боп атқа міндің,
Аманатқа келер шамаң.
Жүзің гүлдей, тұлғаң күндей
Күлкің оттай жалындаған.
Ақ алмастай айбаттысың,
Қайтып бетің шағылмаған.
Жел жықпаған емендейсің,
Ешбір күшке бағынбаған.
Асқар таудың шыңындайсың,
Бұлтты бөгеп кері айдаған.
Найзағайдың оғындайсың,
Дәл көздесе жаңылмаған.
Саған сүт боп қуат бергең
Білсең анаң мына менмін.
Елің үшін жан қыйнауға,
Арнап сені емізгенмін.

Құндағыңда күшке бөлеп,
 Батыр болады дегізгенмін,
 Есейгенде бөліп беріп,
 Сыбағаңды жегізгенмін...

Мен төкпелете айтып, үдете түстім. Ағай үнсіз. Әке-шешеміз де біртүрлі қоңырқай. Ол кезде көп сөздің парқына жете бермейді екенбіз ғой, кейін ойласам осы бір термеде майданға аттанып бара жатқан баласына деген ана аманаты жатыр екен. Оны мен арқылы құлағына құйып келеді екен-ау, шіркін-ай!

Ағай мені еркелете өсірген еді. Ойыл өзенінің суында иегімнен сүйеп жүзу үйрететін. Арқасына мінгізіп алып құлаштай жүзетін. Сонда сықылық қағып, мөз болатынмын. Шүкір ағам барған жерінен түрлі кітаптар әкеліп беріп, оқуымды талап ететін. Бар тілегі - інілері мен қарындасына білім беру болғаны анық.

Майданнан жазған үшкіл хаттарында да анама "Балаларды қалай да оқыт" деп қайталай беретін.

Әкем Еркін соғыс кезінде Новосибирск жақта жұмысшылар батальонында болды. 1945 жылғы желтоқсанның 12-сінде 49 жасында ауырып қайтыс болды. Сонда туысқандар бейітінде жерленді. Әкеміз Шүкір ағамның елге батыр болып оралғанын, біздің азамат болып өскенімізді көре алмады. Бірақ, әке-ана аманаты, аға талабы орындалды.

Соғыстан кейін ағай мені қаладағы мектеп-интернатқа әкеліп орналастырып:

- Басың алмай қалмаса, оқытамын, - дегені ойымда қалды. Өттең-ай, мен 9-шы класта оқып жүргенде ұзақ науқастан кейін дүние салды.

Өмір бойы әкеміз бен анамыздың арманы, аға талабы жанымда жүріп, жебеп, дем беріп отырды. Егер халық қатарлы қызмет істеп, елге таныла білген болсам сол асылдарымның рухтарының қолдаулары деп білемін.

Мен қазақтың дүлдүл ақыны Тұманбай Молдағалиевпен таныс, біліс болған адаммын. Сол сөз сүлейі "Бауырды сағыну" деген өлеңінде:

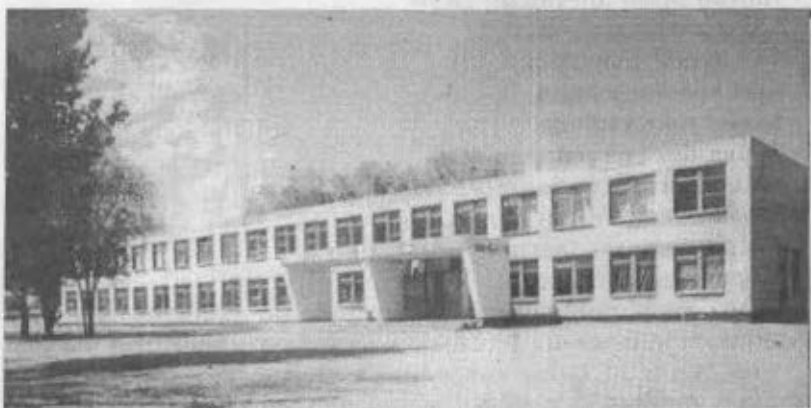
Алыста аяулы қалды ауылым,
 Аңсаумен күтеді ол да ұлын.
 Қалдым-ау қапылыста қоштаса алмай,
 Мен сені сағындым жан бауырым.

Бір жүрген күндерді ұмыта алмай,
 Бір жола өшті ғой үміт-арман.
 Елеңдеп жүремін ертелі-кеш,
 Кездесіп қалардай өзің алдан.

Бауырым, жүрегім күйіп тұрған,
Анам да айырылды сүйікті ұлдан.
Мен едім соңынан ере шыққан,
Сен едің арман жан киік қуған.

Жете алмай жығылды киигіңе,
Шыға алмай аңсаған биігіңе.
Түсінер бар ма адам дүниеде,
Кеудемде қалған бұл күйігіме... - депті.

Құдды менің жан-дүниемді, көңіл толғанысымды жазғандай. Оқыған сайын өзім шығарғандай күй кешемін, толғаныс құшағында қаламын. Сондықтан осы өлеңмен сөзімді аяқтағанды жөн көріп отырмын. Оны менің тебіренісім деп ұғуларыңды өтінемін.

Қызылқоға ауданының Жасқайрат ауылындағы Шүкір
Ержинов атындағы орта мектептің сыртқы көрінісі.

Айтар алғыс мол бізде ақтарыла (Түйін орнына)

Міне, көптен армандаған кітап аяқталып, колдарыңызға тиіп отыр. Сонда осы кітапты шығаруға себепші болған не, ол қайдан бастау алды, қандай күш итермеледі деген заңды сұрақ тууы мүмкін. Әрине, мұның бәрі ең әуелден туған жерге деген сүйіспеншіліктен, алған тәрбиеден, өнегелі адамдардың үйреткендерінен, түсінік-түйсіктен, құлаққа сіңген сөздерден бастау алған десем, солар ілгері жетелеп, итермелеген десем қатесі болмас, сірә! Бала күннен жадымда жатталған:

Сөйле де сөйле қызыл тіл,

Көңілге күй салғанда.

Алды-артыңды орай шап,

Топтан орын алғандай.

Айды аймала, күнді сүй,

Күн еркесі сұңқардай,

Шат көңілді елінде,

Бақыт тиіп жерінде,

Заула болат тұлпардай.

Қыздыр өмір майданын,

Жайнай берсін таң солай.

Аңқыт жырдың тиегін,

Жүрегінде достардың,

Мәңгі жылдар қалғандай, - деген жыр жолдарының ағай туралы кітап біткендегі сезіміммен сөйкес келгенін қараңыз!

Ұзақ жылдар бойы қолымызда сақталған, қаламгерлер жазған, ғалымдар тұжырымын айтқан дүниелер, жөдігерлер жинақталып, кітап болып жариялануы мені, ағайын-туғандарды шексіз қуанышқа бөлеп отыр. Бұл еңбектің ілкі түрткішісі болған марқұм, журналист **Қожахмет Ізімбергенов** еді. Олай дейтінім, алғаш рет оннан-мұннан жөдігерлер, құжаттар іздестіріп, қолға түскендерін 1973 жылғы наурыздың 21-індегі "Коммунистік еңбек" (қазіргі "Атырау") газетінде жазып, жарыққа шығарған осы қаламгер. Одан кейін ғалым, тарих ғылымдарының докторы, профессор **Үркінбай Қыдыралин**, журналист-өдебиетші **Төлеген Жаңабайұлы**, белгілі жазушы **Сәтімжан Санбаев**, Шүкір ағамыздың өкшелес туған інісі **Ескендір Еркінов**, туыс-ағайындар **Рахметжан Бақтияров**, **Махут Әбдіғалиев**, мектепте бірге оқыған **Жаниба Қазиханқызы** және басқалар өз зерттеулерін, естеліктерін

ортаға салды. Ақындар **Аманқос Ершуов** пен **Бақытжан Қапашев** арнау өлеңдерін жазды. Осы абзал жандардың бәріне шексіз рахметімді айтамын. Түптеп келгенде, бәрін жинастырып, құрастырып, көп еңбек сіңірген қаламгер, Қазақстан Журналистер одағы сыйлығының лауреаты **Төлеген Жаңабайұлына** айтар алғысым мол.

Әрине, қазіргідей дәуірде кітаптың шығуына мұрындық болған, демеушілік жасаған, қолдау көрсеткен облыс әкімі **Иманғали Нұрғалиұлы Тасмағамбетов**, облыстық қаржы басқармасының төрайымы **Айман Нұрқасымқызы Әбдіқадырова**, облыстық мәдениет басқармасының бастығы **Бақыт Сайынұлы Иманғалиев**, облыстық ақпарат және қоғамдық келісім басқармасының бастығы **Болат Сандыбайұлы Қожиев** мырзаларға, **Қызылқоға ауданы** әкімі аппаратына, **Шүкір Еркінов** атындағы мектеп ұжымына ағалық алғысымды білдіремін. Құдай дегендеріңізді берсін, алдарыңыздан ақ күн тусын!

Әулет атынан -

Орынбасар ЕРКІНОВ.

Батырдың жерлестері

Түсініктер

“Ата тегі, Ана тегі”-Інілері мен туыстарының айтулары негізінде құрастырып, Шүкір Еркінов туралы шығарылған шағын бүктеме деректер жиынтығына (буклетке) енгізген өлкетанушы Қуанғали Жұмалиев.

Ш.Еркіновтың 1947 жылғы маусымның 13-інде өз қолымен жазылған өмірбаяны және кадрларды есепке алудың жеке іс парағы,- Облыстық мұрағаттың 828 іс, 483 қор, 1 тізбесінен алынды. Оларды табуға құрастырушының өтінішіне орай тарихшы-өлкетанушы Аманғали Өміржанұлы қол ұшын берді.

“Ержүрек барлаушы”-Батыр туралы соғыстан кейінгі жылдарда жазылған тұңғыш зерттеу еңбек. Атырау облыстық “Коммунистік еңбек” газетінің 1973 жылғы наурыздың 21-індегі санында жарияланды. Шүкірдің әкесі дұрысында Еркін, ал Таңатар атасы. Бірақ құжатында Шүкір Таңатарұлы Еркінов болып жазылған. Осы үрдіс кейінгі балаларға куәлік алғанда да жалғасқан. Мақалада және бұдан кейінгі материалдарда да Шүкірдің аты-жөні осылай жазыла береді.

“Даңқты ұл”- Ғалымның кітапты шығаруға дайындап жатқанда жазған өтінішімен қоса жарияланып отыр. Мақала облыстық “Коммунистік еңбек” газетінің 1985 жылғы қаңтардың 23-індегі нөмірінде жарық көрген.

“Дорогами ветров”- 1974 жылы “Қазақстан” баспасынан шыққан П.Белан, А.Потапов пен С.Честновтың “Доблесть солдатская” атты кітабынан алынды. Очерк авторлардың қайсысыныкі екені айырылып көрсетілмегендіктен үшеуінің аттары қатар жазылды. Ескеретін бір жәйт, очерктің басында Ш.Еркіновтың туған мекені оның майданға аттанған кезіндегі жер бөлінісіне орай Ақтөбе облысы Ойыл ауданы деп көрсетілген. Дұрысы-Атырау облысының Қызылқоға ауданы. Дәлірек айтсақ, ол мекен 1944 жылдан кейін қайтадан Гурьев облысына қосылған.

“Потомок степных батыров”- Белгілі жазушының бұл очеркі Атырау облыстық “Прикаспийская коммуна” газетінің 1999 жылғы мамырдың 8-індегі санында басылды.

“Жүрек жұтқан”- Деректі хикаяттан үзінділер. Ол “Атырау” газетінің “Атамекен” қосымшасында (1999 жылғы қыркүйек), облыстық “Прокуратура жаршысы” газетінде (1999 жылғы мамырдың 8-і) жарияланған және тұңғыш баспа бетін көріп отырған бөлігі де бар.

“Отан-Ана, сен үшін отқа түсем” (Шүкірдің монологі) - 2000 жылғы мамыр айында жазылған, баспа бетінде тұңғыш жариялануы. Оның төлиесі Жылыой ауданының Ақкиізтоғай кентінде ұстаз болып қызмет істейді. Көптеген кітаптары шыққан атақты ақын.

“Ер Шүкір”- Ақын өз толғауын алғаш рет 1994 жылғы қыркүйектің 24-інде батырдың 70 жылдық мерейтойында оқыды. Аудандық “Қызылқоға” газетінде жарияланды. Толғау Ш.Еркінов атындағы орта мектептің мұражайынан алынды. Б.Қапашевтің қазіргі тұратын мекені-Жылыой ауданының Құлсары кенті.

“Аруақ пен ақиқат”- Батырдың туған інісі Ескендір Таңатарұлы Еркінов жазған дастан. Автордың және ағайын-туғандарының өтініштері бойынша ол ешқандай өзгеріссіз жарияланып отыр. Шүкірдің Рабиға атты қарындасы бала кезінде қайтыс болған.

“Ардақтауға лайық арыс”- Батырдың туған жері-Қызылқоға ауданындағы Ойыл ауылдық кеңесінің мәдениет үйінде 1994 жылғы қыркүйектің 24-інде өткен Ш.Еркіновтың туғанына 70 жыл толуы мерейтойына арналған салтанатты жиында жасалған баяндама. Құрастырушы өзінің бұқаралық ақпарат құралдарында жарияланған өзге зерттеу еңбектерін (деректі хикаяттан үзінділерден басқасын) қанша дегенмен, қайталау болатындықтан кітапқа енгізген жоқ.

“Батыр барлаушының мерейтойы”- Облыстық “Атырау” газетінің 1994 жылғы қыркүйектің 29-ындағы санында жарияланған.

“Ер есімі-ел есінде”- Ақтөбе облысының Ойыл ауданындағы “Саралжын” кеңшарынан жолданып, Атырау облыстық “Коммунистік еңбек” газетінің 1977 жылғы қаңтардың 11-індегі санында жарық көрген. Мұндағы Комсомол мектебі деген қате. Дұрысы - Қамыскөл мектебі.

“Мәңгі жасар жиырма бес”- 1995 жылғы сәуірде облыстық радио арқылы берілген “Қайтпас қайсар ер еді” деген хабардағы Қ.Жұмалиевтің сөйлеген сөзінің толық мәтіні. Автор 1998 жылғы ақпанның 23-інде кенеттен о дүниелік болды.

“Бітімі бөлек тұлға еді”- Естелік жазушы қазір Атырау қаласының іргесіндегі Теңдік ауылында тұрады. Қазақстан Республикасының халық ағарту ісінің үздігі, ұзақ жылдар бойы мектеп басқарған ұстаз. Негізінде Шүкірдің жақын туысы, жерлесі.

“Майданға шығарып салғанмын”- М.Әбдіғалиев кітап кейіпкерімен бірге өскен, мектепте де қатар оқыған, соғыстан кейін де көзін көріп, сырласқан кісі.

“Қыздай сызылып тұратын”- Естелік иесі Жөніба Қазиханқызы Ізбасар келіні Шүкірмен бірге оқыған. Бұл күнде Қызылқоға ауданының Миялы кентінің тұрғыны.

“Еңбекқор әулеттің өр ұланы”- Ш.Сағынов барлаушы ердің рулас ағайыны. Жиырма жылдай батырдың туған жері-Халел Досмұхамедұлы атындағы асыл тұқымды қой зауытында (бұрынғы “Қызыл ту” кеңшары) трактор бригадасының бригадирі болды.

“Еркелете өсірген, қайран ағам”- Орынбасар Таңатарұлы батырдың бірге туған кіші інісі. Балықшы аудандық партия комитетінің бірінші хатшысы, облыстық атқару комитеті төрағасының орынбасары, облыстық халықтық бақылау комитетінің төрағасы және басқа да ірі қызметтерде істеді. Сонымен қатар, ол өншілігімен, серілігімен өйгілі азамат. Ағасы Шүкірден қалған жәдігерлерді жинақтап, реттеуге үлкен еңбек сіңірді.

Мазмұны

Қ.Шеукенұлы. Ұмытпау - парызымыз (Алғысөз орнына).....	5
Құрастырушы. Өшпес із (Оқырмандарға арнау).....	7
Ата тегі. Ана тегі.....	9

Бүйректен Берлинге дейін (Зерттеу мақалалар, очерктер, хикаяттан үзінділер)

Қ.Ізімбергенов. Ержүрек барлаушы.....	13
Ү.Қыдыралин. Дақты ұл.....	15
П.Белан, А.Потапов, С.Честнов. Дорогами ветров.....	20
С.Санбаев. Потомок степных батыров.....	23
Т.Жаңабайұлы. Жүрек жұтқан.....	31

Қайтпас қайсар қаһарман (Арнау өлеңдер, дастан)

А.Ершуров. Отан-Ана, сен үшін отқа түсем (Шүкірдің монологі).....	46
Б.Қапашев. Ер Шүкір.....	48
Е.Еркінов. Аруақ пен ақиқат.....	50

Хас батыр ұрпағы бардың арманы жоқ (Есте қалдыру шаралары)

Мектеп атын беру туралы Қазақ ССР Министрлер Кеңесінің қаулысы...69	
Волейболдан Ш.Еркінов атындағы жүлде үшін жарыс туралы.....	70
Т.Жаңабайұлы. Ардақтауға лайық арыс.....	72
Т.Ойылұлы. Батыр барлаушының мерейтойы.....	80
А.Досқалиев. Ер есімі-ел есінде.....	81
Қ.Жұмалиев. Мәңгі жасар жиырма бес.....	84
Мәңгі есте сақтау үшін.....	88

Халқыма қорған болсам деп... (Естеліктер)

Р.Бақтияров. Бітімі бөлек тұлға еді.....	91
М.Өбдіғалиев. Майданға шығарып салғанмын.....	100
Ж.Қазаханқызы. Қыздай сызылып тұратын.....	102
Ш.Сағынов. Еңбекқор өuletтің өр ұланы.....	103
Қ.Бисалиева. Сұлуға ғашық болды сылаң қаққан.....	104
О.Еркінов. Еркелете өсірген, қайран ағам!.....	105
О.Еркінов. Айтар алғыс мол бізде ақтарыла (Түйін орнына).....	108
Түсініктер.....	110

ШҮКІР БАТЫР

**Құрастырушы, оқырмандарға арнау мен түсініктерді
жазған Төлеген Жаңабайұлы**

Көркемдеуші редактор **Гүлбала Сарипова**

Корректоры **Клара Жексенбаева**

Беттеген **Гүлсім Сүйінғариева**

Тергеушілер **Сәуле Қайырханова, Абат Ақбалашұлы**

Суретшісі **Нұржан Матаев**

Теруге берілген күні 12.06.2000 ж.

Басуға қол қойылған күні 11.08.2000 ж.

Барлығы 15 шартты баспа табақ.

Әріп түрі *Pragmatica, Academy, Granit Kazakh, Inter Times Kazakh*

Пішімі А5

Таралымы 1000 дана

Тапсырыс №2362

"Ақ Жайық" жауапкершілігі шектеулі серіктестігінің баспаханасы
465050, Атырау қаласы, Азаттық даңғылы, 21